

ELÄVÄ KERROSTALO

Suunnitelma joustavan asumisen näkökulmasta

Saara Sillanmikko

TIIVISTELMÄ

Suomalaisessa yhteiskunnassa on tapahtunut ja tapahtuu sosiodemografisia mullistuksia, jotka kohdistavat asumiseen ja asuntojen kehitykseen muutospaineita. Tällaisia sosiodemografisia muutoksia ovat muun muassa perhekoon ja kokoonpanon muuttuminen, väestön ikärakenne ja maahanmuuttajataustaisen väestön määrä. Myös elämäntavat muuttuvat ja eriytyvät. Nykyinen kaavoitus ja asuntotuotanto kuitenkin perustuvat ajatukseen asumistapojen ennustettavuudesta. Standardisointi ja tiukat normit ovat johtaneet tilanteeseen, jossa yksipuolinen asuntotarjonta ei vastaa todellisiin tarpeisiin.

Joustava suunnittelu tarjoaa ratkaisuja, joissa asuntokunnan kokoa, rakennetta tai asumistapaa ei tarvitse määritellä etukäteen. Tilojen jakaminen kahden tai useamman asuntokunnan kesken mahdollistaa tilanteen, jossa asunto voi kasvaa tai kutistua asukkaan elämäntilanteen mukana. Tämä tuo asukkaille joustoa muuttuvissa elämänvaiheissa.

Ekologisista syistä meidän on kyseenalaistettava nykyinen rakentamisen tapamme. Joustava rakennus on kestävä rakennus.

Diplomityö koostuu kahdesta osasta: muuntojoustavuuden ja tilanjakamisen teemoja käsittelevästä kirjallisesta osuudesta sekä siihen pohjautuvasta arkkitehtuurisuunnitelmasta. Arkkitehtuurisuunnitelma käsittää luhtitalon Helsingin Pohjois-Pasilaan sekä sen sisältämät viisi erilaista, joustavaa asuintilakonseptia. Asuntokonsepteja ja niiden joustavuutta havainnollistetaan kuvitteellisten asukastarinoiden avulla. Asukastarinat tekevät näkyväksi sen, miten asunnot voisivat vastata nykyistä paremmin asukkaidensa muuttuviin tarpeisiin ja elämänvaiheisiin.

//

Avainsanat: asuntosuunnittelu, joustava asuminen, jaetut tilat

ABSTRACT

There have been ongoing socio-demographic changes in Finnish society such as changes in family size and structure, aging of population and increasing amount of immigration. These changes are affecting dwellings and housing design. Also the patterns of living are changing and differentiating. Still, the planning and housing are based on the thought that ways of living are somewhat predictable. Standardization has led to a situation where unilateral housing supply doesn’t correspond to the real needs of dwellers.

Flexibility allows solutions where there is no need to predefine the family size, structure nor the pattern of living. Sharing spaces between two or more dwellings enables a situation where an apartment can expand or diminish according to the needs of a dweller. This provides flexibility in different life stages and situations.

Because of the climate change we need to rethink the way we build. A flexible building is a sustainable building.

The thesis consists of two sections: theory section where flexibility and shared spaces are mapped by studying the related research literature, and architectural plan based on that. The architectural plan consists of an apartment building in Northern Pasila, Helsinki and its five different, flexible apartment concepts. Each apartment concept and its flexibility is displayed through residential stories. The residential stories demonstrate how apartments could adapt to their dweller’s needs and patterns of living.

//

Keywords: apartment design, flexible housing, shared spaces

Master’s Thesis
Saara Sillanmikko

Aalto University
School of Arts, Design and Architecture

Department of Architecture
Housing Design

Supervisor:
Sami Vikström

Instructor:
Pia Ilonen

2020

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	
1.1	Aiheen valinta ja perustelu	s. 7
1.2	Työn tavoite ja raja	s. 8
1.3	Työn toteutus	s. 8
1.4	Työn rakenne	s. 9
2	ASUMISEN MUUTTUVAT TARPEET	
2.1	Asumisen monet tarpeet	s. 10
2.2	Muuttuvat perherakenteet	s. 12
2.3	Erilaistuvat elämäntavat	s. 14
3	KOHTI JOUSTAVIA ASUINYMPÄRISTÖJÄ	
3.1	Mitä joustava asuminen on	s. 16
3.2	Joustavan asumisen historiaa	s. 18
3.3	Joustavan rakentamisen keinoja	s. 21
3.3.1	Määrittelemättömyys	s. 22
3.3.2	Tilan määrän jousto	s. 25
3.3.3	Kulkuyhteydet ja reitit	s. 27
3.3.4	Tilojen fyysinen muuntelu	s. 29
3.4	Tilanjakaminen joustavuuden keinona	s. 30
3.4.1	Jakamisen eri tasot	s. 30
3.4.2	Pienen mittakaavan jakaminen	s. 31
3.4.3	Tilanjakamisen tuottamat hyödyt	s. 32
	Joustavuutta jaetuilla tiloilla	s. 32
	Ekologiset hyödyt	s. 33
	Sosiaaliset hyödyt	s. 34
4	MUUNTOJOUSTAVA LUHTITALO	
4.1	Yleistä suunnitelmasta	s. 36
4.2	Joustavat asuntotyytit	s. 53
	Asuntotyyppi A - Joustavuutta jaetuilla tiloilla	s. 55
	Asuntotyyppi B - Työn ja kodin yhdistäminen	s. 61
	Asuntotyyppi C - Sivuasukonnon tuottama joustavuus	s. 66
	Asuntotyyppi D - Klusteriasunto kaverusten kotina	s. 75
	Asuntotyyppi E - Pientalo kaupungin katolla	s. 81
5	LOPUKSI	s. 89
	LÄHTEET	s. 91

1 JOHDANTO

Opintojeni alusta lähtien minua on vaivannut yksi kysymys ylitse muiden: Miksi asunnot - kodit - suunnitellaan pysyviksi ja muuttumattomiksi, kun elämä niiden sisällä ei sellaista ole? Elämä on monimuotoista ja altista jatkuvalle muutokselle. Elämäntilanteet vaihtelevat, perheet kasvavat ja supistuvat jälleen.

Suomalainen asuntosuunnittelu pohjautuu yhä menneiden vuosien yhtenäiskulttuuriin ja funktionalismin luomaan minimiasunnon ihanteeseen. Suomen myöhästynyt, mutta hyvin nopea modernisoituminen 1940-50-luvuilla johti funktionalistisen asuntoihanteen vakiintumiseen, mikä merkitsi asumisen yhdenmukaistamista ja standardisoimista. Tämä näkyy voimakkaasti nykypäivän yleispätevässä asuntosuunnittelussa, jossa vähimmäisvaatimuksista on tullut asuntotuotannon normeja. Kadonneeseen yhtenäiskulttuuriin nojaava asuntosuunnittelun perinne on johtanut yksipuolisiin asuntoihin, jotka eivät vastaa nykyajan tarpeisiin. (Katso esim. Saarikangas 2002, 495; Krokfors 2009, 14.)

Funktionalismin myötä yhteiset ideaalit perheestä ja asumisesta alkoivat ohjata asuntosuunnittelua. Tasa-arvoisen ja luokattoman asumisen ihanne perustui ajatuksen toistensa kaltaisista asukkaista, joilla on samanaikaiset tarpeet. Asuntorakentamista ohjaava käsitys asuntomalleista ja tulevista asukkaista muodostui hämmästyttävän yhtenäiseksi. Yksityinen ydinperhe nostettiin asumisen perustaksi. Perheasunnoista tuli asumisen hallitseva malli ja asuntosuunnittelun normi. Muut asumisen muodot nähtiin poikkeuksena ja niiden suunnitteluun kiinnitettiin vähemmän huomiota. Modernia ja funktionalistista kotia asuttivat isä, äiti ja kaksi lasta - anonyymi ja ikuinen lapsiperhe. (Saarikangas 2002, 500-501.) Se on kuva, joka ei vastannut todellisuutta edes syntyessään, mutta vielä vähemmän se vastaa todellisuutta nykyaikana, jolloin perherakenteet saavat yhä uusia tulkintoja.

Nyky-yhteiskunnassa ydinperhettä ei voida pitää asuntosuunnittelun normina. Esimerkiksi Helsingissä jopa

kolmannes lapsiperheistä on yksinhuoltajaperheitä ja lähes puolet asuintalouksista muodostuu yksineläjistä (Helsingin seudun aluesarjat 2018, Tilastokanta). Lapsettomuus vapaaehtoisena valintana on nouseva trendi. Toisaalta eliniän piteneminen ja lapsiluvun yleinen lasku ovat johtaneet siihen, että lapsiperheessä eläminen kattaa yhä lyhyemmän osan elämästä myös heillä, jotka lapsia jossain vaiheessa saavat.

Asuntokuntien koon ja rakenteen lisäksi myös elämäntavat erilaistuvat. Yhtenäiskulttuurin ajoista on tultu kauas ja elämäntapojen moninaisuus heijastuu myös asumiseen. Ilmiötä voi tarkastella kahdesta näkökulmasta, joista toinen on positiivinen ja toinen negatiivisempi. Yhtäältä erilaiset mieltymykset ja erilaisten valintojen mahdollisuus samassa hintaluokassa voi johtaa monipuolisempaan asuntotarjontaan. Toisaalta yhteiskunnan eriarvoistuminen ja taloudellisten resurssien eriytyminen voi johtaa tilanteeseen, jossa monipuolinen asuntotarjonta on vain harvojen ulottuvilla. (Juntto 2008, 10; Clapham 2005.) Vaikuttaa siltä, että asumisen erot tulevat kasvamaan entisestään niin mieltymyksissä kuin taloudellisissa resursseissakin etenkin pääkaupunkiseudulla, jossa asuminen haukkaa jo nyt merkittävän osan asuntokuntien tuloista.

Mikäli asunnot suunniteltaisiin nykyistä joustavammiksi, asuntokunnan kokoa, rakennetta, elintapaa tai välttämättä edes tulotasoa ei tarvitsisi määrittää ennalta. Se mahdollistaisi paitsi asunnon elämisen asukkaansa mukana, myös pidentäisi rakennuksen elinkaarta. Rakennuksen kyky mukautua käyttäjiensä tarpeisiin vaikuttaa olennaisesti sen kestävyYTEEN. Mikäli rakennus ei enää sovellu käyttötarkoitukseensa, se päädytään herkästi purkamaan riippumatta siitä, onko se materiaalisen käyttöikänsä alussa vai lopussa. Rakennusten ja rakentamisen osuus kaikesta energiankulutuksesta ja päästöistä on noin 40 prosenttia (Sitra 2017). On selvää, että ilmastonmuutoksen hidastamisen vuoksi meidän on etsittävä nykyistä kestävämpiä rakentamisen tapoja.

1.2 Työn tavoite ja raja

Tässä diplomityössä tutkimuskohteena on joustavuus ja tilanjakaminen asuntosuunnittelussa. Olen lähestynyt aihetta seuraavien tutkimuskysymysten kautta:

a) Millaisia muutostekijöitä asumiseen liittyy, b) Millaisin keinoin asunnot voisivat vastata asukkaidensa muuttuviin tarpeisiin ja c) Millaisia mahdollisuuksia tilanjakaminen tuo asuntosuunnitteluun.

Muuntojoustavuus voi ilmetä asunnon rakentamisvaiheessa vaihtoehtoisina pohjaratkaisuina tai myöhemmin asunnon muuntelumahdollisuuksina asumisen aikana. Tässä työssä asunnon joustavuudella tarkoitetaan tilanetta, jossa asunnon osia voidaan muunnella erilaisiin tarpeisiin sen elinkaaren aikana.

Tilanjakamisella tarkoitetaan tiloja, jotka voivat olla kahden tai useamman asutokunnan käytössä joko samanaikaisesti tai rinnakkain. Jaetut tilat voivat sijaita yksityisen asunnon välittömässä läheisyydessä tai etäällä siitä. Niiden koko voi vaihdella yksittäisestä huoneesta laajempiin tilakokonaisuuksiin. Jaetuilla tiloilla voi olla monenlaisia käyttötarkoituksia: ne voivat olla esimerkiksi erilaisia harrastamisen paikkoja, arjen aputiloja sekä yhteisiä työ- tai vierashuoneita.

Yksityisten asuntojen ja jaettujen tilojen välisten rakenteiden yksityiskohtainen tekninen tarkastelu on rajattu tämän työn ulkopuolelle, samoin kuin tilojen hallinto-oikeuden muuttumisen myötä seuraavat talotekniset haasteet. Niiden olemassaolo kuitenkin tiedostetaan ja ymmärretään. Myöskään jaettujen tilojen erilaiset hallintamuodot eivät kuulu tämän diplomityön tarkastelun piiriin.

1.3 Työn toteutus

Diplomityö sai alkusysäyksensä syksyllä 2018 järjestystä Asuntoreformi 2020 -arkkitehtuurikilpailusta, jossa etsittiin uusia ideoita Helsingin asuntosuunnitteluun. Kilpailun teemana olivat asumisen haasteet Helsingissä 2020-luvulla: jatkuvan kasvun luomat paineet asuntorakentamiselle sekä yhteiskunnallisten muutosten ja erilaisten elämäntyylien ja perhemuotojen luomat vaatimukset tulevaisuuden asumisen ratkaisuille. Asuntoreformin tavoitteena oli hakea uusia, kestäviä ratkaisuja asumiseen. Kilpailun kautta pyrittiin parantamaan asuntosuunnittelun laatua ja uudistamaan nykykäytäntöjä. Samalla toivottiin, että monimuotoisuus ja vaihtoehtojen määrä asumisessa kasvavat tulevaisuudessa. Kilpailun järjesti Helsingin kaupunki yhteistyössä Aalto-yliopiston, ympäristöministeriön ja Suomen Arkkitehtiliitto SAFAn kanssa. (Asuntoreformikilpailu 2020, kilpailuohjelma.)

Diplomityöni pyrkii vastaamaan Asuntoreformi 2020 -kilpailun nimeämiin haasteisiin muuntojoustavuuden ja tilanjakamisen kautta. Työssä on kaksi osaa, joista ensimmäinen on teoreettinen tutkielmaisuus. Teoriaosuuden taustalla on perehtyminen joustavuutta ja tilanjakamista käsittelevään kirjallisuuteen. Kirjallisuuden pohjalta voidaan eritellä keinoja, joiden kautta asumisen joustavuutta voidaan tavoitella.

Työn jälkimmäinen osa painottuu suunnitteluun. Teoriaosuuden pohjalta hahmotellaan viisi erilaista asuntotyyppiä, jotka ilmentävät joustavuuden ja jakamisen teemoja eri tavoin. Asuntotyypit on suunniteltu todelliseen ympäristöön sijoittuvan rakennusprojektin puitteissa, mikä asettaa niille tiettyjä reunaehdot. Luhtitalon typologiaa sekä sen tarjoamia joustavuuden mahdollisuuksia sivutaan, mutta suunnitelman ehdoton painopiste on asuntotason suunnittelussa sekä ihmisten tilankäytön tapojen tutkimisessa.

1.4 Työn rakenne

Diplomityön toisessa luvussa perehdytään asumisen moniin tarpeisiin. Luvussa tutkitaan, millaisia muutostekijöitä asumiseen liittyy ja pohditaan, miten asunnot voisivat vastata näihin tarpeisiin nykyistä paremmin.

Kolmannessa luvussa käsitellään joustavaa asumista eräiden tutkimusten ja teorioiden pohjalta. Luvussa valotetaan sitä, mitä joustavuudella tarkoitetaan sekä miksi ja mihin sitä asumisessa tarvitaan. Myös asuntosuunnittelun historiaa sivutaan nykypäivän asuntoarkkitehtuurin ymmärtämiseksi. Luvussa perehdytään konkreettisiin joustavan asuntosuunnittelun keinoihin eri tutkijoiden teorioiden pohjalta. Lopuksi tutkitaan, millaisia jouston mahdollisuuksia tilanjakaminen tuo asuntosuunnitteluun.

Neljännessä luvussa siirrytään suunnitteluun. Teoriaosuuden pohjalta suunnitellaan kerrostalo, jonka puitteis- sa joustavuuden ja jakamisen teemoja tutkitaan käytännön asuntosuunnittelussa. Kerrostalon sisälle muodostetaan asuntotyyppejä, jotka toteuttavat joustavuutta eri tavoin. Asuntotyyppien joustavuutta ja mukautumista asukkaidensa tarpeisiin havainnollistetaan kuvitteellisten asukastarinoiden avulla.

Viidennessä luvussa tehdään johtopäätöksiä työstä kokonaisuutena. Asuntotyyppejä arvioidaan niiden ominaispiirteiden ja joustavuuden toteutumisen kannalta. Lisäksi pohditaan, millaisia jatkotutkimus- ja kehitysmahdollisuuksia aihepiiri tarjoaa.

2 ASUMISEN MUUTTUVAT TARPEET

Perheet ja elämäntavat monipuolistuvat, mutta suomalainen asuntosuunnittelu noudattaa yhä funktionalistisen minimiasunnon kaavaa. Seuraavissa luvuissa perehdytään asumisen monenlaisiin tarpeisiin sekä selvitetään, miten asunnot voisivat vastata niihin nykyistä paremmin.

2.1 Asumisen monet tarpeet

Suomalaisen asuntotarjonnan pääpaino on pitkään ollut teollisesti tuotetuissa kerrostaloasunnoissa. Asuntotuotanto perustuu yhä menneiden vuosien yhtenäiskulttuuriin ja funktionalistiseen minimiasunnon ihanteeseen. Asuminen yhdenmukaistui, normittui ja standardisoitui Suomessa myöhästyneen, mutta huomattavan nopean modernisoitumisen myötä 1940-50-luvuilla. Tuolloin vaikiintunut funktionalistinen asuntoihanne näkyy voimakkaasti nykypäivän asuntosuunnittelussa ja sille tyypillisessä tilajaottelussa, jossa makuuhuoneet ovat pieniä ja olohuone ja ruokailutilat on yhdistetty avoimeksi tilaksi, johon usein liittyy keittiö. Huoneet ovat niukasti mitoitettuja yhden käyttötarkoituksen mukaan, jolloin niitä on vaikea - usein mahdoton - käyttää suunnitellusta käytöstä poikkeavalla tavalla.

Asumista tutkinut emeritaprofessori Anneli Juntto toteaa suomalaisessa yhteiskunnassa tapahtuneiden ja yhä tapahtuvien sosiodemografisten mullistusten kohdistuvan asumiseen ja asuntojen kehitykseen muutospaineita. Tällaisia sosiodemografisia muutoksia ovat muun muassa perhekoon ja kokoonpanon muuttuminen, väestön ikärakenne ja maahanmuuttajataustaisen väestön määrä. Junton mukaan väestön tarpeiden erilaistuessa myös asuntokannan on muututtava monipuolisempaan suuntaan. (Juntto 2010.) Maisema-arkkitehti ja kaupunkisuunnittelija Eija Hasu puolestaan pitää asumisen tarkastelua sosiodemografisten tekijöiden pohjalta liian kapeana nä-

kökulmana. Hän toteaa yleistettävyyden pohjalta toimimisen olevan asuntosuunnittelussa ymmärrettävää, mutta riittämätöntä. Kun asukasryhmien, kuten yksinasuvien, eläkeläisten, lapsiperheiden tai etnisten ryhmien tarkastelu jää sosiodemografisten tekijöiden varaan, arvioidaan asukkaiden asumistoiveita ja -valintoja yleistyksien pohjalta. Tällöin jäädään vaille tarkempaa tietoa asukkaiden todellisista arvostuksista. (Hasu 2017, 29-30.)

Myös arkkitehti Jyrki Tarpio (2015) nostaa väitöskirjassaan sosiodemografisten mullistusten rinnalle muitakin asumiseen liittyviä muutostekijöitä hollantilaisen kaupunkisuunnittelijan Hugo Priemusin 1960-luvulla tekemän analyysin pohjalta. Priemusin jaottelun perusteella Tarpio toteaa, että asumisen muutostekijät voidaan jakaa neljään luokkaan sen mukaan, liittyvätkö ne sisäiseen (tiettyyn asukkaaseen, perheeseen) vai ulkoiseen teki-jään (laajempaan yhteiskunnalliseen, maantieteelliseen, taloudelliseen tai kulttuuriseen ilmiöön) sekä ovatko ne ajallisesti ei-syklisiä vai syklisiä. (Tarpio 2015, 24-25.) (Kaavio 1). Priemusin luokittelu muistuttaa, että muutos on asumisessa läsnä kahdella tavalla: yhtäältä se on arkipäiväistä ja jatkuvasti läsnä erilaisena käytön vaihteluna; toisaalta asumiseen liittyy erilaisia vaiheita, jotka aiheuttavat pysyviä muutostarpeita järjestelystä toiseen (Tarpio 2015, 26).

Myös N.J. Habraken jaottelee asumiseen liittyviä muutostekijöitä neljään luokkaan, mutta hieman eri tavoin kuin Priemus. Ensimmäinen Habrakenin luettelemista muutostekijöistä on identifioitumisen tarve. Habrakenin mukaan tarve ilmentää omaa identiteettiä kulustusvalinnoilla - myös asumiseen liittyen - on ihmisyyden ytimessä. Kodit ovat itseilmaisun väline. Toiseksi Habraken mainitsee muutokset elämäntyyleissä ja -tavoissa. Kohtaamiset uusien kulttuurien kanssa, uudet yhteiskunnalliset ideat ja rakennusten tekninen kehitys vaikuttavat siihen, mitä asumisessa pidetään tavoiteltavana. Kolmas

	SISÄINEN TEKIJÄ	ULKONEN TEKIJÄ
	<i>yksinolon ja perheenjäsenten yhdessäolon vuorottelu</i>	<i>päivän- ja vuodenkierto</i>
	<i>työnteon ja vapaa-ajan vuorottelu</i>	<i>arkipäivien ja kansallisten vapaa-päivien sekä uskonnonollisten juhla-pyhien vuorottelu</i>
	<i>arjen ja erityistilanteiden (juhlat, vierailijoiden yöpymiset) vuorottelu</i>	
SYKLINEN TAPAHTUMA		
EI-SYKLINEN TAPAHTUMA		
	<i>perhekoon muuttuminen (avo- tai avioero, lapsen syntymä tai pois-muutto, perheenjäsenen kuolema)</i>	<i>tekninen kehitys ja uudet keksinnöt</i>
	<i>kotitalouden tyyppin muuttuminen (esim. yksinasuminen tai perheessä eläminen, asumisyhteisö)</i>	<i>yhteiskunnan vaurastuminen tai köyhtyminen</i>
	<i>perheen taloudellinen tilanne</i>	<i>kulttuuriset ja esteettiset normit</i>
	<i>työpaikan vaihtuminen</i>	<i>sosiaaliset ja sosiokulttuuriset ideat</i>
	<i>ikääntyminen</i>	<i>sosiodemografiset prosessit</i>
	<i>sisustuksen uusimishalu</i>	<i>kodin sosiaalisen ja fyysisen ympä-ristön muutos (esim. gentrifikaatio, liikenteen lisääntyminen)</i>
		<i>asuntomarkkinoiden tilanne</i>
		<i>dramaattiset tilanteet (esim. pande-miat, sodat, luonnonkatastrofit)</i>

KAAVIO 1. Priemusin luokittelu asumisen muutostekijöistä Tarpion mukaan.

asumiseen liittyvä muutostekijä on teknologian kehitys. Habraken listaa historiallisia muutoksia, jotka ovat vaikuttaneet rakentamisen tapaan: esimerkiksi keskuslämmitys mahdollisti avoimen pohjaratkaisun, kun huoneita ei enää ollut pakollista jäsenellä uunin ja keskusmuurin ympärille. Toisaalta teknologia tuo mukanaan myös haasteita, sillä erilaiset tekniset laitteet vanhenevat usein nopeammin kuin rakennuksen runko. Neljäs muutostekijöistä liittyy perheeseen. Habraken huomauttaa, että perhekoon muutos ei ole ainoa eikä edes tärkein peruste asunnon muuntelulle. Perheessä elämiseen sisältyy erilaisia vaiheita, jotka asettavat erilaisia vaatimuksia asumiselle. Esimerkiksi vanhempien ja lasten välinen suhde muuttuu ajan myötä, mikä usein tuo mukanaan toiveen esimerkiksi yksityisyydestä. (Habraken 1976, 39-41.)

Aika on asumisessa merkittävä tekijä, mutta asuntosuunnittelussa se usein jätetään vähälle tai jopa olemattomalle huomiolle. Rapoportin (2005) mukaan ajalla on asumisessa vähintään yhtä suuri merkitys kuin tilalla. Ajallisuus organisoii asumisen käytäntöjä. Aika liittyy yksilöön ja kotitalouteen (esimerkiksi ikä ja elämäntilanteet), mutta myös ympäristöön (menneet ja vallitsevat taloudelliset, sosiaaliset ja poliittiset tilanteet). (Hasu 2017, 28.) Hasu huomauttaa ajankohtaisuuden liittyvän myös kotitalouksien muuttuviin muotoihin. Kotitalous ei esimerkiksi koostu aina perheestä, vaan asunnot voivat edustaa myös esimerkiksi kommuuniasumista. Kotitalous voi myös tarkoittaa yksilön useita eri perheitä ajallisessa jatkumossa, kuten vielä syntymättömät lapsenlapset tai löytymätön puoliso, joiden mahdollisuuden tiedostaminen voi vaikuttaa ihmisen asumisvalintoihin. (Hasu 2017, 28.)

2.2 Muuttuvat perherakenteet

Funktionalistisen asunnon nopea vakiintuminen 1940-50-lukujen Suomessa merkitsi asumisen yhdenmu-kaistumista, normittamista ja standardisoimista. Yhtenäiset ihanteet asumisesta ja perheestä alkoivat ohjata asuntosuunnittelua. Funktionalismin tasa-arvoisen ja luokattoman asumisen ihanne oli sisäisesti ristiriitainen. Se perustui ajatukseen toistensa kaltaisista asukkaista, joilla on samanlaiset tarpeet - samalla korostaen asukkaiden yksilöllisyyttä ja vapautta. Asuntorakentamista ohjaavat käsitykset asuntomalleista ja tulevista asukkaista muodostuivat hämmästyttävän yhtenäisiksi. Asuntosuunnittelussa ja -keskustelussa tuotettiin yksityinen ydinperhe asumisen perustaksi. Modernissa, tasa-arvoisena pidetyssä asunnossa asuivat kasvottomat ja universalisoidut nais-, mies- ja lapsikansalaiset - ikuinen lapsiperhe. (Saarikangas 2002, 501.)

Nykypäivän perhe-elämä on jatkuvassa muutoksessa. Esimerkiksi Helsingissä jopa kolmannes lapsiperheistä on yksinhuoltajaperheitä (Helsingin seudun aluesarjat 2018, Tilastokanta). Lisääntyvät avioerot synnyttävät kysyntää myös väliaikaisille pienasunnoille. Toisaalta yksineläjien, yksinhuoltajaperheiden, eronneiden tai uusperheiden asettamat vaatimukset asunnon tilajaolle saattavat poiketa perinteisestä ydinperheen mallista olennaisesti. Yksinhuoltaja- ja uusperheiden dynamiikka on erilainen kuin muissa perheissä, ja yksityisyyden ja oman tilan tarpeet ilmenevät monin eri tavoin. (Krokkfors 2006, 34.) Lisäksi yksinhuoltajat saattavat joutua tekemään päätöksiä kodin hankinnastaan hyvinkin ristiriitaisissa olosuhteissa, ja uusperheet joutuvat entistä monitasoisempien valintojen eteen (Lapintie ja Hasu 2010, 161).

Suomessa joka viidennessä perheessä, jossa on kouluikäisiä lapsia, kotitalouden koko vaihtelee viikoittain (Strandell 2017). Tällöin toimivat ja muuntelukykyiset pohjaratkaisut ovat asunnoissa tärkeitä. Useissa uusper-

heissä arvostetaan esimerkiksi huoneita, jotka saadaan tavalla tai toisella jaettua. Myös nykytrendeistä poikkeava erillinen keittiö koetaan monesti positiivisena asiana, sillä se on kuin yksi huone lisää. (Lapintie ja Hasu 2010, 167.)

Kimmo Lapintie ja Erja Hasu ovat haastatelleet 35:tä pääkaupunkiseudun, Hämeenlinnan ja Vaasan asukasta eri elämäntilanteissa osana ympäristöministeriön ympäristöklusterin tutkimusohjelman hanketta “Asumispreferenssit, asumisen arki ja kestävä yhteiskuntarakenne”. Tämä pohjalta he tarkastelevat urbaaneja asumistoiveita, yksinasuvia, eronneita yksinhuoltajaperheitä sekä ikään-tyneitä. Kyseessä on laadullinen tutkimus, joten Lapintie ja Hasu eivät pyri selittämään haastateltavien ilmaisemia preferenssejä ja valintoja, vaan kuvaamaan asumisen kokemusta ja merkityksiä heidän omasta näkökulmastaan. (Lapintie ja Hasu 2010, 153.)

Lapintien ja Hasun mukaan (2010, 153) asumisen kentällä vallitsee käsitys tietyistä normiperheistä - isä, äiti ja kaksi lasta - ja oletus siitä, että tällainen perhe on yleisesti tavoiteltu ihanne. Ydinperhenormin näkökulmasta elämän tulisi kulkea tiettyä, yleisesti hyväksyttyä, polkua: lapsuus, nuoruus, ammattiin kouluttautuminen ja itsenäistyminen, vakiintuminen, perheen perustaminen, lasten poismuutto ja eläkkeelle siirtyminen. Lisääntyvät avioerot suhteessa solmittujen avioliittojen määrään sekä lisääntynyt aikuiskouluttautuminen osoittavat kuitenkin, ettei perinteinen elämänkaariajattelu ole enää riittävän kattava lähestymistapa. Pikemminkin perheen elämänkaarta voisi kuvailla kierrätykseksi, kun yhä useammalla samat vaiheet toistuvat: avioidutaan, erotaan, avioidutaan uudestaan. (Lapintie ja Hasu 2010, 161.)

Tämän hetken yleisin perhemuoto Suomessa on lapsettomat pariskunnat, joita on 50,2 % perheistä (Tilastokeskus 2018). Tämän päivän ja tulevaisuuden merkittävät väes-

tömuutokset liittyvätkin juuri perhekoon pienenemiseen - yksineläjiin ja lapsettomiin pariskuntiin - sekä väestön vanhenemiseen. Yksinasuvat, yhden vanhemman perheet, uusperheet ja eläkeläiset eivät siis ole mitenkään marginaalisia ryhmiä.

Syntyneiden lasten määrä on 2010-luvun aikana vähentynyt Suomessa rajusti. Vuonna 2019 vauvoja syntyi yli 15 000 vähemmän kuin vuonna 2010. (Tilastokeskus 2019.) Tällä hetkellä lapsiperheiden keskimääräinen lapsiluku on 1,85. Vuonna 2018 lapsiperheistä yksilapsisia oli 43 prosenttia, kaksilapsisia 39 prosenttia ja kolmilapsisia 13 prosenttia. Viidessä prosentissa lapsiperheistä oli vähintään neljä alle 18-vuotiasta lasta. (Tilastokeskus 2019.) Lapsiluvun yleinen lasku vaikuttaa asumisen tarpeisiin myös siten, että lapsiperheessä eläminen on yhä useamman ihmisen elämässä entistä lyhyempi vaihe. Tämä haastaa lähivuosina perhekeskeisen asuntosuunnittelun.

On kuitenkin todettava, ettei elämäntapojen ja perherakenteiden erilaistuminen ja monipuolistuminen suinkaan ole ilmiönä uusi. Jo vuonna 1933 Yrjö Similä kirjoitti Rakennustaito-lehdessä asuntokysymyksestä näin: “Perhe ei ole enää ainoa käsite, jota varten asuntoja suunnitellaan, ja aikaisemman perheasunnon pohjamuoto ei enää useimmissa tapauksissa vastaa muuttuneita sosiaalisia, taloudellisia ja psykologisia olosuhteita. Uusia asuntomuotoja on luotava ja on osittain luotukin itsenäisesti toimivan naisen, yksinään asuvan nuoren miehen, sivistyneen, mutta taloudellisesti ahtaalle olevan perheen ja lapsettoman pariskunnan tarpeiksi.” (Saarikangas 2002, 278-279).

2.3 Erilaistuvat elämäntavat

Eija Hasun mukaan asumisen tarkastelu elämäntyylien kautta on varovaisesti valtaamassa alaa asumisen tutkimuksessa. Elämäntyyli heijastelevat kulutusta, joka on nykyaikana merkittävä identiteetin ilmaisun keino. (Hasu 2017, 52.) Lisäksi asumisvalinnat rakentavat ihmisen minuutta ja hyvinvointia (Clapham 2005).

Jälkiteollisen yhteiskunnan muutos todella näkyy elämäntapojen ja -tyylien yksilöllistymisessä, mutta asuntotuotanto noudattelee yhä pääosin yhtenäiskulttuurin perinteitä. Nykypäivänä elämäntyyli ovat entistä moninaisempia ja ihmisten elämäntilanteet vaihtuvat nopeaan tahtiin. Kun lisäksi perhemuotojen kirjo monipuolistuu, ovat paineet asuntotuotannon uudistamiseksi merkittäviä.

Manuel Castells ennustaa, että informaatioyhteiskunta voi muokata aikansa ihmisten identiteettejä perusteellisemmin kuin teollistuminen aikoinaan. Modernin teollisen yhteiskunnan luominen perustui funktionaaliseen asuntoihanteeseen ja modernia elämäntapaa tarjottiin ihmisille paremman asumisen muodossa. Mallit olivat ylhäältäpäin annettuja ja perustuivat ideologiseen näkemykseen hyvästä asumisen tavasta. (Krokfors 2006, 35.) Nykypäivänä asumisen tarpeita ja malleja on lukemattomia.

Vaikuttaa siltä, että teknologian kehityksen myötä asunnosta on tulossa yhä merkittävämpi osa ihmisten elämää. Tiedonsiirron ja kommunikaation kehityksen myötä esimerkiksi työnteko tai opiskelu kotona on mahdollista yhä useammalle. Lähes kaiken asioinnin kaupankäynnistä julkisiin palveluihin voi hoitaa sähköisesti. Viihde, korkeakulttuuri ja ravintoloiden ruoka-annokset ovat kaikki saatavilla omaan olohuoneeseen. Karin Krokfors epäilee, että tällaisen kehityksen seurauksena kodin suhde välittömään ympäristöönsä voi muuttua. Kun ihmiset viettävät yhä enemmän aikaa kotona ja sen lähipiirissä, vaatimukset paikallisen elinympäristön suhteen myös muuttuvat ja todennäköisesti kasvavat. Kehitys asettaa vaatimuksia myös kaupunkirakenteen tiivydelle sekä kaupallisille ja yhteiskunnallisille palveluille. (Krokfors 2006, 36.)

Kotona työskentelyn yleistyminen tuo uudenlaisia haasteita asumiseen ja asuntosuunnitteluun. Funktionalismin perinteeseen nojaava nykypäivän asuntosuunnittelu ei edelleenkään tunnista kodeissa tehtävää ansiotyötä. Tavallisesti tiloja työnteolle ei ole lainkaan. Joillekin kotitalouksille on mahdollista lohkaista yksi makuuhuoneista työhuoneeksi, mutta varsinkin monilapsisissa perheissä tämä on asumisen kalleuden vuoksi usein mahdotonta. Krokfors ehdottaa ratkaisuksi asunnoista mahdollisesti eriytettävää, aluerakenteeseen mielekkäällä tavalla liittyvää tilaa työnteolle. Tällainen tila voisi myös toimia yhdyskuntarakenteen elävöittäjänä ja monipuolistajana. (Krokfors 2006, 36.)

Uudenlaisia haasteita asuntosuunnittelulle aiheuttaa myös väestön vanheneminen. Eliniän keskimääräinen piteneminen synnyttää kokonaan uusia elämänvaiheita ja siirtää väestön painopistettä ikääntyviin, joka on ainoa kasvava väestöryhmä. Eliniän pitenemisen tuomat uudet elämänvaiheet, kuten niin kutsutut kolmas ikä aktiivisen työiän ja vanhuuden välissä sekä neljäs ikä, jolloin vanheneva ihminen on yhä riippuvaisempi muiden avusta, asettavat omat vaatimuksensa asumiselle ja vaikuttavat asuntomarkkinoihin. (Juntto 2010, 10.)

Kolmannessa iässä korostuvat kulutus, kulttuuri ja yksilön omat valinnat, minkä edellytyksenä ovat itsenäinen elämä, vapaa-aika ja riittävät taloudelliset voimavarat (Juntto 2008, 49). Vuonna 2014 julkaistun Tilastokeskuksen ajankäyttötutkimuksen mukaan eläkeläiset käyttävät kotitöihin ja vapaaehtoistyöhön lähes saman ajan, joka kuluu työssäkäyvillä ansiotyöhön. Vapaaehtoistyö sisältää esimerkiksi järjestöitä, lastenlasten hoitamista sekä sukulaisten, tuttavien ja naapureiden auttamista. Kotitöiden määrä saattaa kasvaa, sillä kun kotona oleskelaan enemmän, myös ruuanlaittoa ja siivousta tarvitaan enemmän. (Tilastokeskus 2014.) Asukkaan ikääntyminen tuo ennemmin tai myöhemmin mukanaan myös palvelujen ja avun tarpeen. Usein ikääntyvät asukkaat toivovat asuvansa mahdollisimman pitkään kotonaan. Tämä on myös yhteiskunnan tavoite, sillä siten voidaan säästää

laitospaikoissa ja niistä syntyvissä kuluissa. (Helamaa ja Pylvänen 2012, 15.) Kun ikääntyvän asukkaan tuen tarve kasvaa joko vähitellen tai yllättäen, on tärkeää, että asunto soveltuu muuttuviin olosuhteisiin niin mitoitukseltaan kuin tilajärjestelyiltäänkin.

Yksinasuminen mielletään usein nuoruuteen kuuluvaksi välivaiheeksi ennen pariutumista ja perheen perustamista, mutta todellisuudessa se on yleisintä vanhana. 79 vuotta täyttäneistä naisista yli puolet asuu yksin (Tilastokeskuksen vuosikatsaus 2017). Kaiken kaikkiaan yksinasuminen on nouseva trendi. Yksinasuvien osuus väestöstä on kasvanut kahden viime vuosikymmenen aikana yhdestä kolmeen prosenttia vuosittain. Vuoden 2017 lopussa 22 prosenttia Suomen väestöstä asui yksin. Esimerkiksi Helsingissä luku on huomattavasti suurempi, sillä kaupungissa lähes puolet asuintalouksista muodostuu yksineläjistä. (Tilastokeskuksen vuosikatsaus 2017.) Lapsettomuus yleistyy eivätkä kaikki aikuiset pariudu koskaan. Toisaalta eliniän piteneminen ja lapsiluvun yleinen lasku vaikuttavat elämäntapaan niin, että pikkulapsivaihe kattaa yhä lyhyemmän osan elämästä myös heillä, jotka lapsia jossain vaiheessa elämänsä saavat.

Myös monikulttuurisuus vaikuttaa asuntosuunnitteluun. Erityisesti suuret kaupungit kansainvälistyvät nopeasti. 15 prosenttia helsinkiläisistä puhui äidinkielenään muuta kuin suomea tai ruotsia vuoden 2018 alussa. Vuonna 2030 määrän ennustetaan olevan 23 prosenttia. (Helsingin kaupunki 2018.) Vaikka ulkomaalaistaustaisia on Suomessa yhä enemmän, on keskustelu heidän asumistoiveistaan, -tarpeistaan ja -kokemuksistaan vähäistä. Aihe on monitahoinen, sillä maahanmuuttajat ovat heterogeeninen ryhmä, johon voidaan laskea lukeutuviksi vaikkapa norjalainen suurperheen koti-isä tai yksinasuva iranilainen kirurgi. Maahanmuuttajien kulttuuritausta, uskonto ja maahanmuuton syyt vaihtelevat. Muuan muassa perhemallit voivat olla yhteneväisiä kantaväestön kanssa tai poiketa siitä esimerkiksi henkilöluvun osalta huomattavasti. Myös monen sukupolven asuminen samassa asunnossa on joissain kulttuureissa tavanomaisem-

paa kuin toisissa. Kulttuurien moninaistuessa asukkailla voi olla asumiselleen sellaisiakin tarpeita ja toiveita, jotka saattavat yllättää asuntosuunnittelijan. Esimerkiksi mausteista ruokaa kokkaavat saattavat haluta erillisen keittiön, josta ruoan tuoksut eivät leviä muualle asuntoon tai lastensa kanssa samassa huoneessa nukkuvat vanhemmat toivoa standardimitoitettua tilavampaa makuuhuonetta, johon mahtuu leveä perhepeti. Asumiskulttuurien moninaisuudessa kaikkia toiveita on mahdoton ennakoida, mutta niihin voidaan varautua asuntosuunnittelulla, joka sallii ja mahdollistaa useat erilaiset elämäntyyli.

Puhuttaessa asumisen erilaistumisesta on syytä pohtia myös sitä, missä määrin erilaistuminen johtuu varallisuuden kasvun ja valinnanmahdollisuuksien epätasaisesta jakautumisesta - eli on siten eriarvoistumista. Anneli Juntto toteaa asumisen vaihtoehtojen tarjonnan ja erojen kasvun olevan saman ilmiön kahdet kasvot. Ilmiötä voi tarkastella kahdesta näkökulmasta, joista ensimmäinen on positiivinen ja jälkimmäinen negatiivisempi. Yhtäältä erilaistuvat mieltymykset ja erilaiset horisontaaliset valinnat samassa hintaluokassa monipuolistavat asuntotarjontaa. Tilanteessa, jossa hyviä asumisvaihtoehtoja on tarjolla kaikille, erilaistuminen ei kasvata sosiaalisia eroja epäsuotuisalla tavalla. Toisaalta asumisen erilaistumisen myötä eriarvoisuus voi kasvaa ja asumiseen liittyvä valinnanvapaus vähentyä pieni- ja keskituloisilla. Asumisen erot vaikuttavat kasvavan tulevaisuudessa niin mieltymyksissä kuin taloudellisissa resursseissa. (Juntto 2008, 10.)

3 KOHTI JOUSTAVIA ASUINYMPÄRISTÖJÄ

3.1 Mitä joustava asuminen on?

Joustava asuminen voidaan määritellä laajasti niin, että sillä tarkoitetaan sekä asunnon rakennusaikaista joustavuutta että asukkaan mahdollisuuksia muokata kotiaan sen elinkaaren aikana. Joustavaa asumista laajasti tutkineet Tatjana Schneider ja Jeremy Till määrittelevät joustavan asunnon sellaiseksi, joka pystyy mukautumaan muuttuviin sosiaalisiin ja teknisiin tarpeisiin (*need*) sekä elämäntyyliihin ja -tapoihin (*pattern*) (Schneider ja Till 2007, 4).

Adaptability / flexibility

Asumisen muuttuvat tarpeet voivat olla asukkaan henkilökohtaiseen elämäntilanteeseen liittyviä, kuten esimerkiksi kasvava tai pienenevä perhekoko. Toisaalta muutostarpeet voivat kummuta hyvin käytännönläheisistä seikoista, kuten ikääntymisen tuomista rajoituksista tai vanhentuneen talotekniikan päivittämisestä. Elämäntavan muutoksiin väestötasolla taas vaikuttavat niin demografiset ja taloudelliset muutokset kuin ympäristökysymyksetkin. (Schneider ja Till 2007, 4.) Esimerkiksi yksinasumisen lisääntyminen sekä ilmastonmuutos ovat ajankohtaisia, maailmanlaajuisia megatrendejä, jotka vaikuttavat asumisen tarpeisiin myös Suomessa.

Joustavuudella voidaan vastata asumiselle tyypilliseen tarpeiden ailahtelevuuteen, mikä tapahtuu mukautumisen tai jouston kautta. Näitä kahta termiä käytetään usein tarkoittaen samaa asiaa, mutta Schneider ja Till erottelevat ne toisistaan käyttäen Steven Groákin (1992) määrittelemiä käsitteitä. Groákin mukaan mukautuminen (*adaptability*) on kykyä mukautua erilaisiin sosiaalisiin käyttöihin ja joustavuus (*flexibility*) on fyysistä mukautuvuutta. Mukautuminen saavutetaan suunnittelemalla huoneet tai yksiköt niin, että niitä voidaan käyttää usealla eri tavalla. Toisin sanoen itse tiloja ei muuteta, mutta niiden käyttötapa voi muuttua ajan kuluessa. Tällöin puhutaan sosiaalisesta joustavuudesta. Mukautuvat tilat ovat tietyllä tavalla määrittelemättömiä tiloja, joita voidaan käyttää monella tavalla. Tästä monikäyttöisyydestä Schneider ja Till käyttävät termiä polyvalenssi. Jouta-

vuus puolestaan saavutetaan tekemällä fyysisiä muutoksia rakennukseen. Se mahdollistaa erilaiset tilajärjestelyt niin lyhyellä kuin pitkälläkin aikavälillä eli tiloja voidaan muuttaa asukkaiden tarpeiden muuttuessa. Tämä vaatii erilaisia teknisiä ratkaisuja ja sosiaalisen joustavuuden sijaan muunneltavia asuntoja voidaankin kuvailla fyysisesti joustaviksi. (Schneider ja Till 2007, 5.)

Soft / Hard

Määritellessään tilojen käyttöä ja eri toimijoiden roolia, Schneider ja Till luovat yksinkertaistetun jaottelun kahteen muuntojoustavuuden kategoriaan: pehmeä (*soft*) ja kova (*hard*). (Kaavio 2.) Pehmeä tarkoittaa tietynlaista määrittelemättömyyttä, kun taas kova viittaa suunnitteluratkaisuihin, jotka määrittelevät tilankäytön tavat melko tarkasti ennalta. Pehmeä joustavuus on siis ikään kuin käyttäjälähtöistä suunnittelijan toimiessa taustalla, kova joustavuus suunnittelijavetoista. Tyypillisesti pehmeä lähestymistapa vaatii paljon tilaa ja ns. hukkatilaan suhtautaan sallivasti. Kovassa lähestymistavassa tilankäytössä korostuu tehokkuuden vaatimus. Usein kova lähestymistapa sisältää erilaisia teknisiä ratkaisuja, joiden avulla asukas voi muunnella kotiaan. Tällaisia ovat esimerkiksi liukuovet, siirtoseinät ja kokoontaittavat huonekalut, jotka voi asetella pois näkyvistä, kun niitä ei käytetä. (Schneider ja Till 2007, 6-7.)

Schneider ja Till väittävät arkkitehtien omaksuvan helpommin kovan lähestymistavan joustavuuteen, sillä sen avulla on mahdollista säilyttää hallinnan tunne suunnittelemastaan rakennuksesta ja sen käytöstä. Näin ollen joustavuus kovassa muodossaan voidaan nähdä arkkitehdin pyrkimyksenä laajentaa valtaansa suunnittelemastaan rakennuksesta sen valmistumisen jälkeiseen aikaan. Pehmeä joustavuus puolestaan luovuttaa vallan suunnittelijalta asukkaille, sallien heidän käyttää tilaa hyväksi katsomillaan tavoilla. Tällöin arkkitehdin rooliksi jää toimia pikemminkin fasilitaattorina kuin tutussa roolissaan tilan käytön määrittäjänä. (Schneider ja Till 2007, 7.)

SOFT	HARD
<i>määrittelemättömyys</i>	<i>vaihtoehtoiset käyttötavat ennalta määritelty</i>
<i>käyttäjälähtöisyys, arkkitehti fasilitaattorina</i>	<i>suunnittelijan rooli suuri tilankäytön määrittelijänä</i>
<i>suuri tilantarve, suhde hukkatilaan salliva</i>	<i>tehokkuuden vaatimus, pyrkimys puristaa asumisen toiminnot pieneen tilaan</i>
<i>asuintila mukautuu käyttäjän tarpeisiin</i>	<i>asunnon hallinta erilaisten mekanismien (esim. siirtoseinät, pois taittuvat kalusteet) avulla</i>
<i>asumisen tavat pitkälti asukkaan määriteltävissä</i>	<i>asumisen tavat pitkälti ennalta määritelty</i>

KAAVIO 2. Joustava asuminen: tilojen käyttö ja käyttäjän rooli Schneiderin ja Tillin mukaan.

3.2 Joustavan asumisen historiaa

Joustavuuden voi nähdä nousseen yhdeksi tärkeäksi osa-alueeksi asuntosuunnittelussa ja -rakentamisessa 1920-luvulta alkaen. Tällöin asuintilan muuntelu tuli mahdolliseksi rakennustekniikan kehittymisen myötä. Teräsbetonirakenteet mahdollistivat entistä pidemmät jännevälit ja keskuslämmitysjärjestelmien myötä varaa- vista takkauuneista voitiin luopua. Tämä teki entistä vapaamman tilajäsentelyn mahdolliseksi. (Tarpio 2015, 29, 239.)

Viimeisen sadan vuoden aikana joustavuus on välillä ollut länsimaisen asuntosuunnittelun keskiössä ja välillä ei. Schneider ja Till listaavat kolme vaihetta, jolloin joustavia ratkaisuja erityisesti kehitettiin. Ensimmäisessä vaiheessa 1920-luvulla joustavuudesta haettiin ratkaisua ensimmäisen maailmansodan jälkeiseen asutuspulaan. Tuolloin joustavuutta tutkittiin osana minimiasunnon tematiikkaa. Tavoitteena oli puristaa kaikki asumisen toiminnot mahdollisimman pieneen tilaan, mihin pyrittiin esimerkiksi muunneltavilla kalusteilla sekä päivä- ja yökiertoa tutkimalla. (Schneider ja Till 2007, 15-20.)

Toinen vaihe alkoi 1930-luvulla elementtiteollisuuden ja teknologian kehityksen myötä, kun joustavuutta alettiin kehitellä ja tavoitella näiden keinoin. Tämän vaiheen voi katsoa yhä jatkuvan. Kolmannessa vaiheessa 1960- ja 1970-luvulla korostuivat osallistaminen ja käyttäjälähtöisyys. (Schneider ja Till 2007, 21-26, 27-28.) Tarpion mukaan 1980-luvun lopulta lähtien asuntojen joustavuudelle on ollut aiempaa ilmeisempi tarve. Länsimaissa yleistyvät yhteiskunnalliset, taloudelliset ja sosiaaliset muutokset ovat lisänneet kysyntää mukautumiskykyisille asuntoratkaisuille, jotka voivat vastata vaihteleviin tarpeisiin. (Tarpio 2015, 31.)

Krokfors toteaa, että vaikka joustavuuden vaatimus on osa modernin asunnon tematiikkaa, ovat sen juuret

vanhempaa alkuperää. Modernin joustavan asunnon kehittäminen on aina 1900-luvun vaihteesta asti saanut paljon vaikutteita mm. japanilaisesta asunnon muunneltavuudesta. Käsitykset joustavuudesta ja muunneltavuudesta sekä niiden saamat käytännön tulkinnat ovat kuitenkin olleet selkeästi riippuvaisia kulttuurista. Japanissa asunnon muunneltavuus on ollut osa perinteistä elämäntapaa ja vahvasti kulttuurisidonnainen. Euroopassa ja Yhdysvalloissa joustavuus on tavallisesti liittynyt teollisen massatuotannon ja teknisen kehityksen luomaan käsitykseen asunnosta asumiskoneena, joka muuntuu ja suorittaa erilaisia toimintoja. Länsimaissa on ollut hyvin tyypillistä liittää joustavuuteen teknisiä ja teknologisia konnotaatioita. (Krokfors 2006, 67.)

Suomessa on keskusteltu ja kirjoitettu asuntojen joustavuudesta varsin satunnaisesti ennen 1990-lukua (Tarpio 2015, 48). 1970-luvulla BES- ja PLS-rakennusjärjestelmien kehityshankkeiden yhteydessä suunnittelujoustavuutta ja muuntojoustavuutta sivuttiin. Samassa yhteydessä esitettiin myös lyhyitä listauksia tavoitteellisista ominaisuuksista, joiden avulla rakennusten joustavuutta voitaisiin lisätä. (Tarpio 2015, 48.) Näistä kahdesta vaihtoehtoisesta rakennusjärjestelmästä PLS pilari-laatta-järjestelmä olisi mahdollistanut asunnon pohjaratkaisun ja julkisivujen vapaan kehittelyn. 1970-luvun alussa PLS edusti arkkitehtien näkemysten mukaan elementtijärjestelmän oikeaa suuntaa. Sen kuitenkin syrjäytti joustamaton pitkälaatta-järjestelmä BES, joka käytännössä muodostui elementtirakentamisen standardiksi Suomessa. BES-järjestelmässä kantavina ja jäykistävinä rakenteina toimivat väli- ja päätyseinät, minkä vuoksi asuntojen pohjaratkaisuihin ei ole mahdollista saada joustavuutta ja muuntelumahdollisuutta. BES on osaltaan johtanut hyvin yhteneväiseen asuntotuotantoon. (Krokfors 2006, 20.)

1990-luvulta lähtien asuntojen joustavuutta on Suomessa

lähestytty useimmiten avoimen rakentamisen näkökulmasta. Tätä aihepiiriä ovat 1990- ja 2000-luvuilla tutkineet muun muassa Ulpu Tiuri, Markku Hedman ja Jyrki Tarpio. (Tarpio 2015, 48.) Avoin rakentaminen perustuu ratkaisuun, jossa asunto muodostuu kiinteistä osista ja muunneltavista osista.

2000- ja 2010-luvuilla käsitystä asuntojen joustavuudesta ovat laventaneet esimerkiksi Karin Krokfors ja Pia Ilonen. Lisensiaatintyössään Krokfors muistuttaa joustavuuden olevan muunneltavuutta laajempi käsite ja nostaa esimerkiksi hollantilaiset kaupunkilaistalot, joiden suurehkoja huoneita saattoi käyttää lukuisin eri tavoin tekemättä tilaan muutoksia (Krokfors 2006, 66; 93). Lisensiaatintyössään Krokfors esittelee käsitteen typologinen joustavuus ja näyttää kolme erilaista joustavan asunnon tilatyyppejä, jotka voivat toimia joustavan pientalon suunnittelun lähtökohtina. Krokfors on jatkanut joustavien asuinympäristöjen tutkimista vuonna 2017 ilmestyneessä väitöskirjassaan. Pia Ilonen on nostanut ”töölöläisasunnot” yhdeksi joustavien asuntojen esikuvaksi. Termillä hän viittaa tietäntyyppiin 1930-luvulla rakennettuihin suurikokoisiin kerrostalohuoneistoihin, joissa huoneiden sommittelu ja moninainen kulkuaukotus mahdollistavat huoneiden useat käyttömahdollisuudet. (Ilonen, Lukander & Niska 2006, 55-59 ja Ilonen 2009, 22–23.) Jyrki Tarpio käsittelee joustavia asuinympäristöjä vuonna 2015 ilmestyneessä väitöskirjassaan. Hän on muodostanut luokittelun joustavista asuntoratkaisuista painottaen asunnon mittakaavaa sekä tilallisten lähtökohtien, muutosmahdollisuuksien ja suunnittelukäytäntöjen eroavaisuuksia. Luokittelussa joustavat asuntoratkaisut ryhmitellään seitsemään kategoriaan, joita Tarpio kutsuu joustavan asunnon tilallisiksi logiikoiksi.

KAAVIO 3. Joustava asumisen keinovalikoima.

3.3 Joustavan rakentamisen keinoja

Seuraavissa luvuissa käsitellään joustavan asumisen tutkijoiden teorioita 1960-luvulta tähän päivään. Luvussa etsitään vastausta siihen, millaisin keinoin asunnot voisivat vastata asukkaidensa muuttuviin tarpeisiin

Tässä käsiteltävät tutkijat ovat suomalaiset Karin Krokfors ja Jyrki Tarpio, joiden tutkimuksia sivuttiin jo edellä. Suomen ulkopuolelta esiin nostetaan Nicholas John Habrakenin sekä Tatjana Schneiderin ja Jeremy Tillin teorial.

Hollantilainen Nicholas John Habraken visioi puoliavoi-men raakatilan ja kaksivaiheisen rakentamisen tuottamia mahdollisuuksia jo 1960-luvun alussa. Häntä voidaan pitää avoimen rakentamisen idean alkuunpanijana ja kehittäjänä. Habrakenin kirjoittama kirja De dragers en de mensen – Het einde van massawoningbouw julkaistiin hollanniksi vuonna 1961. Kirja käännettiin kymmenen vuotta myöhemmin englanniksi nimellä Supports: an alternative to mass housing. Kirjan julkaisun myötä Hollannissa alettiin tutkia asuntojen massatuotannon kehittämistä asukaslähtöisempään ja ihmisten yksilöllisiä tarpeita paremmin huomioivaan suuntaan. Vuonna 1965

maassa perustettiin arkkitehtien tutkimussäätiö SAR (Stichting Architecten Research), jonka päämäärä oli kehittää Habrakenin kirjassa esitettyjä ideoita ja periaatteita. (Habraken et al. 1976, 7.) Myöhemmin nämä periaatteet ovat tulleet tunnetuiksi avoimen rakentamisen (open building) nimellä. (Ks. esim. Habraken 1998; Tarpio, 2015.)

Tatjana Schneider ja Jeremy Till ovat tutkineet joustavaa asumista laaja-alaisesti. He esittelevät 1990-luvulla julkaistussa kirjassaan Flexible Housing useita tapoja, joilla joustavaa asuntosuunnittelua voidaan toteuttaa.

Seuraavissa luvuissa perehdytään joustavan asuntorakentamisen konkreettisiin keinoihin edellä mainittujen tutkijoiden työhön perustuen. Jokainen käsitelty tutkija on lähestynyt aihetta omista lähtökohdistaan, mutta esiteltävissä teorioissa on havaittavissa monia yhtäläisyyksiä ja päällekkäisyyksiä. Seuraavissa luvuissa eri teorial kootaan vertaillen eräänlaisten katto-otsikoiden alle. Valitut teemat ovat: a) määrittelemättömyys, b) tilan määrän jousto c) kulkuyhteydet ja reitit sekä d) tilojen fyysinen jousto. (Kaavio 3.)

3.3.1 Määrittelemättömyys

Schneiderin ja Tillin esittelemä määrittelemätön rakennus (*indeterminate building*) on rakennus, jonka tilojen käyttötapoja ei ole päätetty ennalta. Tämä voi toteutua usealla eri tasolla yksittäisistä huoneista koko rakennuksen käyttötarkoitukseen. Määrittelemätön rakennus mahdollistaa monenlaiset käyttötavat saman rakenteen puitteissa. Käyttötarkoituksen muuttamisen mahdollistaminen auttaa välttämään yleisen ongelman: rakennuksen vanhentumisen. (Schneider ja Till 2007, 133.)

Schneider ja Till esittävät provokatiivisen väitteen, jonka mukaan paras tapa joustavuuden saavuttamiseksi olisi lopettaa huoneiden nimeäminen oletetun käyttötarkoituksen mukaan. Heidän mukaansa tilojen nimeäminen johtaa heikkoon joustavuuteen, sillä tehdessään oletuksia huoneiden oikeanlaisesta käytöstä suunnittelija luo tietynlaisia tilastandardeja, jotka saattavat rajoittaa niiden käyttöä. Mikäli huoneille on jo ennen käyttöönottoa määritelty käyttötarkoitus, käyttäjäryhmä sekä tietyt kalusteet, niitä voi olla lähes mahdoton käyttää eri tavalla. Sen sijaan määrittelemättömät, ei-hierarkkisesti järjestetyt huoneet antavat erilaisille käyttötavoille paljon enemmän mahdollisuuksia. (Schneider ja Till 2007, 146.)

Avoim rakentaminen

Eräs tapa tavoitella joustavuutta määrittelemättömyyden keinoin on raakatila (raw space) eli puolivalmis tai viimeistelemätön tila, jonka asukas saa itse suunnitella ja muokata haluamallaan tavalla. Raakatila voidaan nähdä eräänlaisena kehikkona (*frame*), johon Schneider ja Till tulkitsevat kuuluvaksi paitsi rungon, talotekniikan ja julkisivujen kaltaiset pysyvät elementit, myös reitit ja sisäänkäynnit. Näiden kiinteiden osien sisään jää neutraali tila, jonka asukas voi jakaa ja muokata omien tarpeidensa

ja toiveidensa mukaiseksi. Jotta raakatila olisi toimiva ja mahdollistaisi erilaiset joustavat ratkaisut, se on suunniteltava ja mitoitettava huolellisesti. Tilan toimivuutta ja muunneltavuutta voidaan testata vaihtoehtoisten pohjaratkaisujen avulla. Asunnon elinkaaren aikana sisätiloja voidaan muokata eri tavoin kehikon säilyessä muuttumattomana. (Schneider ja Till 2007, 134-135.)

Raakatilan keksijänä voidaan pitää N.J. Habrakenia. 1960-luvulla hollanniksi ilmestyneessä kirjassaan *De dragers en de mensen – Het einde van massawoningbouw* Habraken kuvailee asuinrakennusta samantyyppiseksi rakenteeksi kuin kirjahyllyä: kuin kirjoja kirjahyllyssä, tulisi myös rakennuksen asuntoja voidaan muokata ilman, että se vaikuttaa kantavaan rakenteeseen tai muihin asuntoihin. Tämä joustavuus saavutetaan kaksivaiheisella rakentamisella, jonka ensimmäisessä vaiheessa rakennetaan pitkäaikainen tukirakenne, fyysinen konstruktio, jota Habraken kutsuu termillä *support structure*. (Habraken 1972, 59-60.) Toisessa rakennusvaiheessa tämä puolivalmis tukirakenne viimeistellään asunnoiksi ja muiksi halutuiksi tiloiksi itsenäisten rakennusosakokonaisuuksien avulla (Habraken 1972, 60). Näitä toisistaan riippumattomia ja vapaasti muunneltavia yksiköitä Habraken kutsui aluksi nimellä *independent dwellings*, mutta myöhemmin käsitteeksi vakiintui *infill*, täyttö (Tarpio 2015, 297). Siinä missä Habraken visioi *supportit* siltojen ja tierakenteiden kaltaisiksi paikallarakennettaviksi, yksinkertaisiksi ja pitkäikäisiksi konstruktioiksi, näki hän *infillin* teollisesti tuotettuina, yksilöllisiin tarpeisiin vastaavina yksiköinä, joilla oli suhteellisen lyhyt elinkaari (Habraken 1972, 61, 64).

Support ja *infill* ovat Habrakenin teoriassa kaksi tasoa (*levels*). Tasoilla viitataan paitsi rakentamisen jakamiseen kahteen vaiheeseen ja rakennusosien elinkaareen, ennen

kaikkea päätöksenteko- ja toimivallan jakamiseen. Tuki-rakennetta koskevat päätökset tehdään yhteisesti. Täytöstä, infillistä, puolestaan päättää jokainen asukas itse. (Habraken 1972, 60-61, 64; Tarpio 2015, 297.)

Samankaltaista vaiheistetun rakentamisen periaatetta noudattavat myös Tarpion tilalliset logiikat, jotka hän nimeää “muuntoaluelogiikaksi” ja “moduulistruktuurilogiikaksi” (Tarpio 2015, 239, 321).

Tarpion muuntoaluelogiikalla pyritään muokkaamaan asunnon huonejako ja varustelu huolellisesti asukkaan tarpeisiin sekä tarjoamaan hyvät mahdollisuudet näiden muuttamiseen asumisen aikana. Keinona käytetään tilamuodostuksen ja rakentamisen vaiheistamista. Ensimmäisessä vaiheessa rakennetaan lähinnä lattian, katon ja ääriseinien rajaama raakatila, joka toisessa vaiheessa jaetaan huoneiksi ja varustellaan tarpeellisilla laitteilla ja kiintokalusteilla. Tavoitteena on tarjota asukkaan käyttöön sisätilaa, jota hän kykenee jakamaan huoneiksi omien tarpeidensa mukaan. Tila pyritään myös pitää muunneltavana, jolloin asukas voi tehdä muutoksia huonejakoon esimerkiksi perhetilanteensa mukaan. (Tarpio 2015, 239.)

Tarpion “moduulistruktuurilogiikaksi” nimeämä teoria taas voidaan tulkita avoimeksi rakentamiseksi tilanteessa, jossa runkorakenteen kantavat pystyrakenteet ovat pilareita. Tällaisesta rakenteesta voi varata monenmuotoisia ja -kokoisia alueita asunnoiksi, joita voi jaotella huoneiksi monin tavoin. Moduulistruktuurilogiikka noudattaessa asunnot rakennetaan talorunkoihin, joissa pilarirakenne kantaa umpinaisia välipohjakansia. Tällöin asuntojen rakentamisen tilallisena lähtökohtana toimii puoliavoin raakatila. Pilarirakenteen lomaan voi sijoittaa seiniä joko pilarilinjoihin tai niistä poikkeaviin paikkoihin, jolloin

mahdollisuudet asuntojen ja huoneiden rajauksiin ovat monipuolisia. (Tarpio 2015, 321.)

Myös moduulistruktuurilogiikan joustavuus perustuu ajatukseen asunnon tilakokonaisuuden muodostamisesta ja rakentamisesta vaiheittain. Ensimmäisessä vaiheessa rakennetaan asunnon tilallinen lähtökohta, seinätön puoliavoin raakatila. Seuraavassa vaiheessa asunnot rajataan tähän tilaan rakentamalla ulko- ja huoneistoväliseinät sekä rakentamalla tai varaamalla struktuurista asuntoihin pääsyn edellyttämät yhteiset liikennetilat, kuten portaat, porrashuoneet ja käytävät. Tämän jälkeen toteutetaan asuntojen sisäinen huonejako ja varustus. Asunto rakennetaan konkreettisesti kahdessa tai kolmessa vaiheessa, sillä asunnon rajausta ja sisäinen huonejako voidaan toteuttaa samassa tai eri vaiheessa. Asunnon tilamuodostus jaottuu kuitenkin selvästi kolmeen vaiheeseen. (Tarpio 2015, 321-322.)

“Raakatilan”, “muuntoaluelogiikan” ja “moduulistruktuurilogiikan” välillä on huomattavia yhtäläisyyksiä, joista merkittävien on vaiheistettu rakentaminen sekä tavat tulkita ja soveltaa sitä. Näiden yhtäläisyyksien vuoksi kaikkien kolmen voidaan tulkita olevan osa samaa avoimen rakentamisen ilmiötä.

Jotta avoin rakentaminen tuottaisi toimivaa ja joustavaa asuintilaa, on suunnittelussa huomioitava muutamia seikkoja. Esimerkiksi runkorakenteen kokonaismuoto ja rungon syvyys vaikuttavat asuntojen muuntelumahdollisuuksiin, samoin kuin rakennukseen suunnitellut liikenjärjestelyt. Myös ikkuna-aukotukset, pystyhormien sijoitus ja talotekniikan vaakajakelun ratkaisut vaikuttavat asunnon sisäisen huonejaon mahdollisuuksiin.

Avoim suurtila

Avoimen rakentamisen erilaisten sovellutusten lisäksi myös nimeämättömät avoimet tilat ovat esimerkkejä siitä, miten joustavaa asuintilaa voidaan lähestyä määrittelemättömyyden kautta. Tällaista nimeämätöntä avointa tilaa Krokfors kutsuu ”jaettavaksi suurtilaksi”, kun taas Tarpio lähestyy samaa teemaa termillä ”avotilalogiikka”.

Krokforsin jaettava suurtila tilallisena konseptina perustuu ideaan tilasta, jota voidaan tarpeen tullen jakaa erilaisiksi huonetiloiksi kevyiden väliseinien avulla. Suurtilan edellytyksenä on rakenne, joka mahdollistaa tilan joustavan ja vapaan jakamisen, kuten esimerkiksi pilari-laatta -rakenne. Tilaa voi jakaa niin horisontaalisesti kuin vertikaalisesti, jolloin rakennettavaksi tulevat myös välipohjat. Jaettava suurtila tilakonseptina mahdollistaa erilaiset huonetilat ilman, että niiden kokoa tarvitsee määritellä tarkasti etukäteen. (Krokfors 2006, 94.)

Asukkaan mahdollisuus vaikuttaa huonetilojen kokojen muutoksiin erilaisissa elämäntilanteissa on hyvin suunnitellun suurtilan etu. Jaettavaan suurtilaan perustuvaa asuntorakentamisen tyyppiä on sovellettu melko harvoin varsinkin Suomessa, koska viranomais määräykset ja säännökset eivät helposti tue tätä tyyppiä. Nykysovellus jaettavasta suurtilasta on loft-tyyppinen asunto, jossa tilojen eriyttäminen visuaalisesti ja akustisesti toisistaan vaatii kuitenkin väliseinien rakentamista. (Krokfors 2006, 95, 97.)

Krokforsin teoriassa suurtila on tila, jota ei ole *vielä* jaettu huoneiksi. Se on tilallinen lähtökohta, joka antaa asukkaalleen vapaat kädet tilojen jakamiseen ja rajaamiseen hyväksi katsomallaan tavalla. Tarpion avotilan käsite poikkeaa tästä siten, että se on tila, jota ei ole tarkoitukseen jakaa huoneiksi. Mikäli toimintojen välille halutaan tehdä rajauksia, voidaan näköesteitä muodostaa esimerkiksi verhoilla tai kalusteilla kiinteiden, ääntäeristävien väliseinien sijaan. Täten eri toimintoille määriteltyjen alueiden koot ja paikat säilyvät helposti muutettavina. Avotilalogiikan kautta saavutettu joustavuus mahdollistaa

suuren vapauden määrittää sekä muuttaa asumisen toimintojen sijoittumista sekä niille varattujen tilojen kokoa. Tarpio luonnehtii tällaista tilaa jäsennöidyksi suurhuoneeksi. (Tarpio 2015, 111.)

Tyypillinen avotilalogiikan sovellus on nykyaikainen toimistorakentaminen, jossa työpisteitä ei rajata seinillä. Avaraa, huoneiksi jakamatonta sisätilaa voi hyödyntää vastaavaan tapaan myös asumisessa. Tarpio esittää, että huonesarjan sijasta asuntona voi toimia ääriseinien rajaama tila, johon asukas rajaa kalusteiden avulla eri toimintoihin tarkoitettuja paikkoja, ”toimintopisteitä”. Monet asumiseen liittyvät toiminnot voivat sijoittua asuntoon varsin vapaasti asukkaan päättämiin paikkoihin, mutta toiminnot, jotka vaativat rakenteisiin integroitavia vesijohtoja, viemäreitä ja kiintokalusteita, on päätettävä ennalta. (Tarpio 2015, 111.)

Asumiseen liittyy sekä yhteisiä että luonteeltaan yksityisiä käyttöjä. Ollakseen toimiva, asuintilan on saatava eriluonteiset käytöt sopimaan ja limittymään tilaan sen käyttäjiä tyydyttävällä tavalla. Tämä on avotilalogiikan haaste, sillä suurhuonemaiseen tilaan on vaikea luoda rauhallisia ja intiimejä tiloja yksityisluonteisille käytöille. Myös äänen siirtyminen tilassa on haaste, sillä ilman väliseiniä äänen siirtymistä ei voi katkaista. Näistä syistä avotilatyypin asunnon sopivuutta usean käyttäjän - varsinkin monilapsisen perheen - yhteiseksi kodiksi voi pitää kehnona. Sen sijaan jaettava suurtila taipuu helposti myös usean käyttäjän yhteiseksi kodiksi.

Niin jaettavaan suurtilaan kuin avotilaankin pätevät samat reunaehdot ja rajoitukset, jotka suunnittelijan on huomioitava ennalta. Tällaisia ovat esimerkiksi sisäänkäyntien suhde tiloihin sekä julkisivun aukotukset. Näistä syistä asukkaan tilankäytöllä ei aina ole täysin omaehtoisia mahdollisuuksia, vaan vaihtoehdot ovat sidottuja tiettyihin reunaehtoihin. Niiden huolellinen huomiointi suunnittelussa lisää tilan muuntelumahdollisuuksia.

3.3.2 Tilan määrän jousto

Joustavan asumisen tutkijoiden keskuudessa vallitsee konsensus siitä, että tilan määrä ja joustavuuden määrä korreloivat: kun tila kasvaa, kasvavat usein myös jouston mahdollisuudet. Esimerkiksi väljästi mitoitettu huone taipuu useampaan käyttötarkoitukseen kuin niukasti mitoitettu.

Joustavuutta lisää entisestään, jos asunto voi kasvaa ja supistua tarpeen mukaan. Schneider ja Till käyttävät termiä joutilas tila (*slack space*) tarkoittaen tilaa, joka voidaan vallata asumiseen, mutta jonka käyttötarkoitusta ei ole määritelty tarkasti ennalta. Asunnon ulkopuolella joutilas tila voi olla esimerkiksi piha tai tasakatto, joille voidaan myöhemmin rakentaa. Asunnon sisäpuolella se voi tarkoittaa alkovia tai näennäisesti tarpeettomia koloja tai nurkkia, joiden käyttötarkoitus selviää vasta asumisen myötä. (Schneider ja Till 2007, 136-137.)

Kasvava ja supistuva tila

Krokfors esittelee kasvavan ja supistuvan tilan tilakonseptina, jossa tiloja pystytään rakentamaan lisää asuinrakenteen sisällä tai erottamaan osia niistä omiksi erillisiksi kokonaisuuksiksi. Kasvava tila tarkoittaa mahdollisuutta rakentaa lisätilaa tai ottaa käyttöön esimerkiksi ulkotilaksi tai puolilämpimäksi tarkoitettua tilaa saman asuinrakenteen sisällä. Supistuva tila tarkoittaa yleensä mahdollisuutta erottaa osia asuinrakenteesta omiksi kokonaisuuksikseen esimerkiksi muuhun tarkoitukseen kuin asumiseen. (Krokfors 2006, 98.)

Myös Tarpion väitöskirjassa esiintyy ajatus asunnon kasvamisesta asumisen aikana. Tässä ytimeä kasvamisen logiikaksi kutsutussa teoriassa asuintilat rakennetaan kahdessa tai useammassa vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa toteutetaan keskeisimpiin tarpeisiin riittävät tilat, joista muodostuu asunnon ydinosan. Tämän ydinosan - joka on jo sellaisenaan asuntona toimiva kokonaisuus - yhteyteen varataan alue, johon asukas kykenee rakennuttamaan lisää asuintiloja tai tila, jota tämä kykenee jalostamaan asuinkelpoiseksi. Kasvattamalla asuntoaan vähitellen ydinosasta laajentumisalueelle tai -tilaan asukas pystyy

muodostamaan tarpeisiinsa sopivan tilakokonaisuuden rytmillä, joka sopii hänen omiin taloudellisiin resursseihinsa. (Tarpio 2015, 329.)

Tavallisesti muuttaessaan valmiiseen asuntoon, tulee asukkaan sovittaa asumistarpeensa olemassaolevaan tilaan, jossa on määritelty etukäteen esimerkiksi asunnon koko, huoneiden lukumäärä ja märkätilojen sijainti. Asunto, jota voidaan vähitellen laajentaa, tarjoaa asukkaalle edelläkuvatusta tilanteesta poikkeavan mahdollisuuden: tilaisuuden rakentaa suuri osa asunnon tiloista omien tarpeiden mukaan. Tämän tyyppinen asunto tarjoaa toiminnallisen joustavuuden lisäksi myös taloudellista joustoa: kun asuintiloja toteutetaan useassa vaiheessa, myös rakentamisen kustannukset jakautuvat useaan vaiheeseen. Asukas voi ostaa aluksi pienehkön asunnon pienellä investoinnilla ja kasvattaa sitä tulevaisuudessa taloudellisten resurssien mahdollistaessa. Taloudellista joustoa lisää entisestään, mikäli asunnosta voidaan myöhemmin erottaa osia esimerkiksi sivuasunnoksi.

Krokfors toteaa tämänkaltaisen tilakonseptin olevan ympäristön aluerakenteen kannalta haastavin. Miten luoda arkkitehtoninen, kaupunkirakennetta tukeva hahmo rakennukselle niin, etteivät myöhemmät lisäykset heikennä rakenteen esteettistä laatua? Aina on myös olemassa olemassa vaara hallitsemattomasta rakenteesta, joka heikentää alueen identiteettiä. Aluerakenteen arkkitehtuuri ja asuinrakenteen muoto tulisikin suunnitella niin, että mahdolliset myöhemmät muutokset ovat alisteisia arkkitehtonisille perusratkaisuille. (Krokfors, 2006.)

Keskeisin ero Krokforsin ja Tarpion teorioiden välillä on se, että Tarpion teoriassa ytimeä kasvamisen logiikan tuottama joustavuus on lähtökohtaisesti palautumatonta, vain yhden kerran käytettävissä olevaa joustavuutta. Kun tila on kerran laajennettu, ei sitä enää pureta tai muulla tavoin asunnosta irroteta (Tarpio 2015, 329). Krokforsin teoriassa puolestaan korostuu se, että asuintiloja voidaan paitsi kasvattaa, myös pienentää asumisen aikana. Tämä on mahdollista erottamalla asunnosta osia esimerkiksi sivuasunnoksi tai muuhun tarkoitukseen.

Yhdistely ja jakaminen

Joustavuus voidaan saavuttaa myös yhdistelemällä pieniä asuntoja suuremmiksi kokonaisuuksi tai jakamalla suuria asuntoja useiksi pieneksi. Jotta asuntojen yhdistäminen ja jakaminen toimisi, on jo suunnitteluvaiheessa kiinnitettävä huomioita asuntojen sisäisten ja ulkoisten reittien järjestämiseen, Schneider ja Till korostavat. Suuren asunnon jakamisesta syntyvät asunnot voivat joko olla täysin itsenäisiä yksiköitä tai ne voivat yhä olla osin kytköksissä toisiinsa, jolloin ne voivat palvella esimerkiksi isovanhemman tai itsenäistyvän nuoren kotina. Mahdollisuus muuttaa asuntojakaumaa rakennuksen elinkaaren aikana mahdollistaa joustavan vastaamisen asukkaiden tarpeisiin niin yksityisellä kuin sosiaalisen asuntotuotannonkin sektorilla. (Schneider ja Till 2007, 141-142.)

Kytökoöhuoneet

Asunnon laajeneminen ja supistuminen asumisen aikana voidaan saavuttaa myös kytökoöhuoneiden (*Schaltzimmer; shared rooms*) avulla. Kytökoöhuoneet ovat kahden asunnon välissä sijaitsevia tiloja, jotka voidaan liittää kumpaan tahansa ympäröivistä asunnoista. Näin asunnot voivat kasvaa tai kutistua asukkaiden tarpeiden mukaan. Jaettavat tilat voivat olla yksittäisiä huoneita tai kooltaan melko suuria kokonaisuuksia, jotka sisältävät keittiön ja kylpyhuoneen. Tällöin kytökoöhuone voi toimia myös itsenäisenä yksikkönä, jota voidaan esimerkiksi alivuokrata. (Schneider ja Till 2007, 142.) Kytökoöhuoneet tarjoavat varsin yksinkertaisen ja nopean tavan muuttaa asunnon kokoa, sillä huoneen siirto huonesarjasta toiseen kulkuaukotusta muuttamalla vaatii vähäisiä rakennustöidenpiteitä.

Kytökoöhuoneet esiintyvät samaa ilmiötä tarkoittavina termeinä niin Schneiderin ja Tillin kuin Tarpionkin tuo-

tannossa. Tarpion mukaan kytökoöhuoneologiikalla toteutetun rakennuksen asuintilojen voi nähdä muodostuvan kahdentyyppisistä tiloista: asuntojen ydintiloista sekä kytökoöhuoneista. Ydintilat voivat nykyaikaisissa rakennuksissa koostua pienimmillään sisäänkäynti-, peseytymis-, ruoanvalmistus- ja oleskelutilasta, joista muodostuu sellaisenaan toimiva pienasunto. Kytökoöhuoneen sijainti suhteessa asuntojen ydintiloihin ja liikennetiloihin vaikuttaa sen käyttömahdollisuuksiin. Myös huoneen koko ja muoto määrittävät olennaisesti mahdollisia käyttöjiä. (Tarpio 2015, 233.)

Kytökoöhuoneologiikan keskeiset haasteet liittyvät rakenteisiin ja talotekniikkaan. Huoneiden liittämisestä asuntoon ja niiden siitä erottamisesta seuraa asunnon rajojen siirtyminen. Kun jotkin huoneistoväliseinät muuttuvat tavallisiksi väliseiniksi ja entiset väliseinät huoneistojen välisiksi, muuttuvat myös niiden ääni- ja palotekniset vaatimukset. Ongelma voidaan ratkaista kahdella tavalla: seinät voidaan alun perin rakentaa huoneistoväliseinien määräykset täyttäväksi tai ne voidaan rakentaa tavanomaisina väliseinäinä ja täydentää lisäeristeillä ja levytyksillä myöhemmin. Myös kytökoöhuoneen talotekniikka tulee saada erotettua luovuttavan asunnon järjestelmistä ja liitettyä toisen vastaaviin, mikä saattaa vaatia esimerkiksi uusia kaapelireitityksiä.

Myös kytökoöhuoneiden hallintajärjestelyihin on syytä kiinnittää huomiota. Tarpion mukaan sopivan hallintomallin avulla voidaan turvata se, että kytökoöhuoneet ovat saatavilla silloin, kun asukas niitä tarvitsee. Suomalaisessa kontekstissa tällainen hallintamalli voisi järjestyä esimerkiksi asunto-osakeyhtiön omistamien itsenäisten kytökoöhuoneiden kautta, joita osakkaat voivat vuokrata tarvittaessa. Muun ajan kytökoöhuoneet voivat olla vuokrattuina ulkopuolisille ja toimia näin laajentumisreservinä asunnoille tavanomaisen irtisanomisajan puitteissa. (Tarpio 2015, 236.)

3.3.3 Kulkuyhteydet ja reitit

Kulkuyhteydet ja reitit ovat keskeisessä roolissa, kun tavoitellaan joustavaa asuinympäristöä. Usein reittien vaatimaan tilaan suhtaudutaan asuntosuunnittelussa välttämättömänä pahana, joka on saatava kutistettua minimiin tehokkuuden nimissä. Schneider ja Till ehdotavat, että kulkuyhteyksien suunnittelu voitaisiin nähdä mahdollisuutena rajoitteen sijaan. On syytä kysyä, voidaanko kulkureittejä käyttää muihinkin tarkoituksiin kuin tilassa liikkumiseen. Miten asuintalon yhteisiä kulkureittejä voisi hyödyntää laajemmin? Kuinka suureksi mitoitetaan asunnon eteisaula tai käytävä? Miten yksittäisiin huoneisiin kuljetaan, että voiko niihin olla monia ovia? Millaiseksi muodostuu vaaka- ja pystysuuntaisten reittien välinen suhde? Tällaiset kysymykset haastavat vanhat olettamukset kulkureittien puhtaasti käytännöllisestä roolista. (Schneider ja Till 2007, 148.)

Asuinkerrostalossa käytävät voidaan nähdä katutilan jatkeena. Tämä saavuttamiseksi vaaditaan kuitenkin minimimitoitusta enemmän tilaa, toteavat Schneider ja Till. Väljästi mitoitettut rappukäytävät ja luhtikäytävät kannustavat asukkaita laajentamaan asuinpiiriään ja käyttämään rakennuksen yhteisiä tiloja oleskeluun ja seurusteluun naapureiden kanssa. Lisäksi näiden tilojen suunnittelu vaikuttaa suoraan esimerkiksi siihen, voidaanko suuria asuntoja jakaa pienemmiksi yksiköiksi niin, että kulku niihin saadaan järjestettyä järkevällä tavalla. (Schneider ja Till 2007, 149.)

Myös asunnon sisäisiä kulkureittejä mietittäessä mitoitus on ratkaisevassa roolissa. Käytävän näkeminen jonain muuna kuin minimimitoitettuna kulkureittinä haastaa modernistiset normit tilojen erottelusta ja kategorisoinnista, toteavat Schneider ja Till. Kuitenkin, riittävän leveä käytävätila mahdollistaa erilaisia käyttöjä aina säilytyksestä leikkihuoneeseen ja työtilaan. Käytävien ohella asunnon sisäinen liikkuminen voidaan järjestää myös väljen aulatilojen kautta, jotka palvelevat liikkumisen ohella erilaisia asumisen tarpeita. (Schneider ja Till 2007, 150.)

Huoneiden läpikuluttomuus

Huoneiden läpikulku heikentää huoneiden yksityisyyttä ja häiritsee tilan yksityisluonteisia käyttöjä, minkä vuoksi läpikuljettavia tiloja on luontevaa käyttää luonteeltaan yhteisiin käyttötarkoituksiin. Toisaalta tilojen läpikuluttomuus ei estä käyttämästä huoneita yhteisesti. Näin ollen huone, jonka läpi ei kuljeta, on käyttötavoiltaan joustavampi kuin huone, jonka läpi kuljetaan. Tähän vertailuun perustuvat myös Tarpion ja Krokforsin teoriat, joista edellä mainittu käyttää nimitystä halli ja huoneet -logiikka ja jälkimmäinen termiä huonetilatyyppi.

Tarpion halli ja huoneet -logiikassa läpikuljettavien huoneiden määrä minimoidaan keskittämällä kaikki asunnon sisäinen liikenne yhteen tilaan, halliin, josta kuljetaan kaikkiin huoneisiin. Tämä onnistuu siten, että siitä tilasta, josta asuntoon käydään sisään, muodostetaan kaikkiin huoneisiin ulottuva niin, että sisäänkäynti huoneisiin voidaan järjestää sen kautta. (Tarpio 2015, 149.)

Huoneiden läpikuluttomuuteen perustuu myös Krokforsin visioima huonetilatyyppi, joka on huonetiloista muodostuvan talotyyppin tilallinen peruskonsepti. Se perustuu monikäyttöisiin huoneisiin, jotka kytketään toisiinsa välittävän tilan kautta joko horisontaalisesti tai vertikaalisesti. Kun tilaan voidaan kulkea välittävän liikennetilan avulla kulkematta toisen huonetilan kautta, on huonetilojen käyttö eri tarkoituksiin mahdollista samanaikaisesti. Perinteinen Amsterdamin kauppiastalo on hyvä esimerkki tällaisesta joustavasta talotyyppistä. (Krokfors 2006, 92-93.)

Huoneiden läpikuluttomuuden etu on joustavuuden ja muutosten helppous, sillä huoneisiin voidaan sijoitella erilaisista tarpeista lähteviä toimintoja. Joustavuuden ehtona on kuitenkin huonetilan tarpeeksi suuri koko - riittävän suuri tila takaa hyvän monikäyttöisyyden.

Monireittisyys

Mikäli huoneita ei järjestetä pyrkien läpikuluttomuuteen, kysymykseksi nousee, millä tavoin tiloja läpäisevä liikenne järjestetään. Ongelmallista tilojen monikäyttöisyyden kannalta on, jos huoneiden käyttö on toisista huoneista riippuvaista, kuten modernismin luoman asuntotyypin mallissa. Tällöin tilat eivät helposti taivu ennalta määrittelemättömiin käyttötarkoituksiin.

Schneiderin ja Tillin mukaan tilojen keskinäistä riippuvuutta, hierarkiaa ja luokittelua voidaan vähentää useilla tiloja läpäisevillä reiteillä. Mikäli tiloihin voidaan kulkea useita eri reittejä, asukas voi itse päättää, miten tiloissa liikutaan ja miten niitä käytetään. Yksinkertaisimmillaan läpäisevät reitit voivat olla huoneiden välisiä ovia, joita avaamalla ja sulkemalla voidaan muodostaa erilaisia tilakokonaisuuksia kulloisenkin tarpeen mukaan. (Schneider ja Till 2007, 151.)

Samankaltaisista ajatuksista on syntynyt Tarpion monireittilogiikaksi nimeämä tilallinen logiikka. Siinä pyritään synnyttämään tilasarjoja, jossa huoneisiin johtaa useita kulkureittejä. Huoneisiin siis tehdään useita kulkuaukkoja, jolloin kaikki huoneet muodostuvat lähtökohtaisesti läpikuljettaviksi. Valituista kulkureiteistä riippuen tilojen läpikuljettavuus - ja sitä kautta yksityisyyden aste - on kuitenkin tilannekohtaista, mikä toimii joustavuutta lisäävänä tekijänä. (Tarpio 2015, 173.)

Monireittilogiikan etu on se, että huoneet saa muutettua läpikuljettavista läpikulkemattomaksi ja päinvastoin nopeasti ja helposti. Läpikuljettavuutta voi muuttaa ovia avaamalla ja sulkemalla, mikä mahdollistaa nopeat muutokset. Tästä syystä Tarpio kutsuu monireittilogiikalla organisoidun asunnon huoneita läpikulkuvaihteleviksi. Tämä huoneen yksityisten ja yhteisten käyttöjen nopea vaihtelu on monireittiselle asunnolle erityisluonteista joustavuutta. (Tarpio 2015, 205.)

Ominaista joustavuutta monireittilogiikalla organisoiduille asunnoille on myös se, että usein niissä voidaan muodostaa huoneista vaihtelevia osastoja. Tämä tarkoittaa, että kahdesta tai useammasta huoneesta voi muodostaa johonkin tiettyyn käyttöön varatun kokonaisuuden huonesarjan sisällä. Joissain tapauksissa osastoon saa järjestettyä oman sisäänkäynnin, jolloin sitä voidaan käyttää itsenäisesti muista huoneista eriyttynä. (Tarpio 2015, 205.)

Monireittisyys voi tuottaa haasteita tilojen kalustettavuuden kannalta. Huoneiden aukotusten määrä ja sijainti tulee suunnitella siten, ettei huoneiden kalustettavuus kärsi liikaa. Keskeiseksi suunnittelukysymykseksi nousee myös se, miten sommitellaan huoneet huonesarjaksi niin, että saadaan muodostettua useita kulkureittejä yhteysraken- teen muodostumatta liian syväksi.

3.3.4 Tilojen fyysinen muuntelu

Schneiderin ja Tillin mukaan joustavuuden mielletään usein olevan kytköksissä erilaisiin liikuteltaviin elementteihin. Erilaisten liukuvien, taitettavien ja siirreltävien seinien avulla tiloja voidaan jakaa pienempiin osiin tai avata tila avoimeksi suurtilaksi. Tarpion ja Krokforsin teorioissa liikkuvista elementit jäävät vähälle huomiolle, mutta niillä vaikuttaa olevan toteuttava rooli esimerkiksi avoimen suurtilan järjestelyissä.

Tilojen muuntelu voi olla lyhytaikaista tai pysyvää. Joustavuutta voidaan tavoitella myös erilaisilla integroiduilla ja muunneltavilla kalusteilla, kuten seinälle nousevilla sängyillä. Tällaiset ratkaisut tähtäävät yleensä lyhytaikaiseen joustavuuteen pienissä tiloissa: päivällä tilaa voidaan käyttää oleskeluun ja yöksi sänky taitetaan auki, jolloin samaa tilaa voidaan käyttää makuutilana. (Schneider ja Till 2007, 152, 155.) Tällaista joustoa tavoiteltiin etenkin 1920-lvulla, jolloin muunneltavuus kytkeytyi voimakkaasti minimiasunnon ihanteeseen (Schneider ja Till 2007, 16).

Vuorokauden sisällä tapahtuvassa joustossa on kyse saman huonetilan funktioiden muuttumisesta toiseksi lyhyen aikavälin sisällä. Perinteinen japanilainen asunto on ehkä tunnetuin esimerkki tällaisesta joustosta. Siinä asunto on jaettu huoneiksi, jotka muuntuvat eri toimintoihin ja tarpeisiin vuorokauden rytmien mukaan. Samassa

huonetilassa voidaan syödä ja seurustella päivisin, illalla se muuttuu makuuhuoneeksi. Tämänkaltaisen toiminnosta toiseen muuntuva huonetilan jousto sisältää oletuksen melko samankaltaisista elintavoista ja päivärytmistä, jossa koko perheen asumisen malli on yhteneväinen.

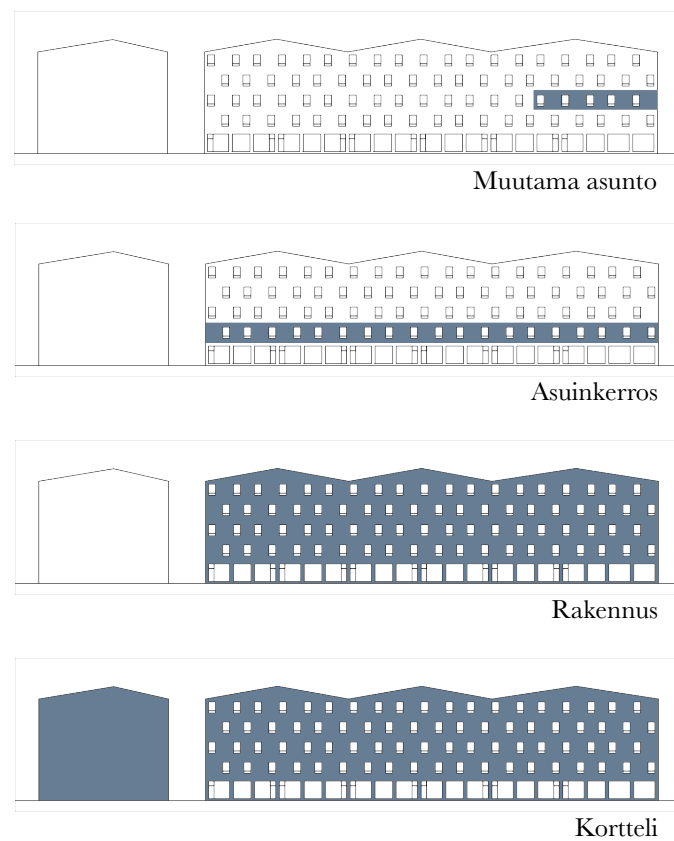
Tämänkaltaisessa lyhyen aikavälin joustavuudessa yksityisyyden ja oman tilan tarpeen tyydyttäminen voi olla vaikeaa, mutta se sopii tietyn tyyppiseen elämäntapaan. Tunnettu eurooppalainen sovellus tästä on vuonna 1924 rakennettu Rietveld-Schröder Huis Utrechtissa, Hollan- nissa. Japanilaisten esikuviansa mukaan toisen kerroksen tila mukautuu eri toimintoihin päivän rytmien mukaan. Rietveld-Schröder Huis eroaa kuitenkin japanilaisista esikuvistaan siinä, että suurhuonetta pilkotaan siirtoseinien avulla pienemmiksi yksiköiksi, kun taas japanilaisessa mallissa huonetila säilyttää aina alkuperäisen muotonsa. Myös Rietveld-Schröder Huisissa liukuovien yhdistetyt huonetilat voidaan kuitenkin visuaalisesti liittää niin toisiinsa kuin ulkotiloihinkin, mikä on olennaista perinteisessä japanilaisessa arkkitehtuurissa. Rietveld-Schröder Huisin tapainen talotyyppi ei kuitenkaan ole yleistynyt eurooppalaisessa asumiskäytännössä, jossa yksityisyyden kehitys on ollut asuntosuunnittelua määrittelevä tekijä. Vaikka talotyyppi on jäänyt poikkeukseksi, sen arkkitehtoninen vaikutus on ollut merkittävä. (Krokfors 2006, 69.)

3.4 TILANJAKAMINEN JOUSTAVUUDEN KEINONA

Kuten tässä työssä aiemmin todettiin, on asuinympäristön joustavuus suurimmillaan silloin, kun asunnot eivät ole muunneltavia vain sisäisiltä tilajärjestelyiltään, vaan ne voivat myös kasvaa ja supistua asukkaan tarpeen mukaan. Kerrostalokontekstissa tämä on mahdollista tilanjakamisen myötä.

Tässä luvussa etsitään vastausta tutkimuskysymyksen: Millaisia mahdollisuuksia tilanjakaminen tuo asun-
tosuunnitteluun? Luvussa perehdytään jakamisen eri tasoihin sekä pohditaan, millaisia joustavuutta kahden tai muutaman asunnon keskenään jakamat tilat tuottavat.

Jaetut tilat voivat myös laajentaa asukkaan elinpiiriä, vaikka asunnon kokoa ei muunneltaisikaan. Paitsi joustavuutta, tilanjakaminen tuottaa myös muita hyötyjä niin yksittäisen asukkaan kannalta kuin laajemminkin. Myös näitä hyötyjä pohditaan tässä luvussa.

KAAVIO 4. Jakamisen eri mittakaavatasot.

3.4.1 Jakamisen eri tasot

N.J. Habrakenin teorian mukaan rakennettu ympäristö koostuu hierarkisista kerroksista, joita kontrolloivat eri toimijat - yksilöt, organisaatiot, instituutiot. Habrakenin mallissa keskeistä on käyttäjäkontrollin käsite; toimijan mahdollisuus muokata jotakin osaa eletystä ympäristöstä. Yksittäinen asukas voi päättää melko itsenäisesti asuntonsa käytöstä, säädellä muiden pääsyä sinne sekä muokata sitä omiin tarpeisiinsa sopivaksi. Mitä kauemmas yksityisestä asunnosta edetään, sitä jaetummaksi tilan luonne muuttuu ja sitä vaikeampaa yksittäisen asukkaan on vaikuttaa sen käyttöön. (Habraken 2000; Tervo et al 2018, 18.) Näin ollen jaettujen tilojen kehittämisessä on olennaista pohtia myös asumiseen liittyviä valtasuhteita sekä tilojen käyttäjien roolia.

Jaetut tilat voidaan tietoisesti sijoittaa ja suunnitella eri tasoille rakennetussa ympäristössä. Ne ovat kaupunkiasumisen historian aikana myös liikkuneet tasolta toiselle. Jaetut tilat -raportissa nostetaan sauna esimerkiksi tällaisesta kehityksestä. Sauna on yksi tyypillisimmistä yhteistiloista nykykerrostaloissa. 1900-luvun alkupuolella saunat olivat suuria, kaupunginosien ja kortteleiden yhteisiä. Viime vuosisadan kuluessa niistä siirryttiin ensin kerrostalokohtaisiin saunaosastoihin saunavuoroinen ja edelleen asunosaunoihin elintason yhä noustessa. Viime vuosina kehityskulku on kääntynyt uudelleen jaetumpaan suuntaan kenties ympäristötietoisuuden sekä elämäntapojen muutoksen seurauksena. (Tervo et al 2018, 18.)

Lida Hedbergin diplomityössä jaettujen tilojen sijaintia rakennetussa ympäristössä sekä niiden käyttäjäkunnan kokoa on kuvattu eri mittakaavatasoilla (kaavio 4). Jaetun tilan luonne muuttuu yksityisestä sitä julkisemmaksi, mitä suurempaan mittakaavaan edetään. Pienimmillään jaetut tilat voivat olla muutaman asunnon välisiä, jolloin niitä käyttävät vähintään kahden asunnon asukkaat. Seuraavalla mittakaavatasolla jaettu tila on asuinkerroksen tai muun vastaavankokoisen käyttäjäryhmän yhteinen. Koko rakennuksen jakaman tilan käyttäjäkunta on jo melko suuri. Korttelitasolla tai sitä suuremmalla mittakaavatasolla (kaupunginosa, kylä) jaettu tila on suuren asukasryhmän käytössä ja luonteeltaan varsin julkinen. (Hedberg 2014, 29.)

3.4.2 Pienen mittakaavan jakaminen

Asuntosuunnittelun kontekstissa tilanjakaminen voi ilmetä monin tavoin. Jaetut tilat voivat sijaita yksityisen asunnon välittömässä läheisyydessä tai etäällä siitä. Niiden käyttäjäkunta voi pienimmillään koostua kahden asunnon asukkaista tai toisaalta ne voivat olla avoimia kaikille. Tilan käyttötarkoitus voi olla ennalta määritelty tai mukautua tilanteen mukaan. Nykyasuntosuunnittelussa yhteistiloilla on totuttu tarkoittamaan lähinnä arjen aputiloja kuten talosaunaa ja pesutupaa, mutta jaettujen tilojen käyttötapoja on lukemattomia. Ne voivat olla erilaisia harrastetiloja ja vapaa-ajan vieton paikkoja, kuten kuntosaleja ja muita liikuntapaikkoja, treenikämppejä, verstaiteja ja olohuoneita. Niissä voidaan pitää juhlia tai majoittaa vieraita. Ne voivat myös palvella työntekoa esimerkiksi työhuoneen tai ateljeen muodossa. Sisätilojen lisäksi myös ulkotilojen, kuten pihojen ja parvekkeiden, jakaminen voi tuoda asumiseen joustavuutta ja monipuolisia mahdollisuuksia.

Osa edellämainituista toiminnoista vaatii niitä varten suunnitellut tilat, mutta osa voidaan mahdollistaa monikäyttöisten tilojen avulla. Monikäyttöisten jaettujen tilojen koko voi vaihdella, mutta kookkaat tilat mahdollistavat monipuolisemman toiminnan, kuten erilaisten harrastusten järjestämisen ja suuret kokoontumiset. Suuria tiloja on myös mahdollista jakaa pienemmiksi, mikä mahdollistaa useiden käyttäjäryhmien samanaikaisen käytön. Pienet jaetut tilat voivat yksinkertaisimmillaan olla monikäyttöisiä huoneita, joita voidaan hyödyntää esimerkiksi vieras- tai työhuoneina.

Tässä diplomityössä tarkastelun keskiössä ovat pienen mittakaavan jaetut tilat. Tarkastelun kohteeksi on nostettu se, millä tavoin kahden tai muutaman asunnon keskenään jakamat tilat voivat tuottaa joustavuutta asumiseen.

Tällaiset tilat ovat luonteeltaan melko henkilökohtaisia, sillä ne toimivat asunnon välittömänä jatkeena. Käyttäjärühmän ollessa pieni tai melko pieni, on tilan käyttöta-
voista helppo sopia.

Pienen mittakaavan jaetut tilat voivat palvella monenlaisissa eri tarkoituksissa. Suunnitteluvaiheessa onkin tärkeää miettiä, mitkä tilat ovat sellaisia, joiden jakaminen toisi lisäarvoa asumiseen ja joita asukkaat olisivat halukkaita jakamaan. Tällaisia tiloja voivat olla esimerkiksi erilaiset arjen aputilat, kuten kodinhoituhuoneet tai ku-raeteiset. Myös saunat ovat luontevia jakamisen kohteita, sillä niitä harvoin käytetään päivittäin, mutta käyttötavan henkilökohtaisen luonteen vuoksi niiden toivotaan usein sijaitsevan kodin välittömässä piirissä. Samoin luonteeltaan vähemmän yksityiset tilat, kuten työ- ja vierashuoneet, soveltuvat hyvin yhteiseen käyttöön. Toisaalta myös yksityisen asumisen piiriin miellettyjen tilojen, kuten esimerkiksi olohuoneiden ja tv-huoneiden, jakaminen on mahdollista. Tämä kuitenkin edellyttää asukkailta halukkuutta yhteisölliseen elämäntyyliin.

Jaettuja tiloja ei ole aina pakko käyttää yhteisesti. Rin-nakkaisen tai samanaikaisen käytön lisäksi jaettu huone tai tilasarja voidaan yhdistää vain yhteen viereisistä asunnoista sulkemalla pääsy sinne muista tiloista joko hetkellisesti tai pysyvästi. Näin jaettuja tiloja voidaan käyttää kytköhuoneiden tavoin, mikä mahdollistaa asunnon laajenemisen ja supistumisen asukkaiden kulloistenkin tarpeiden mukaan. Erityisen paljon joustoa tuo, mikäli jaettuja tiloja voidaan luovuttaa myös kolmannen osapuolen käyttöön. Tämä tulee huomioda jaetun tilan suunnittelussa siten, että kulku sinne voidaan järjestää myös asunnon ulkopuolelta ilman, että se haittaa yksityisten asuntojen käyttöä.

3.4.3 Tilanjakamisen tuottamat hyödyt

Joustavuutta jaetuilla tiloilla

Jaetut tilat voivat tuoda asumiseen joustoa kolmella eri tavalla. Yksityisestä asunnosta erilliset jaetut tilat tarjoavat mahdollisuuden laajentaa elinpiiriä asunnon ulkopuolelle lyhyellä aikavälillä. Tällaiset tilat voivat olla monenlaisia arjen aputiloista erilaisiin harraste- ja vapaa-ajan tiloihin. Tilojen käyttötarkoitus voi olla ennalta määriteltä tai määrittelemätön, ja niiden käyttäjäryhmän laajuus voi vaihdella muutaman asunnon asukkaista koko kortteliin. Tiloja on mahdollista käyttää samanaikaisesti tai rinnakkain. Kun asuntojen ulkopuoliset tilat tarjoavat monipuolisia toiminnan mahdollisuuksia eri mittakaavatasoilla, asumisen reviiri laajenee merkittävästi asuntoa laajemmalle alueelle. (Hedberg 2014, 33.)

Toiseksi, yksityisiin asuntoihin liittyvät jaetut tilat mahdollistavat asunnon fyysisen laajenemisen. Asuntojen välissä sijaitsevat tilat, kuten kytköhuoneet, toimivat laajenemisreservinä, joka voidaan joko liittää yhteen asuntoon kerrallaan tai jota ympäröivät asunnot voivat käyttää yhdessä tai rinnakkain (Schneider ja Till 2007; Tarpio 2015). Tällainen tila voidaan myös irrottaa asunnoista omaksi yksikökseen sillä edellytyksellä, että kulku siihen voidaan järjestää asuntojen ulkopuolelta. Tällöin se voidaan esimerkiksi vuokrata kolmannen osapuolen käyttöön silloin, kun ympäröivien asuntojen asukkaat eivät tarvitse sitä.

Asuntoja voidaan myös yhdistellä suuremmiksi kokonaisuuksiksi jaettujen tilojen kautta. Tähän tarkoitukseen sopivia tiloja ovat esimerkiksi erilaiset välittävät tilat, kuten jaetut eteiset ja aulatilat sekä kodinhoituhuoneet.

Vastaavasti asunnot voivat supistua jälleen pienemmiksi yksiköiksi. Hyvän suunnittelun ja tilojen oikeanlaisen sijoittelun avulla tämä onnistuu ilman, että tilojen toiminnalliset ominaisuudet kärsivät. Näin tilat voivat laajentua ja supistua ilman suuria muutoksia, mikä tarjoaa joustavuutta pitkällä aikavälillä. (Hedberg 2014, 34.)

Kaikkein joustavimpaan lopputulokseen päästään, kun kaikki kolme joustavuuden muotoa toteutuvat. Toisaalta voidaan ajatella, että esimerkiksi tilojen liittäminen osaksi yksityisiä asuntoja vähentää muiden asuntojen jouston mahdollisuuksia. (Hedberg 2014, 34.) Oletettavaa kuitenkin on, että tällaiset mahdollisuudet lisäävät joustoa enemmän kuin karsivat sitä. Kaikki jouston lajit eivät voi toteutua samanaikaisesti ja joustollakin on omat rajoituksensa. Teoreettisellekin tasolle jäävä mahdollisuus joustoon tarjoaa asumisen kannalta monipuolisempia mahdollisuuksia kuin sellainen asunto, jossa näitä näkökulmia ei ole otettu huomioon lainkaan.

Jaetut tilat voivat myös tuoda asumiseen täysin uusia mahdollisuuksia. Toiminnot, joiden toteuttaminen yhtä asuntokuntaa varten olisi hankalaa tai mahdotonta, muuttuvat toteutuskelpoisiksi, kun tilaa ja kustannuksia jakaa useampi käyttäjä. Vaikkapa uima-allas tai viinikellari voivat tuoda asumiseen lisäarvoa ja houkuttelevuutta. Mitä laajempi käyttäjäkunta tiloja jakaa, sitä monipuolisemmalle ja myös erikoistuneemmalle käytölle tiloja voidaan luoda. Yhteisö voi siis mahdollistaa tilallallisesti ja toiminnallisesti korkeatasoisemman asuinympäristön, kuin mikä yksi toimiessa olisi mahdollista. (Helamaa ja Pylvänen 2012, 59.)

Jaetut tilat ja niissä tapahtuva toiminta saattaa vapauttaa yksityisistä asunnoista tilaa muuhun käyttöön. Tämä korostuu etenkin, jos osa asumisen välttämättömistä arkitoinnoista, kuten vaatehuolto tai ruoanlaitto, sijoitellaan jaettuihin tiloihin yksityisten asuntojen sijaan. Tällöin asuntoja voidaan käyttää vapaammin ja joustavammin.

Tarkastelemalla tiloja koko kerrostason käsittävinä kokonaisuuksina yksittäisten asuntojen sijaan voitaisiin vaikuttaa esimerkiksi esteettömyysmääräysten aiheuttamien, asuntojen pinta-alasta merkittävän osan vievien kylpyhuoneiden rakentamiseen. Se ei tarkoittaisi esteettömyydestä tinkimistä, vaan vain sen toteuttamista uudella tavalla. Esteettömien wc- ja peseytymistilojen järjestäminen kerros- ja porraskohtaisesti mahdollistaisi pienemmät asuntokohtaiset kylpyhuoneet, mikä säästäisi kustannuksia ja tarjoaisi väljyyttä etenkin pieniin asuntoihin. (Helamaa ja Pylvänen 2012, 163.)

Ekologiset hyödyt

Ilmastonmuutos on yksi aikamme merkittävimmistä kriiseistä. Maailmanlaajuisesti ilmasto on lämmennyt jo noin asteen verran esiteollisista ajoista, mutta arktisilla alueilla lämpeneminen on kaksi kertaa tätä nopeampaa. Yli 1,5 asteen globaali lämpeneminen aiheuttaa vakavia ja arvaamattomia seurauksia, joiden joukossa ovat muun muassa merenpinnan nousu, vesien happamoituminen ja lajien massasukupuutto. Sään ääri-ilmiöt, kuten rankkasateet, myrskyt ja kuivuus, yleistyvät ja vaikeuttavat ruoantuotantoa.

Ilmastonmuutosta kiihdyttävät etenkin fossiilisten polttoaineiden käyttö, maatalous ja rakentaminen. Rakennusten ja rakentamisen osuus kaikesta energiankulutuksesta ja päästöistä on noin 40 prosenttia (Sitra 2017). Ilmastonmuutos ei ole ainoa uhka: myös luonnonvarat ehtyvät kiihtyvää tahtia. Rakennusallalla se voi tulevaisuudessa näkyä raaka-aineapulana.

Edellämainituista syistä on ilmeistä, että rakennuksista tulee saada nykyistä kestävämpiä. Yksi tapa vaikuttaa tähän ovat rakennuksessa käytetyt materiaalit ja niiden kestävyys, ylläpidettävyys ja huollettavuus. Toisaalta rakennuksen elinikään vaikuttaa olennaisesti myös sen kyky mukautua muuttuviin tarpeisiin. Mikäli rakennus ei pysty sopeutumaan olosuhteiden muuttuessa, se päädytään herkästi purkamaan ja korvaamaan uudella. Rakennuksen muunneltavuus pidentää sen elinkaarta.

Asuntosuunnittelun kontekstissa paras joustavuus saavutetaan, mikäli asunnot voivat tilojen muunneltavuuden lisäksi kasvaa ja supistua asukkaan tarpeen mukaan. Kerrostaloissa tällainen muunneltavuus voidaan saavuttaa tilanjakamisen avulla.

Erityisen ekologista on, mikäli tilanjakamisella voidaan estää tilojen rakentaminen päällekkäisiä toimintoja varten. Tällöin on mahdollista säästää niin rakennusmateriaaleissa kuin käytön aikaisessa energiankulutuksessa. Tämänkaltaisessa kompensatioajattelussa tarkkaan harkittavaksi tulee kuitenkin se, heikentääkö yksityisen asunnon riippuvuus jaetusta tilasta asumisen laatua.

Sosiaaliset hyödyt

Yksittäisen asukkaan kannalta muuntojoustavuudella voidaan saavuttaa monia etuja. Yksi ilmeisimmistä on se, että joustavuus mahdollistaa asunnon muokkaamisen kulloiseenkin elämäntilanteeseen sopivaksi. Tällöin esimerkiksi uuden perheenjäsenen syntymän ei tarvitse tarkoittaa muuttoa pois vanhasta kodista.

Asunnon joustavuus tarjoaa asumiseen myös taloudellista joustoa. Asuminen on keskimääräisen suomalaisen kotitalouden suurin yksittäinen kuluerä. Lisäksi kotitalouden kulloinkin käytettävissä olevat tulot voivat olla hyvinkin erisuuruisia asukkaan elinkaaren aikana. Esimerkiksi ihmisen suhde työelämään vaihtelee: usein elämään kuuluu opiskelun, perhevapaiden, työttömyyden tai eläkkeen kaltaisia vaiheita. Tulojen laskiessa talouden sopeuttamisessa auttaa, mikäli asumiskuluissa voidaan säästää. Joustavassa asuinympäristössä tämä on mahdollista, sillä tiloja voidaan helposti luovuttaa naapurin tai kolmannen osapuolen käyttöön.

Yksinasumisen yleistyminen on viime vuosikymmeninä ollut yksi selkeimmistä asumisen trendeistä Suomessa. Vuonna 2018 yksinasuvia oli lähes 1,2 miljoonaa eli 44 prosenttia kaikista asuntokunnista. (Tilastokeskus 2019.) Yksinasuminen on monille vapaaehtoinen valinta, mutta siihen liittyy myös merkittäviä riskitekijöitä, kuten yksinäisyyden ja syrjäytymisen uhkaa. Myös köyhyys uhkaa yksinasujia, sillä asumiskulut ja muut menot haukkaavat yhden tulonsaajan taloudessa merkittävän osan käytettävissä olevista varoista. Tilojen jakaminen tuo yksinasujille lisää valinnanvaraa asumiseen. Yhtäältä tilanjakaminen parantaa asumisen laatua, sillä monipuolinen jaettujen

tilojen verkosto mahdollistaa asunnon laajenemisen rajojensa ulkopuolelle. Mikäli lisäksi osa asumisen arkisista toiminnoista voidaan sijoittaa jaettuihin tiloihin, vapautuu yksityisestä asunnosta tilaa muuhun käyttöön. Tämä on erityisen merkittävää yksinasujien kohdalla, sillä heillä on usein asunnoissaan melko rajatusti tilaa. Lisäksi tilanjakaminen tuo asumiseen uudenlaisia sosiaalisia mahdollisuuksia. Tilojen yhteiskäyttö lisää naapureiden välisiä kohtaamisia, mikä edesauttaa yhteisöllisen toiminnan syntyä ja paikallisten tukiverkostojen rakentumista. Tämä vähentää monien yksinasujien kokemaa yksinäisyyden tunnetta.

Yhteisöllisestä asuinympäristöstä eivät hyödy vain yksin asuvat. Esimerkiksi pienten lasten vanhempien elämä on usein hektistä, jolloin paikalliset tukiverkostot muodostuvat tärkeiksi arjen sujuvuuden kannalta. Paikallisista tukiverkostoista voivat hyötyä myös esimerkiksi itsenäistymistä harjoittelevat nuoret sekä ikääntyvät ihmiset ja vanhukset.

Väestön ikääntyminen haastaa useimmat länsimaat, Suomi mukaan luettuna, miettimään uudella tavalla yhteiskunnan keskeisiä palveluita ja rakenteita. Asuminen ja asumiseen liittyvät palvelut lukeutuvat näihin. Suomessa ikääntyvien määrä suhteessa muuhun väestöön on eurooppalaisittain korkea. Yli 65-vuotiaiden osuus koko väestöstä oli vuonna 2018 21,9 prosenttia. Kehityksen odotetaan jatkuvan. Väestöennusteen mukaan yli 65-vuotiaiden osuus väestöstä kasvaa 25,6 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä. (Tilastokeskus 2019.) Vaikka tilastollisesti tarkasteltuna suomalaisten elinikä

pitenee ja yleinen terveydentila paranee, tulee hoitoa ja apua arjessa tarvitsevien ihmisten määrä lisääntymään lähitulevaisuudessa. Ikääntyvä väestö halunnee myös yhä enenevässä määrin vaikuttaa asumisensa tapaan ja tarvitsemiinsa palveluihin. Vaikka avun tarve kasvaa, on kotona asuminen monen ikääntyvän toivelistan kärjessä. Kotona asumisen mahdollistaminen ja sitä myötä laitospaikkojen vähentäminen ja kuluissa säästäminen on myös yhteiskunnan tavoite. Tämä edellyttää muutoksia paitsi palveluverkostoissa, myös rakennetussa ympäristössä niin asunnon, lähiympäristön kuin kaupunkirakenteenkin osalta. (Helamaa ja Pylvänen 2012, 15.) Jaetut tilat varsinkin yksityisten asuntojen välittömässä läheisyydessä voisivat olla yksi keino tukea vanhenevan ihmisen asumista kotonaan mahdollisimman pitkään.

Jaetut tilat ja niiden mahdollistamat kohtaamiset voivat edesauttaa eri-ikäisten ja erilaisissa elämänvaiheissa olevien asukkaiden keskinäistä kanssakäymistä ja siten rikastuttaa heidän elinpiiriään. Lisäksi erilaisten jaettujen tilojen verkosto tuo asumiseen vaihtelua ja monipuolisia mahdollisuuksia, kun asukkaat voivat itse valita, miten he tiloja käyttävät. Tällainen asuntosuunnittelu tuo asumiseen joustavuutta, mistä on hyötyä erilaisissa elämänvaiheissa. Lisäksi asuntojen välissä sijaitsevat jaetut tilat mahdollistavat asuntojen koon muokkaamisen rakennuksen elinkaaren aikana, mikä on paitsi sosiaaliselta, myös ekologiselta kannalta katsottuna kestäväää.

4 MUUNTOJOUSTAVA LUHTITALO POHJOIS-PASILAAN

Aiemmissa luvuissa perehdyttiin siihen, mitä joustavat asuinympäristöt ovat, mihin niitä tarvitaan ja millaisin konkreettisin keinoin niitä voidaan tavoitella. Tässä luvussa tietoa sovelletaan käytäntöön. Joustavan rakentamisen keinovalikoiman avulla on suunniteltu asuinkerrostalo sekä sen puitteissa viisi asuntotyyppiä, jotka toteuttavat joustavuuden teemoja eri tavoin.

4.1 Yleistä suunnitelmasta

Diplomityön lähtökohdat

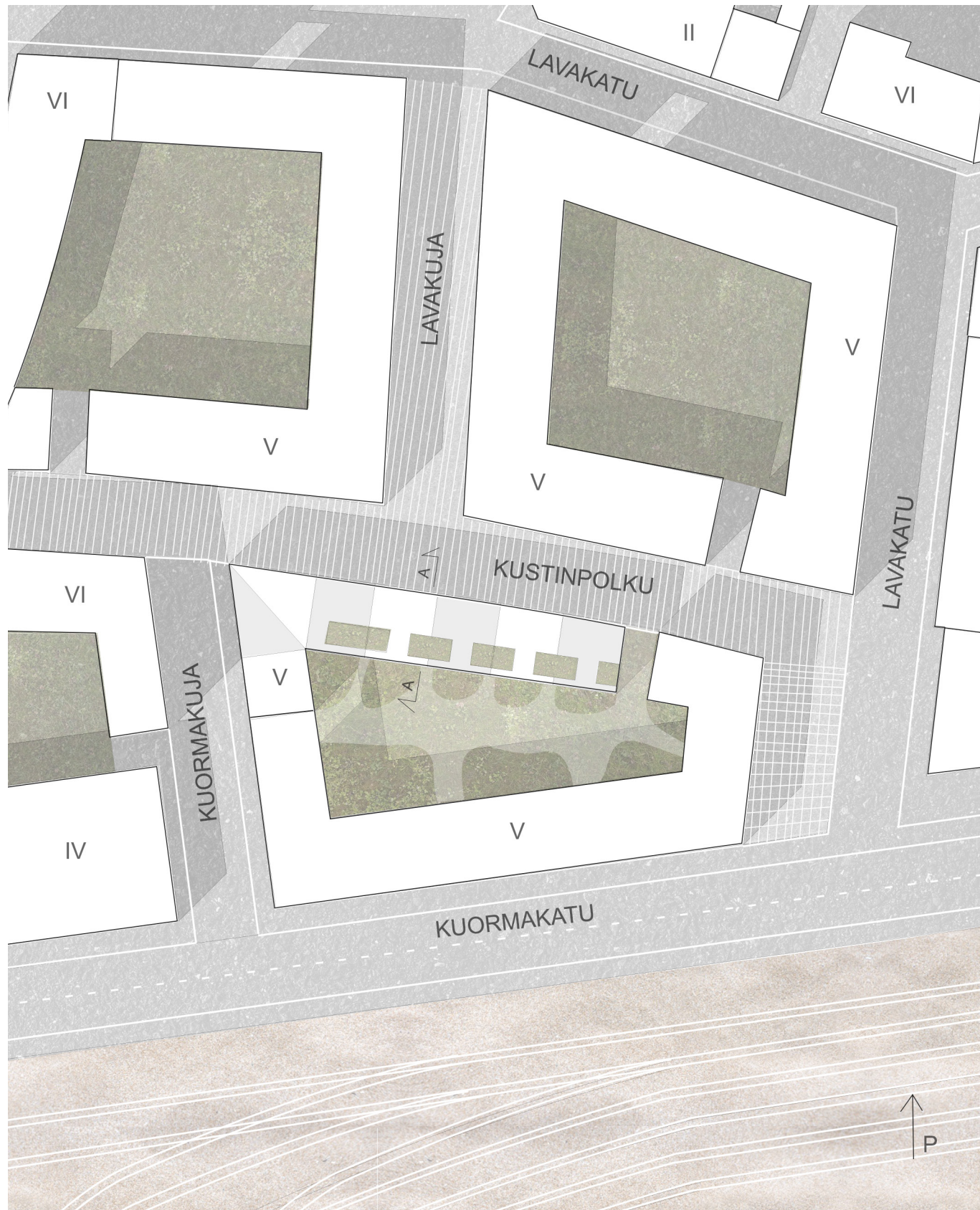
Tämä diplomityö sai alkusysäyksensä Asuntoreformi 2020 Helsinki -kilpailussa, joka järjestettiin syys-joulukuussa 2018. Kilpailussa etsittiin asuntotuotantoa uudistavia ja monipuolistavia ratkaisuja kolmelle tontille, joista yksi sijaitsee Pohjois-Pasilassa. (Asuntoreformikilpailu 2020, kilpailuohjelma.)

Hakamäentien pohjoispuolella ja Keskuspuiston vieressä sijaitsevaan Pohjois-Pasilaan rakennetaan lähivuosina nauhakaupunki. 2030-luvulla alueen asukasluvun on tarkoitus kasvaa yli 12 000 asukkaaseen. Asuntorakentaminen on alkanut vuonna 2019 entisen maaliikennekeskuksen alueelta Postipuistosta, jonne diplomityön ehdotus sijoittuu.

Asuntoreformikilpailu asetti työlle tietyt reunaehdot aina kerrosluvusta rakennusmateriaaliin ja rakennuksen

sijoitteluun tontille. Työn alkupisteenä on näin ollen ollut puusta rakennettu, viisikerroksinen umpikortteli. Diplomityön laajuus kuitenkin poikkeaa kilpailuehdotuksista, sillä asuntoreformikilpailussa ratkaisuja etsittiin kokonaisen korttelin tasolla. Tätä työtä varten olen tiivistänyt tarkastelun yksittäiseen kerrostaloon, joka on laajuudeltaan noin kolmasosa korttelista. Tämä on mahdollistanut aiheen syvällisemmän tarkastelun.

Vaikka rakennus esitetään kuvissa puisena, ei tässä työssä keskitytä puurakentamisen erityispiirteisiin, vaan kaikissa tilaratkaisuissa on pyritty yleistettävyyteen. Näin ollen diplomityössä esitetyjä ajatuksia ja suunnitteluratkaisuja voi soveltaa kaikkeen asuntosuunnitteluun rakentamisen tavasta riippumatta.

Asemapiirros
1 : 1000

Sijaintikaavio
1 : 5000

Paikka

Paitsi Asuntoreformikilpailu, myös suunnittelupaikan sijainti asetti diplomityölle omat reunaehdonsa. Suunnitelma sijoittuu rakenteilla olevalle Postipuiston alueelle. Suunnittelutyön aikoihin alueesta oli tehty asemakaavaehdotus, mutta alueen rakentaminen ei ollut vielä alkanut.

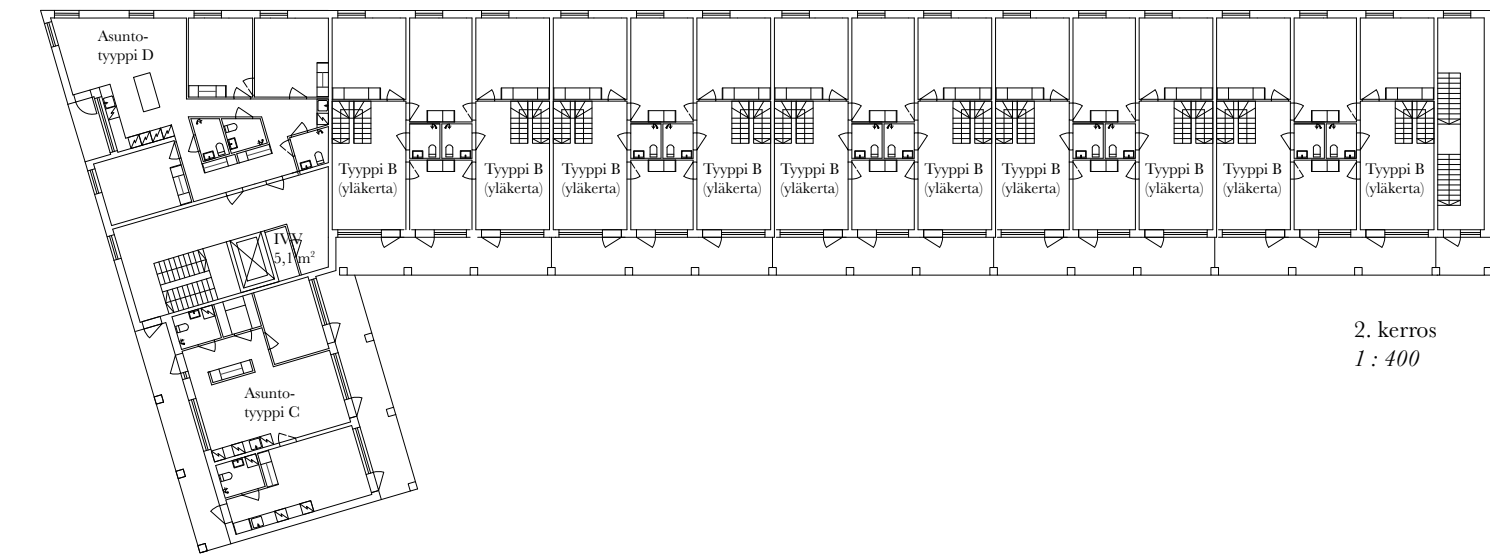
Postipuistosta on rakentumassa lähes 6 000 asukkaan alue, joka rajautuu pohjoisessa Metsäläntiehen, idässä Veturitiehen ja lännessä keskupuistoon. 26 hehtaarin alueesta on Helsingin kaupunkisuunnittelun mukaan tulossa kaupunkimainen, tehokkaasti rakennettu urbaani asuinalue. Kerrosluku alueella on 5-8, mutta alueelle on suunnitteilla myös kaksi korkeampaa maamerkkirakennusta, joiden kerrosluku on 12-15. (Helsingin kaupunki.)

Aluetta leimaa voimakkaasti sitä ympäröivä liikenne. Vaikka paikan luonne muuttuu logistiikkakeskuksesta asuinalueeksi, on aiempaa tarkoitusta palvellut ympäröivä infrastruktuuri yhä paikoillaan. Alueen välittömässä läheisyydessä sijaitsee sekä merkittäviä sisään tuloväyliä

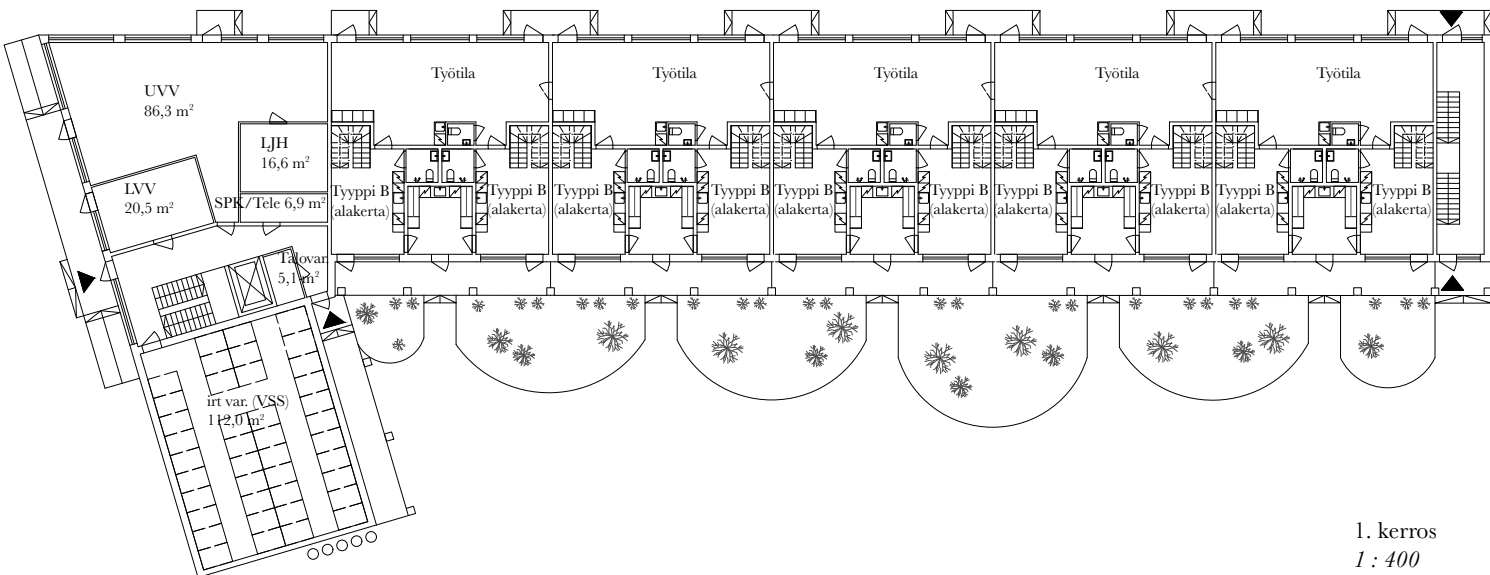
että junarata. Alueen liikenteen on suunniteltu nojautuvan pitkälti Ilmalan ja Käpylän juna-asemiin sekä myöhemmin suunnitteilla olevaan raitiotiehen (Helsingin kaupunki). Lienee kuitenkin todennäköistä, että ympäröivä tieverkosto kannustaa asukkaita myös yksityisautoilun pariin.

Lähistön vilkkaasti liikennöidyistä väylistä huolimatta Postipuisto on myös luonnonläheinen alue. Keskupuisto reunustaa aluetta niin lännessä kuin pohjoisessakin. Varsinkin alueen länsilaidalla yhteys Keskupuistoon tulee saumattomuutensa ansiosta olemaan merkittävä asumisviihtyisyyttä lisäävä tekijä.

Helsingin kaupunkisuunnittelun mukaan Postipuiston asutokorttelit ovat katutilaa selkeästi rajaavia umpikortteleita, jotka muodostavat avoimia ja yhteisiä sisäpihoja. Alueen urbaania ja tiiviisti rakennettua luonnetta korostavat myös sinne suunnitellut kävelykadut.

2. kerros
1 : 400

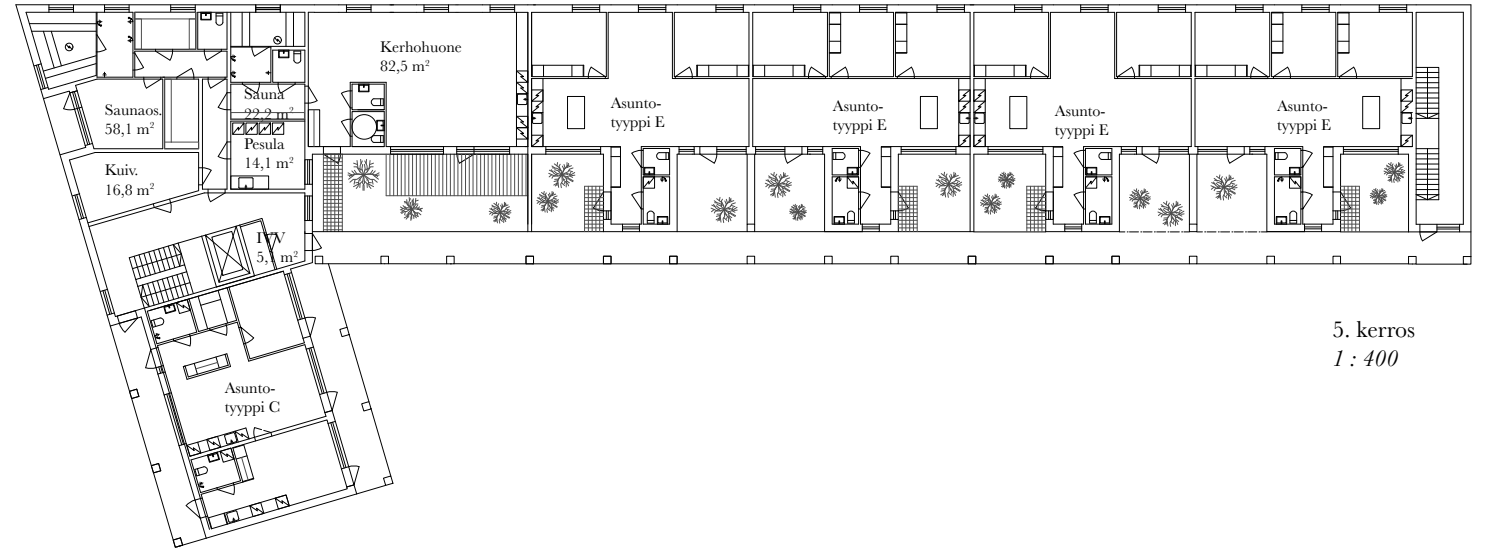

1. kerros
1 : 400

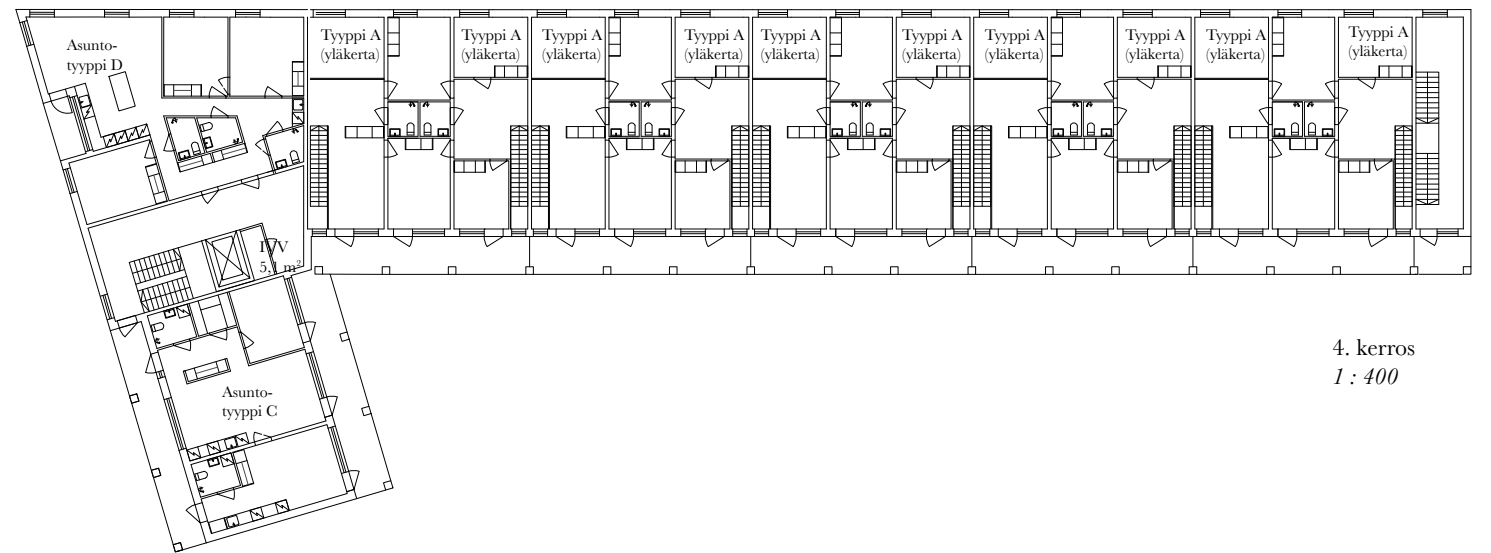
Kerrospohjat

Talossa on viisi kerrosta, joista ensimmäinen, toinen ja neljäs kerros on rauhoitettu poikkisuuntaiselta liikenteeltä. Kulku kaksikerroksisiin asuntoihin on järjestetty niiden alakerran kautta. Ensimmäisen kerroksen asuntoihin astutaan suoraan suurelta asukaspihalta, joka on yhteinen kahden korttelin muun asuintalon kanssa. Ensimmäisessä kerroksessa sijaitsevat myös asukkaiden

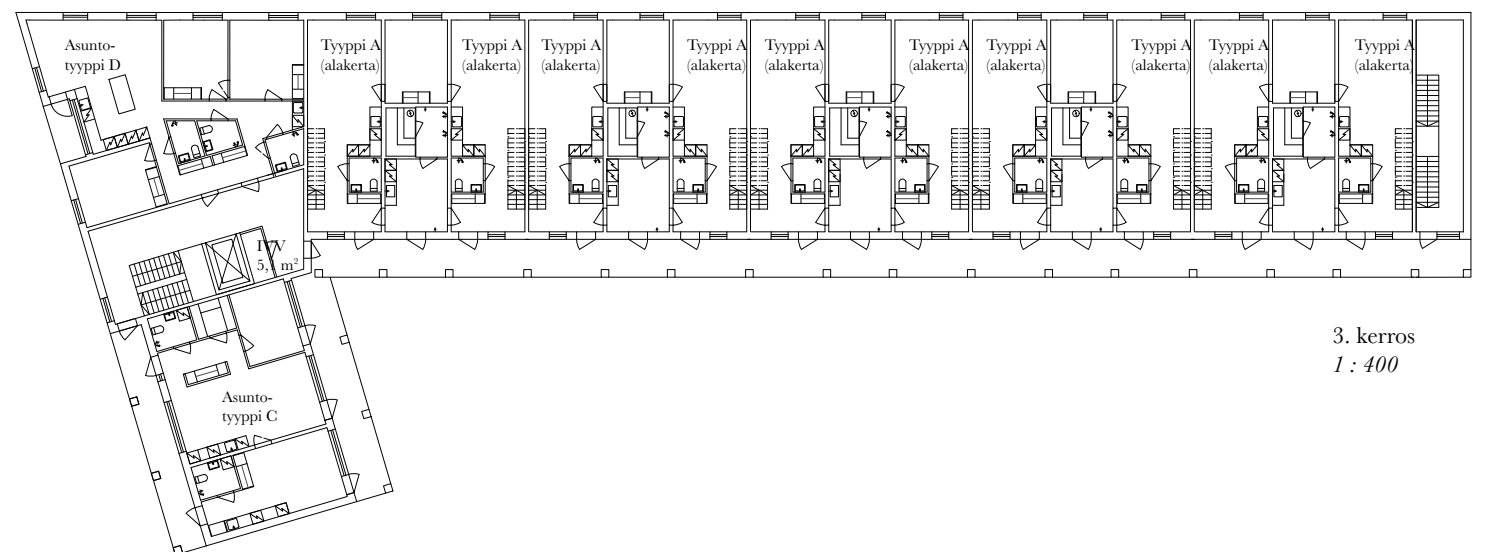
varastotilat sekä asuntoihin kytkeytyvät työhuoneet. Toinen, kolmas ja neljäs kerros ovat asuinkerroksia. Ylimmässä kerroksessa sijaitsevat yksityisten asuntojen ja niihin kytkeytyvien pihojen ohella myös yhteiset sauna- ja pesulatilat sekä kerhohuone ja sitä ympäröivä asukaspiha. Asuntotyypeihin perehdytään tarkemmin myöhemmissä luvuissa.

5. kerros
1 : 400

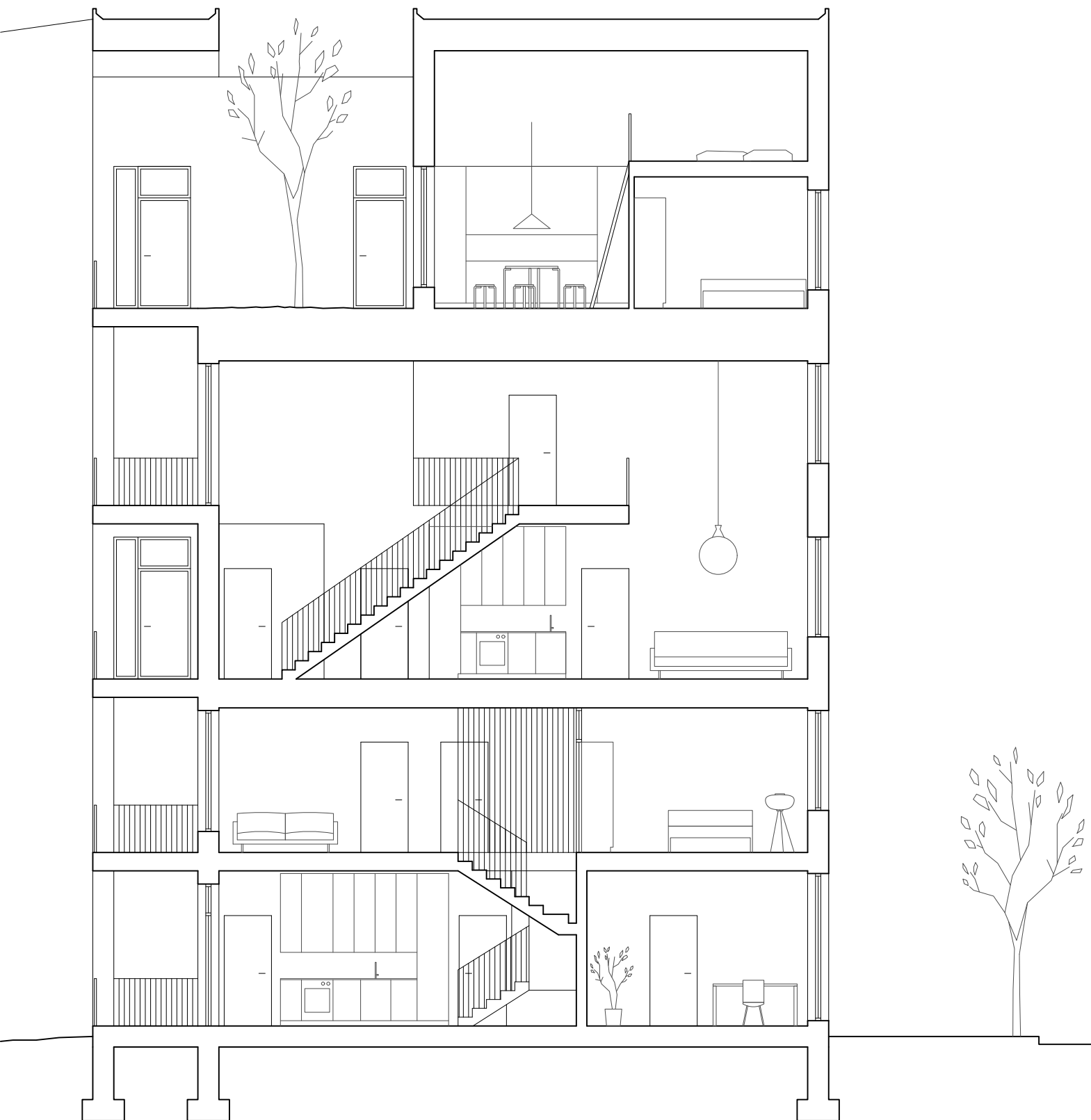

4. kerros
1 : 400

3. kerros
1 : 400

Leikkaus A-A
1 : 100

Luhtitalo urbaanissa ympäristössä

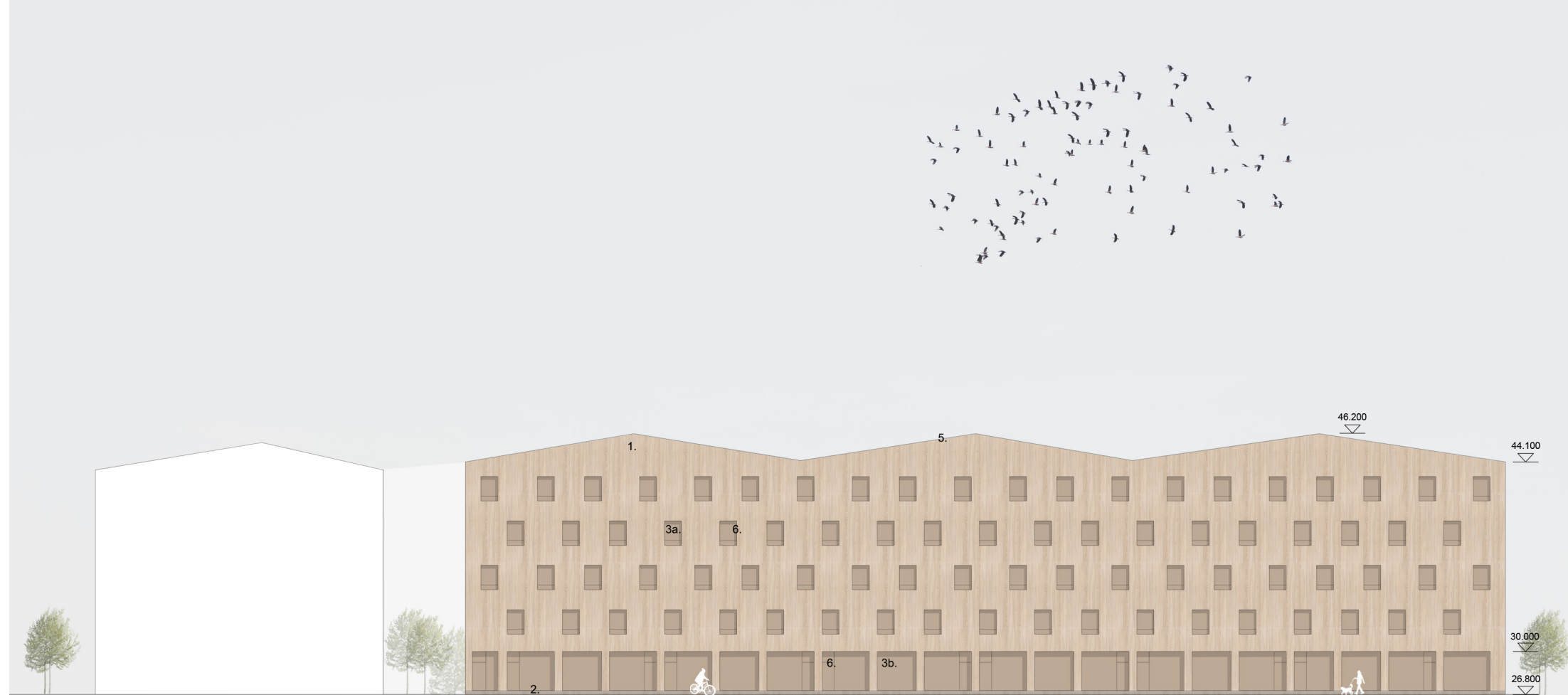
Diplomityön tähtäimessä oli suunnitella asuinkerrostalo, jonka puitteissa joustava asuminen on mahdollista toteuttaa. Talotyyppiksi valikoitui luhtitalo yksinkertaisen havainnon seurauksena: sivukäytävä mahdollistaa useiden sisäänkäyntien järjestämisen asuntoon yksinkertaisella ja helposti monistettavalla tavalla. Useiden sisäänkäyntien ansiosta asuntoja voidaan esimerkiksi jakaa pienemmiksi kokonaisuuksiksi, mikä monipuolistaa niiden käyttötapoja.

Postipuiston kaltaiseen, tiiviisti rakennettuun kaupunkiympäristöön luhtikäytävät eivät kuitenkaan välttämättä sovi. Kaupunkikuvallisista syistä luhtikäytävä päätettiin sijoitella pihan puolelle, mikä mahdollistaa urbaanin arkkitehtonisen otteen katujulkisivujen käsittelyssä.

Myös pihan puolella rakennuksen sijainti kaupunkiympäristössä on huomioitu arkkitehtuurissa. Luhtikäytävät on pyritty sulauttamaan osaksi parvekevyöhykettä siten, että pihajulkisivu muistuttaa mahdollisimman paljon tavanomaista lamellitaloa luhtitalon sijaan. Tällä tavoin rakennus sulautuu paremmin ympäristöönsä, mikä auttaa säilyttämään urbaanin kaupunkikuvan yhtenäisenä.

Luhdin sijoittelu pihan puolelle korostaa luhtikäytävän yhteisöllistä aspektia. Näin käytävä muodostaa ikään kuin puolijulkisen välivyöhykkeen yksityisen asunnon ja yhteisen pihan väliin. Ratkaisu mahdollistaa myös sen, että kaikkien asuntojen parvekkeet avautuvat parhaisiin näkymäsuuntiin pihaa kohti.

Valtaosa luhtikäytävien varrella sijaitsevista asunnoista on kaksikerroksisia ja niihin kuljetaan ensimmäisen kerroksen kautta. Asuntojen toiset kerrokset ovat täten rauhoitettuja poikkisuuntaiselta liikenteeltä. Näissä kerroksissa luhtikäytävän tilalla sijaitsevat suuret parvekkeet. Mikäli luhtitalotypologialla olisi haluttu tavoitella maksimaalista joustavuutta, olisi sivukäytävältä voitu järjestää kulku myös kaksikerroksisten asuntojen toiseen kerrokseen. Tällöin asunnot olisivat myöhemmin jaettavissa kahdeksi erilliseksi asunnoksi myös pystysuunnassa. Tällä kertaa tehtiin kuitenkin valinta, jolla pyritään takaamaan asuntojen yksityisyys, mitä voidaan pitää asuntojen sisäistä joustavuutta lisäävänä tekijänä.

- 1. Kapea pystyverhous, kuultokäsitelty kuusilankku
- 2. Paikallavalettu betoni, vaaleanharmaa rappaus
- 3a. Kirkas lasi
- 3b. Kirkas turvalasi
- 4. Pinnakaide, valkoiseksi maalattu teräs
- 5. Konesaumattu pelti, vaaleanharmaa maali
- 6. Mäntykarmi, kirkaslakka
- (7.) Parvekelasitus, kirkas lasi

*Yllä:
Julkisivu pohjoiseen
1 : 400*

*Vasemmalla:
Julkisivu etelään
1 : 400*

Alla:
Julkisivu länteen
1 : 400

- 1. Kapea pystyverhous, kuultokäsitelty kuusilankku
- 2. Paikallavalettu betoni, vaaleanharmaa rappaus
- 3a. Kirkas lasi
- 3b. Kirkas turvalasi
- 4. Pinnakaide, valkoiseksi maalattu teräs
- 5. Konesaumattu pelti, vaaleanharmaa maali
- 6. Mäntykarmi, kirkaslakka
- (7.) Parvekelasitus, kirkas lasi

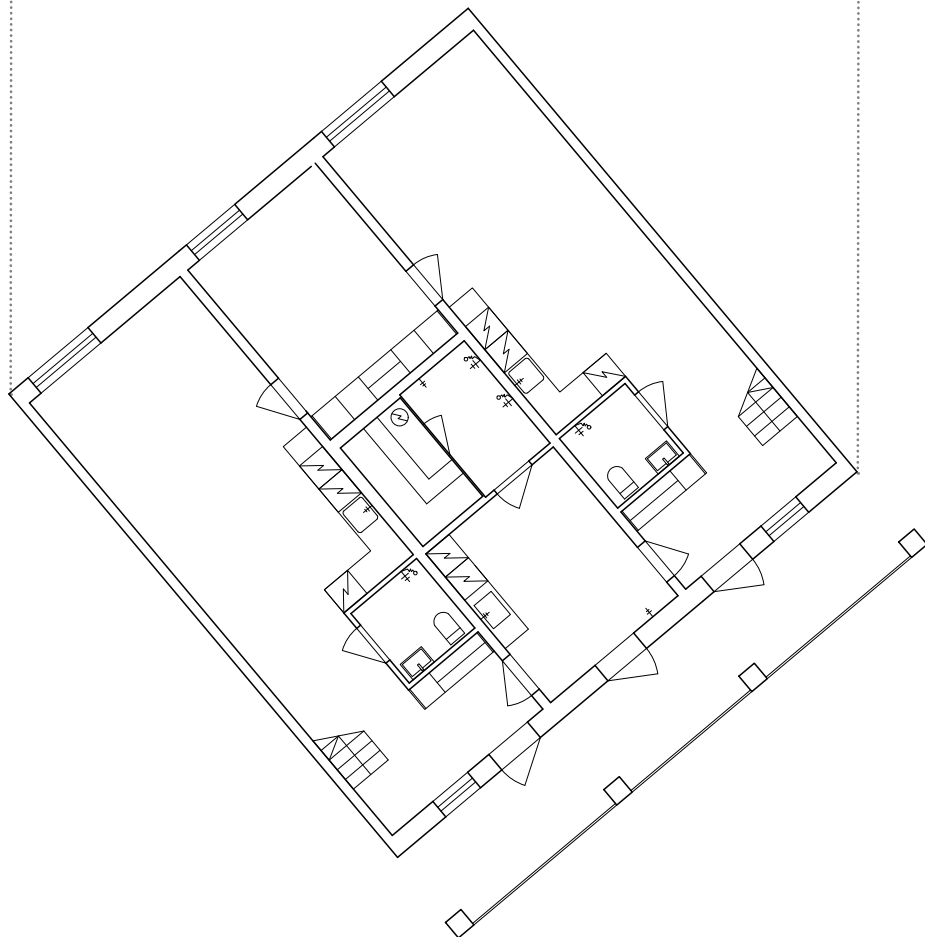
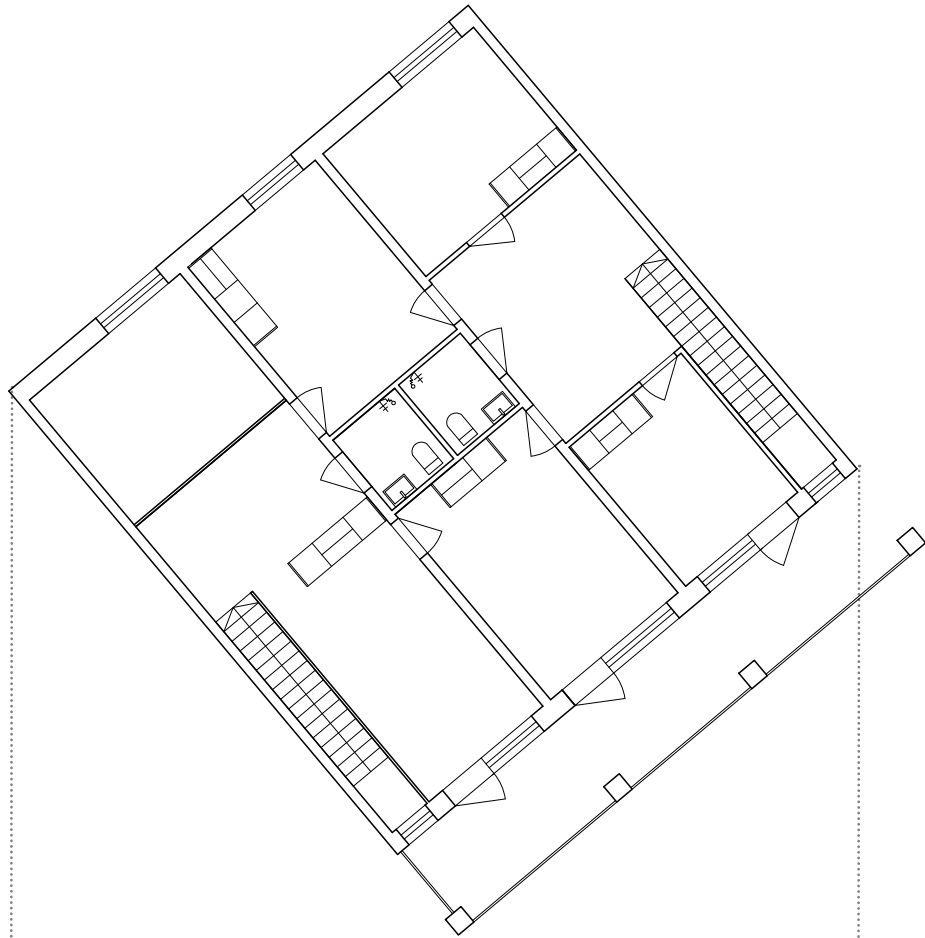

4.2 *Joustavat asuntotyyppit*

Aiemmissa luvuissa käsiteltyjen keinojen avulla on luotu viisi asuntotyyppiä, jotka toteuttavat joustavuutta eri tavoin. Asuntotyyppit esitellään seuraavilla sivuilla.

Joustavuus on kunkin asunnon kohdalla pyritty mahdollistamaan huolellisen tilasuunnittelun avulla. Arkkitehti ei kuitenkaan voi koskaan kuvitella kaikkia tilankäytön mahdollisuuksia. Asukkaiden oma valinnanvapaus on pyritty takaamaan rakennuksen pilari-laatta -rakenteella, jonka ansiosta asunnot ovat hyvin vapaasti muunneltavissa - myös sellaisilla tavoilla, joita ei suunnittelussa ole osattu ottaa huomioon.

ASUNTOTYYPPI A

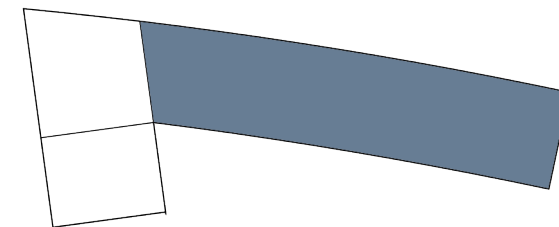
-

Joustavuutta jaetuilla tiloilla

*1-5 mh + kt + oh + 2 kph
72 m² - 152 m² + yhteistilat 20 m²*

Ensimmäinen viidestä tämän diplomityön puitteissa kehitetyistä asuntokonsepteista on asuntotyyppi A, joka etsii joustavuutta tilanjakamisen keinoin. Tämä asuntotyyppi on muodostettu siten, että kahden vierekkäisen, yksityisen asunnon väliin jää vyöhyke, jossa sijaitsevia tiloja voidaan jakaa eri tavoin. Tämä mahdollistaa asunnon supistumisen ja kasvamisen asukkaan elämänvaiheiden mukana.

Asuntotyyppi A:lla on etsitty hyvin pitkän aikavälin joustoa. Asunnon koko joustaa nuorenparin avarasta kaksion kookkaaseen perheasuntoon - ja supistuu siitä jälleen vastaamaan kolmannen iän tarpeita.

3.-4. kerros

Joustoa tilanjakamisella

Asuntotyyppi A:ssa makuuhuoneiden määrä joustaa yhdestä viiteen ja asunnon pinta-ala voi vaihdella 72 m²:n ja 152 m²:n välillä. Jousto on mahdollista kahden asunnon välisen jaettujen tilojen vyöhykkeen ansiosta.

Kytöhuoneisiin perustuva jousto voidaan saavuttaa nopeasti hyvin pienillä muutoksilla, kuten ovia sulkemalla ja avaamalla. Ainoa muutos, joka vaatii rakenteellisia toimenpiteitä, on mahdollisuus rakentaa lisähuone korkean olohuonetilan päälle.

Yksityisten asuntojen väliin jääviä tiloja voi käyttää yhteisesti tai vuorotellen. Kytöhuoneiden on tyypillisesti ajateltu liittyvän vain yhteen asuntoon kerrallaan, mutta ne voivat palvella samanaikaisesti myös molempia ympäröivistä asunnoista esimerkiksi työhuoneen tai vierashuoneen roolissa. Tämä toki vaatii joidenkin seikkojen, kuten palo-osastoinnin, huomioimista.

Tässä asuntotyyppissä jakamisen kohteena ovat myös yhdistetty kuraeteinen ja kodinhoitohuone sekä sauna- ja pesutilat. Yhteisesti jaetut arjen aputilat tuovat kerrostaloasumiseen piirteitä, joita on totuttu pitämään pientaloasumiselle tyypillisinä. Se tuo arkiseen asumiseen laatua sekä vapauttaa yksityisestä asunnosta tiloja muuhun käyttöön. Kodinhoitohuonetta voi käyttää joko yksityisesti tai samanaikaisesti naapuriasunnon asukkaiden kanssa.

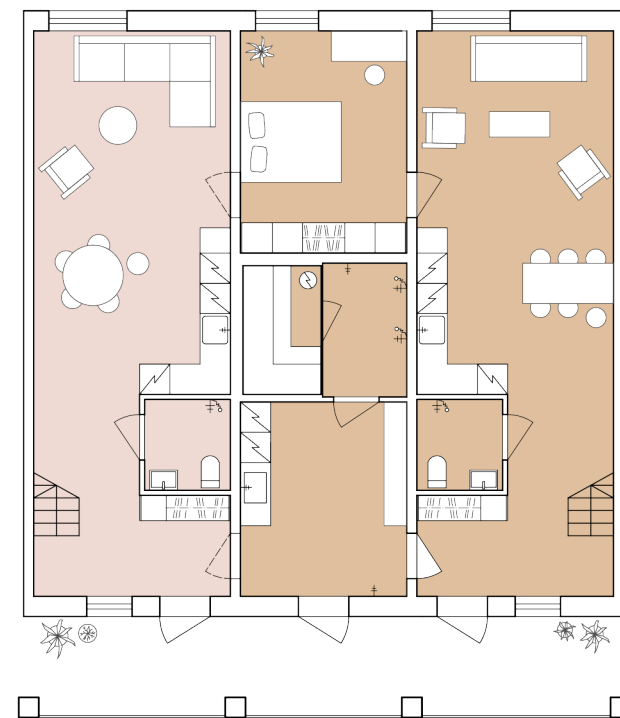
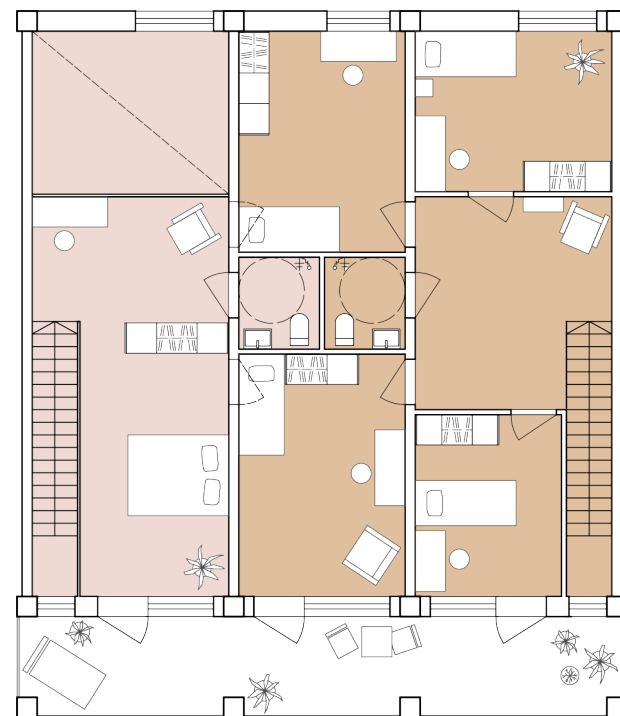
Saunat on suomalaisessa asuntoarkkitehtuurissa tyypillisesti suunniteltu joko hyvin yksityisiksi asunosaunoiksi tai varsin julkisiksi talosaunoiksi. Tässä asutokonseptissa saunan yksityisyyttä tulkitaan tavalla, joka on näiden kahden totutun toteutustavan väliltä. Saunan jakaminen pienen käyttäjäryhmän kanssa ja sen sijainti asunnon välittömässä läheisyydessä takaa sen käytön yksityisen luonteen. Toisaalta jakaminen mahdollistaa sen, ettei

saunoja tarvitse rakentaa jokaisen asunnon yhteyteen, mikä puolestaan säästää rakennusmateriaaleissa ja -kustannuksissa sekä käytön aikaisessa energiankulutuksessa.

Sekä yksityiset asunnot että niiden välisellä vyöhykkeellä sijaitsevat aputilat on suunniteltu ns. itseriittoisiksi eli niitä voidaan käyttää myös itsenäisesti. Tämä mahdollistaa sen, että aputila voidaan liittää vain toiseen ympäröivistä asunnoista, jolloin se palvelee melko tavanomaisena kuraeteisen, kodinhoitohuoneen ja saunatilojen yhdistelmänä. Tilaa voidaan käyttää myös itsenäisesti, jolloin se voidaan esimerkiksi vuokrata kolmannen osapuolen käyttöön.

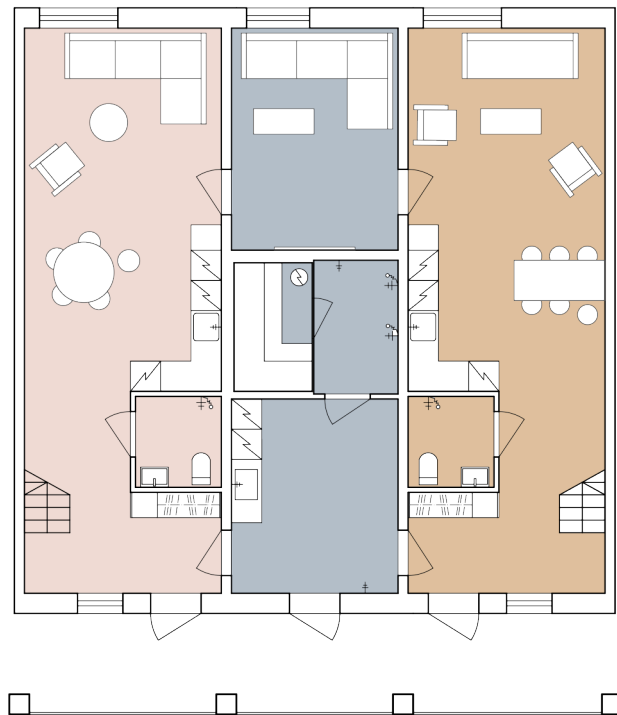
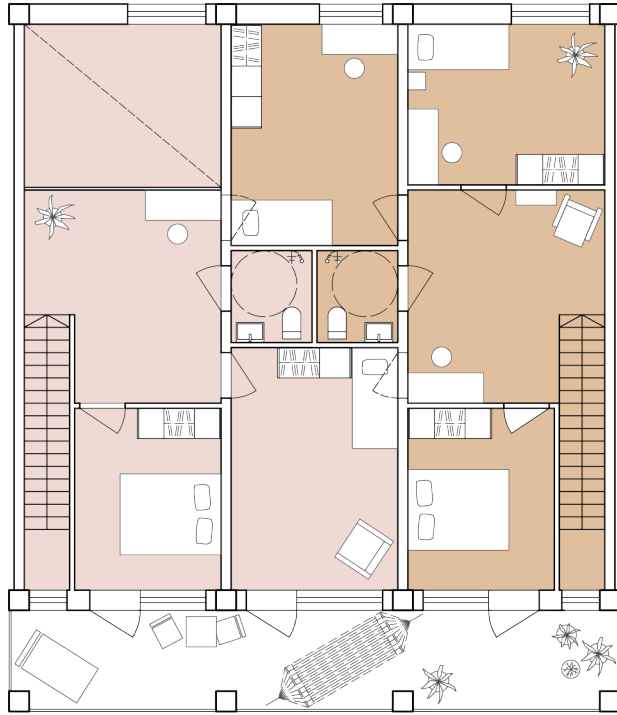
Asunnon yläkerta on järjestetty niin, että suuresta aulatilasta on käynti alakertaan, kaikkiin toisen kerroksen huoneisiin sekä kylpyhuoneeseen. Tällöin yhdenkään huoneen läpi ei tarvitse kulkea, mikä takaa tilojen yksityisyyden ja rauhan sekä niiden yksityisluonteisen käytön. Toisaalta läpikuluttomia tiloja voidaan käyttää myös yhteisesti, joten ne tarjoavat monipuolisia ja joustavia käyttömahdollisuuksia. Aulatilojen ansiosta myös kytöhuoneet voidaan liittää saumattomasti osaksi kumpaa vain asuntoa.

Aularatkaisu mahdollistaa huoneiden optimaalisen käytön, mutta tilanteessa, jossa molemmat yläkerran kytöhuoneet ovat liitettyinä asuntoon, aulan kalustettavuutta voi pitää kehnona. Tällaisessa tilanteessa ehjää seinäpinta-alaa jää melko vähän ja ehjiä nurkkiakin vain yksi. Toisaalta tilanteen voidaan olettaa olevan melko harvinainen, sillä tällöin asuntoon kuuluisi jopa viisi makuuhuonetta. Kytöhuoneista vain toisen ollessa liitettyinä kalustettavuus on jo huomattavasti parempi. Yhden välittävän tilan kalustettavuuden kärsiminen arvioidaan tässä melko pieneksi haitaksi joustavuuden toteutumisesta.

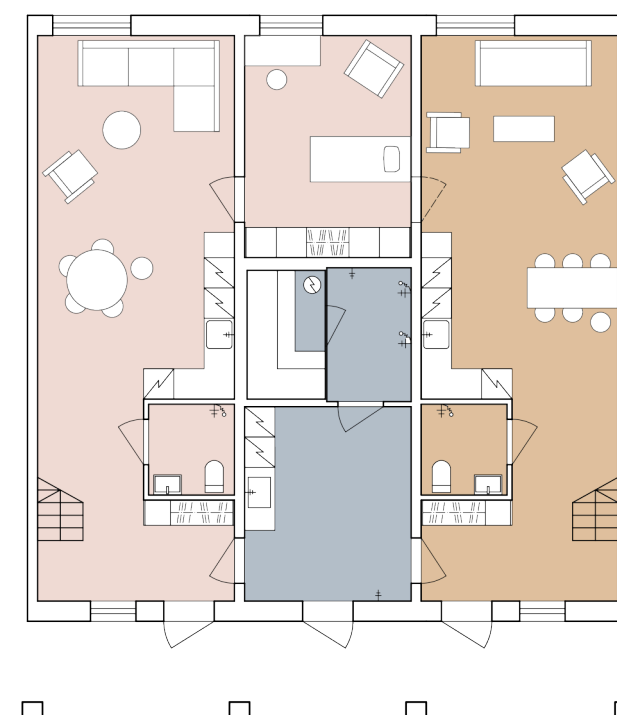
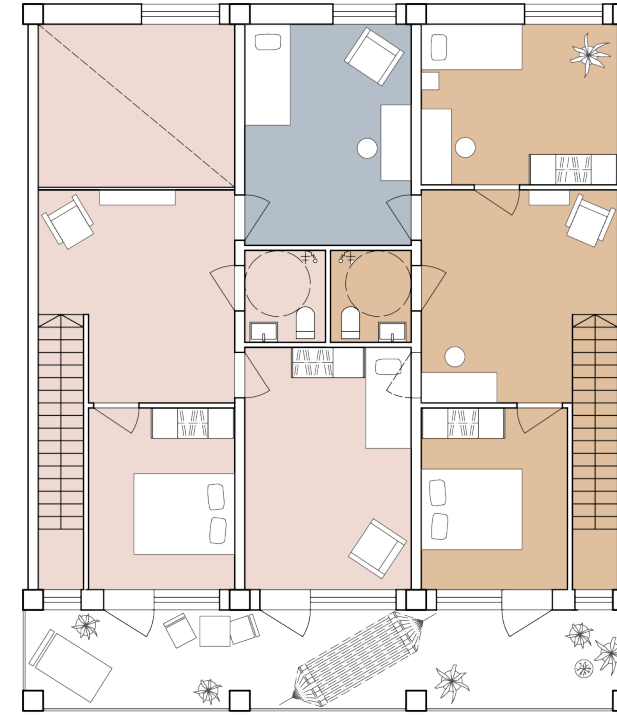
Niemisillä on neljä lasta: aikuisuuden kynnyksellä olevat kaksoset Pihla ja Viljo, 9-vuotias Olavi ja 2-vuotias Otso. Perhe viettää aktiivista elämää urheiluharrastusten parissa. Suurperheen arjen helpottamiseksi vanhemmat ovat toivoneet saavansa kodinhoitohuoneen ja saunan kokonaan omaan käyttöönsä. Naapurissa asuville Matille ja Aapolle tämä sopii hyvin, sillä heille ei ole tiloille juurikaan käyttöä. Lisäksi he saavat näin säästettyä asumiskuluissa, mikä on toivottua Aapon käynnistellessä uraansa freelance-valokuvaajana.

Viiden vuoden kuluttua

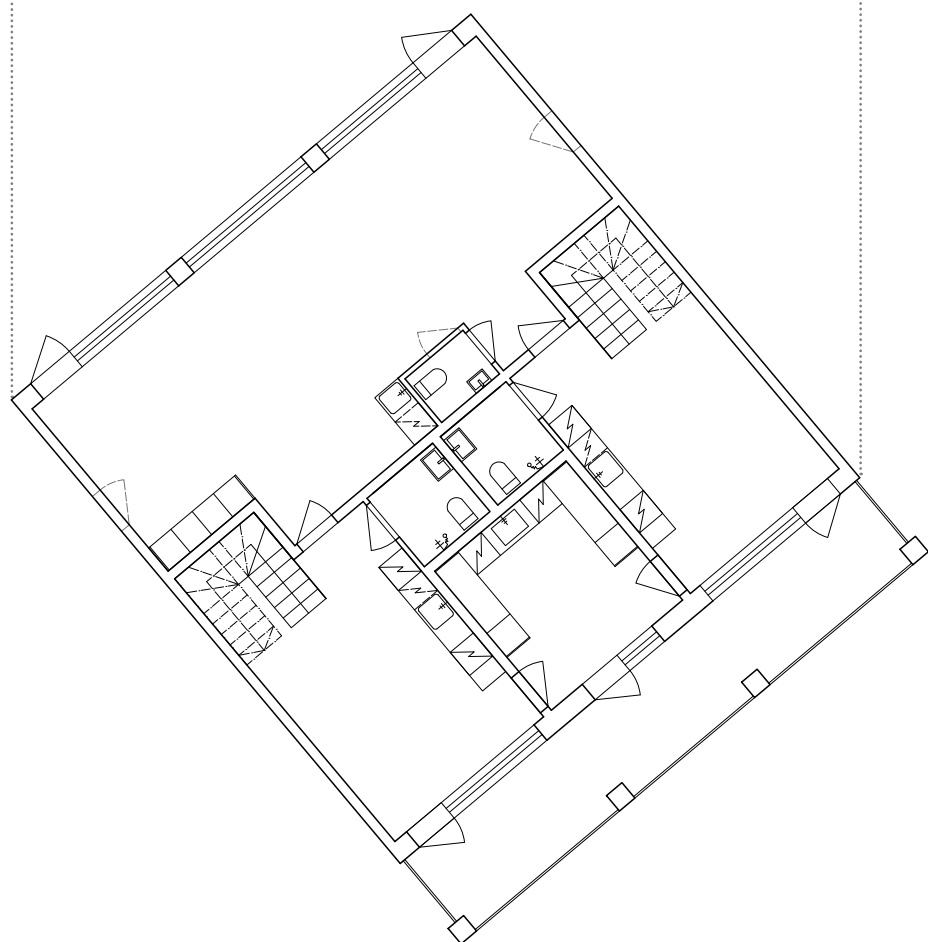
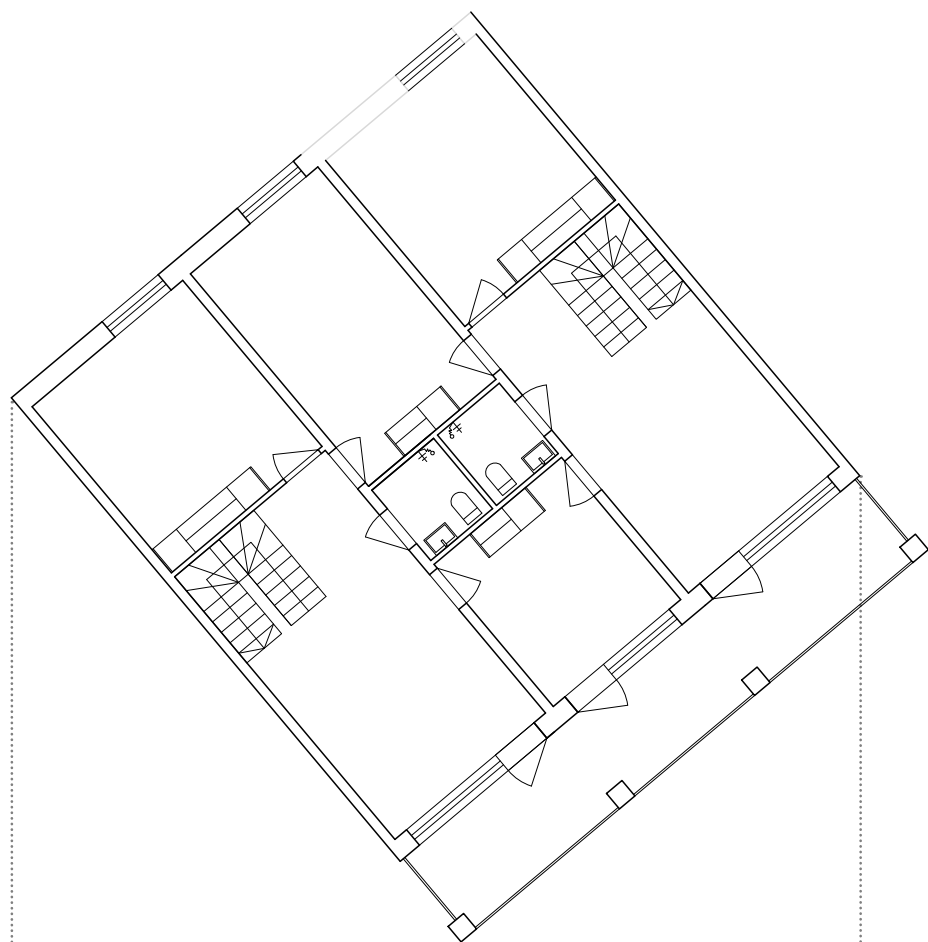

Matti ja Aapo ovat pitkän odottamisen jälkeen saaneet adoptiotyttären, Sandran. Nyt myös he haluavat lisää tilaa arjen pyörytykseen, joten kodinhoitohuone ja sauna päätetään palauttaa jaettuun käyttöön. Niemisten kaksoset asuvat jo omillaan, joten myös yläkerran kytköhuoneita voidaan helposti luovuttaa naapurien käyttöön. Alakerran kytköhuoneesta päätetään tehdä yhteinen televisiohuone, jossa kaksoset lisäksi yöpyvät kotona käydessään.

Viidentoista vuoden kuluttua

Matin iäkäs äiti Hilka tarvitsee arjessaan yhä enemmän apua. Matti ja Aapo päättävät ottaa hänet asumaan luokseen vähälle käytölle jääneeseen televisiohuoneeseen. Samalla Aapon yritys kasvaa ja hän kaipaavat kotiinsa rauhallista soppea, jossa voisi tehdä kuvankäsittelyä myös iltaisin. Luonteva paikka työhuoneelle löytyisi yläkerran kytköhuoneesta. Niemisten lapsista kotona asuu enää kuopus, mutta myös vanhemmat lapset yöpyvät välillä kotona viikonloppuisin. Naapurukset päätyvät ratkaisuun, jossa kytköhuone on Aapon käytössä arkisin ja Niemisten vierashuoneena viikonloppuisin.

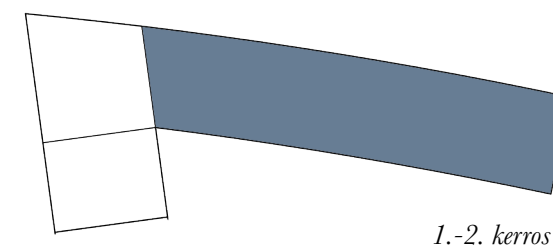
ASUNTOTYYPPI B

-

Kodin ja työn yhdistäminen

1-3 mh + kt + oh + 2 kph
72 m² - 103 m² + työtila 57 m² + yhteistilat 12 m²

Asuntotyyppi B on asuintilan ja työtilan yhdistelmä. Se sijaitsee rakennuksessa suoraan asuntotyyppi A:n alla, joten kyseiset asuntotyyppit ovat mitoitukseltaan ja talotekniikan sijoittelun osalta toisiaan vastaavat. Myös peruseriaate tilojen jakamisen suhteen on näissä kahdessa asuntotyyppissä sama: kahden yksityisen asunnon välissä on vyöhyke, jolla sijaitsevat tilat voivat kuulua kumpaan tahansa asuntoon ovivarauksilla avaamalla ja sulkemalla. Muilta osin asuntotyyppi A ja B eroavat toisistaan.

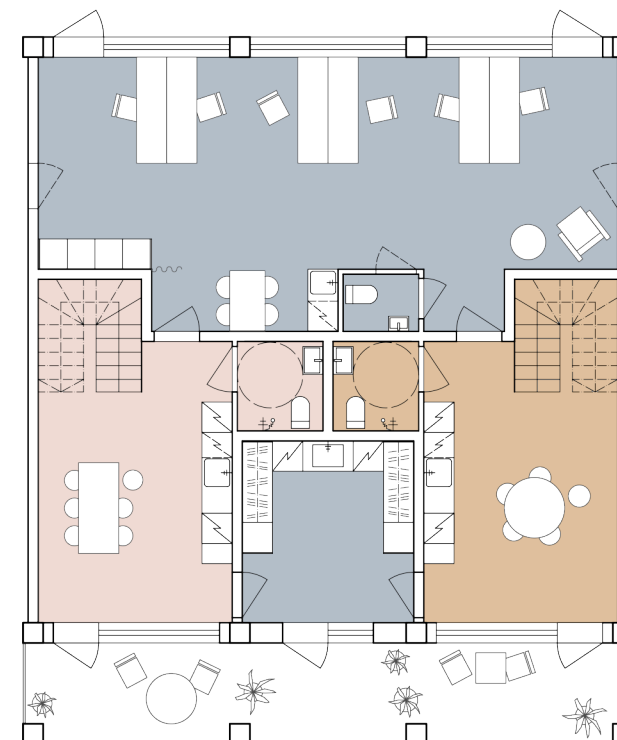
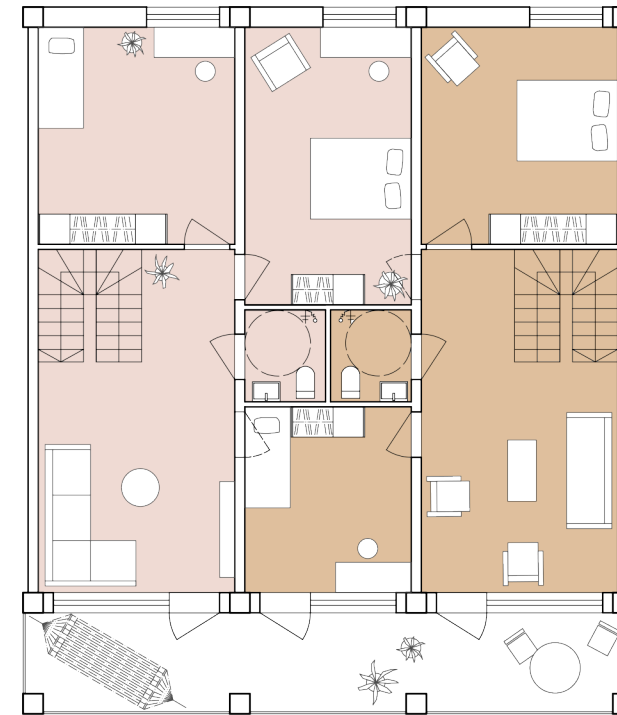
*Lähtötilanne**Työtila asunnon yhteydessä*

Digitalisaation kehittyminen on johtanut siihen, että kotona työskentely on yhä yleisempää. Tätä ei kuitenkaan juurikaan huomioida asuntosuunnittelussa. Asuntotyyppi B tarjoaa yhden esimerkin siitä, millä tavoin koti ja työpaikka voisivat liittyä yhteen mielekkäällä tavalla. Tässä asuntotyyppissä on korostettu työntöön julkista luonnetta ja tarkoituksenmukaista liittymistä kaupunkirakenteeseen. Vaikka työskentely saattaa olla luonteeltaan itsenäistä, yksilö liittyy kadulle avautuvien ikkunoiden ansiosta ympäröivään yhteisöön. Vastaavasti asunnon sijoittelulla pihan puolelle ja yksityisimpien huoneiden nostamisella asunnon toiseen kerrokseen on haluttu korostaa asunnon yksityisyyttä ja erillisyyttä työpaikasta.

Asunnon yhteydessä sijaitseva työhuone on pinta-alaltaan 57 neliömetrin kokoinen avotila, joka tukeutuu tilan reunalla sijaitseviin keittiö- ja wc-tiloihin. Mitoitukseltaan työhuone on suunniteltu vastaamaan kuuden tietokoneella työskentelevän asiantuntijan tarpeisiin, mutta se soveltuu myös esimerkiksi pieneksi liiketilaksi. Tila voidaan myös liittää osaksi ympäröiviä työtiloja ovivarauksilla avaamalla.

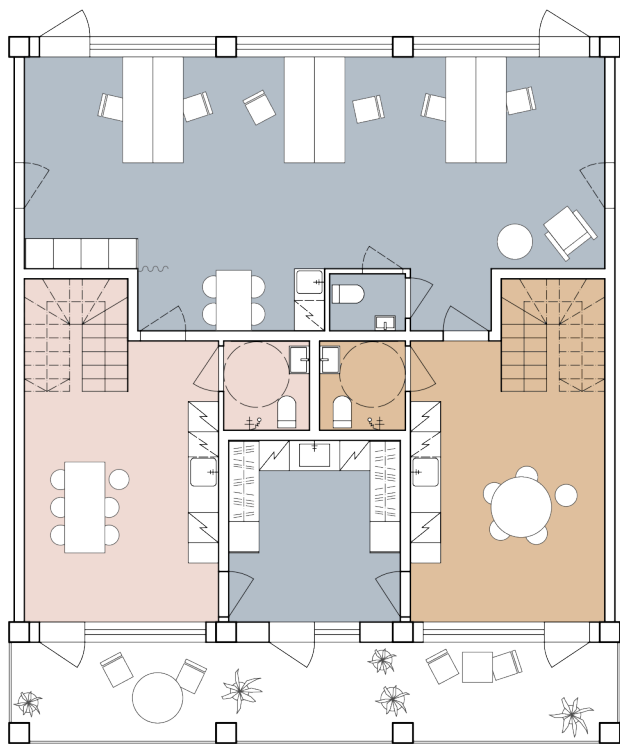
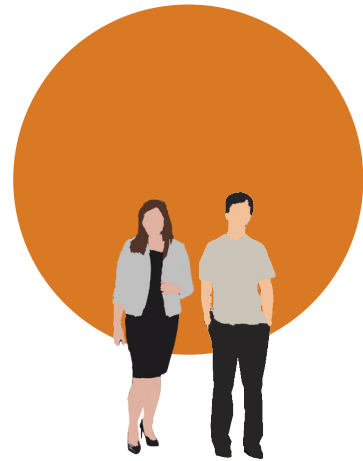
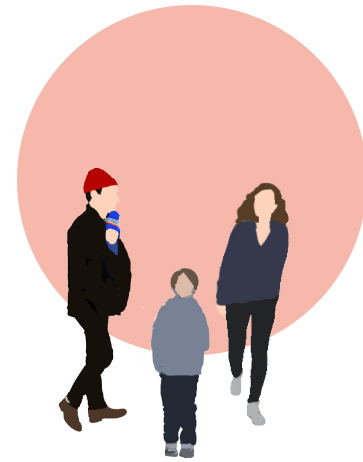
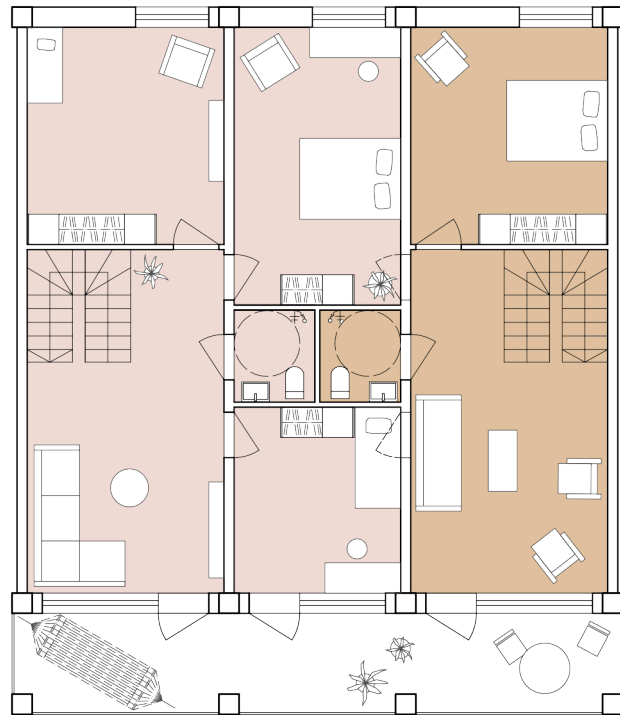
Vaikka työtila on suunniteltu asunnon yhteyteen, se on riittävän erillinen siitä toimiakseen myös itsenäisenä kokonaisuutena. Tila onkin helppo luovuttaa naapurin käyttöön tai vuokrata kolmannelle osapuolelle. Tilan luonne yksityisen asunnon ja julkisen kaupunkitilan välissä tekee siitä myös luontevan jakamisen kohteen, jolloin työhuonetta voidaan käyttää samanaikaisesti yhdessä muiden kanssa.

Työhuoneen yhteydessä tilan määrittelemättömyys on keskeinen joustavuuden keino. Kun tilaa ei ole jaettu ennalta huoneiksi, esimerkiksi työpisteiden määrää ja niiden toiminnallista sisältöä on helppo muuttaa tilanteen mukaan kalustuksen avulla.

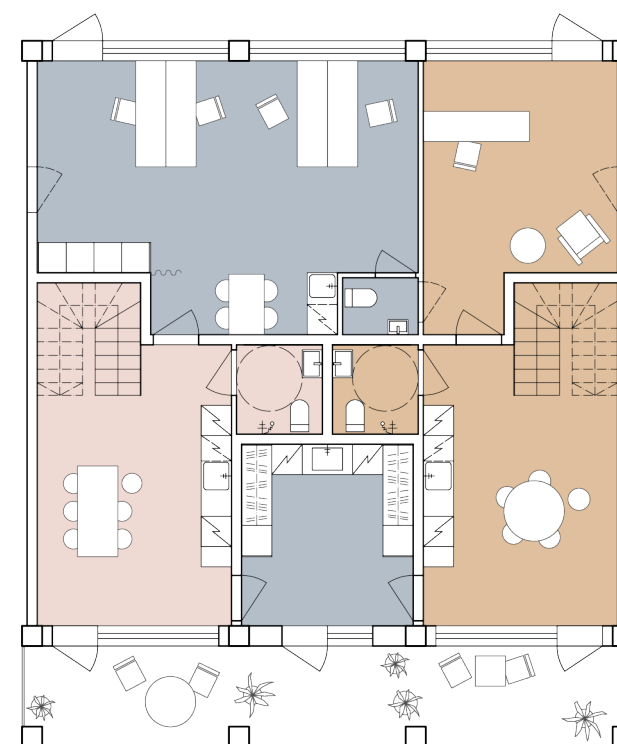
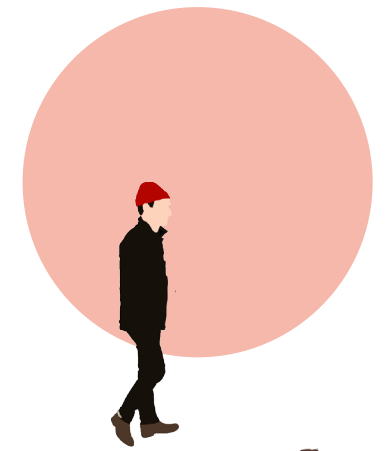
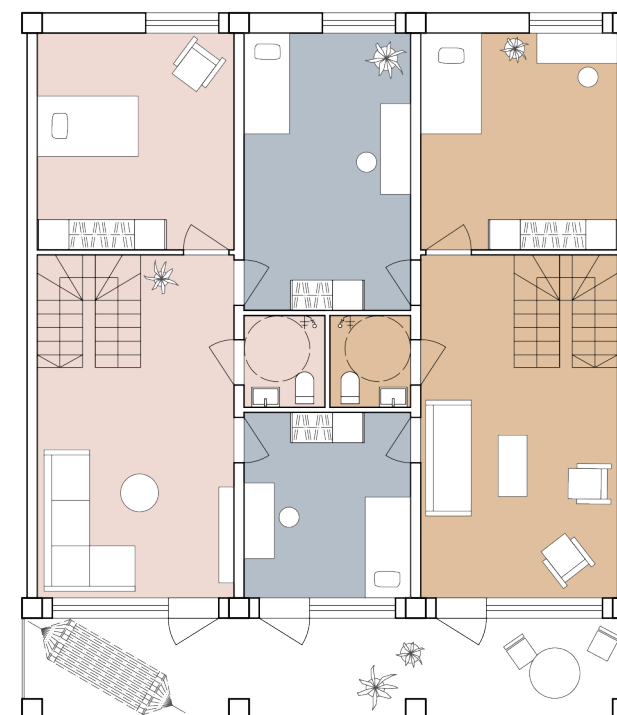
Järvisen pariskunnalla on yhteinen tilintarkastustoimisto. Yritys on heille tärkeä osa elämää, minkä vuoksi he ovat halunneet tuoda toimiston mahdollisimman lähelle kotiaan. Tämä mahdollistaa ajan viettämisen teini-ikäisen tyttären Elisan kanssa myös silloin, kun töissä on kiireinen kausi. Yrityksen kulujen minimoimiseksi he ovat päättäneet jakaa toimiston muiden ihmisten kanssa. Tällä hetkellä työhuonetta Järvisen kanssa jakaa graafiseen suunnitteluun keskittynyt yritys, jonka osakas Mikael Eklund asuu vaimonsa Lauran ja kaksi-vuotiaan tyttärensä Stellan kanssa naapurissa.

Viiden vuoden kuluttua

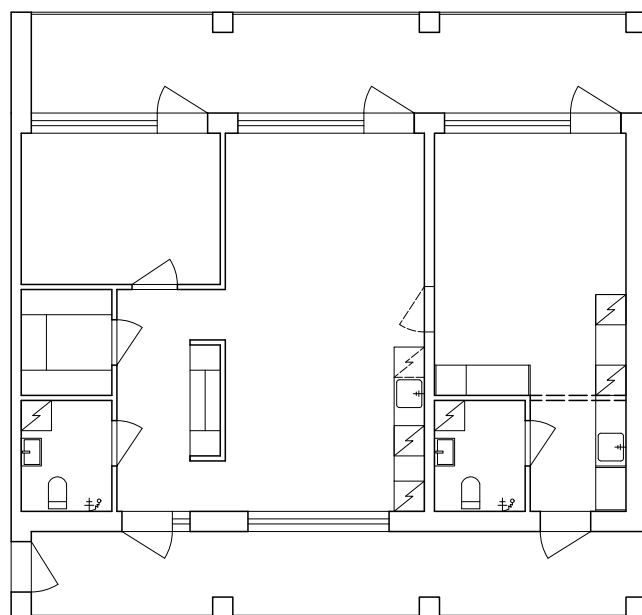

Mikael viettää vanhempainvapaata hiljattain syntyneen Aurora-vauvan kanssa. Työtilalle ei ole perheessä juuri nyt käyttöä, joten he päättävät laittaa sen vuokralle. Vuokratuotot mahdollistavat Mikaelin toivoman pitkän hoitovapaan. Samoihin aikoihin yläkerran toinen kytköhuone vapautuu, kun Järvisten tytär Elisa muuttaa kotoa opiskelemaan. Eklundeille saadaan näin toinen lastenhuone, mikä on helpotus huonosti nukkuvan vauvan ja herkkäunisen esikoisen kanssa.

Viidentoista vuoden kuluttua

Pitkän harkinnan jälkeen Laura ja Mikael ovat päättymässä avioeroon. Ero on sopuisa. Molemmat vanhemmat toivovat lapsilleen mahdollisimman paljon pysyvyyttä uuden tilanteen äärellä. Kun naapurin juuri eläkkeelle jääneet Järviset haluavat toteuttaa haaveensa muutosta Mallorcalle, päättää Laura vuokrata heidän tyhjiilleen jäävän asuntonsa itselleen. Näin lapset saavat jäädä asumaan vanhaan kotiinsa vanhempiensa hallussa olevien asuntojen väliin. Samoihin aikoihin Laura alkaa kaivata työhuonetta esikoisromaaninsa kirjoittamista varten. Se järjestyykin helposti jakamalla toimistotila väliseinällä kahtia.

1 : 150

ASUNTOTYYPPI C

-

Sivuasunnon tuottama jousto

$1\ mh + kt + oh + kph + vh$

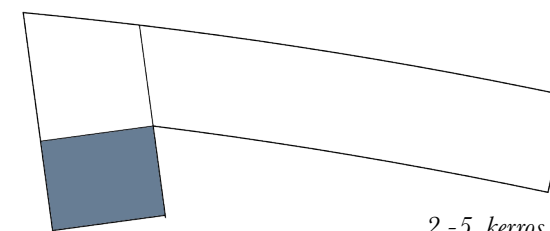
&

$1\ ah + kt + kph$

tai

$2\ mh + kt + oh + 2\ kph + khh + vh$

$60\ m^2 + 30\ m^2$

2.-5. kerros

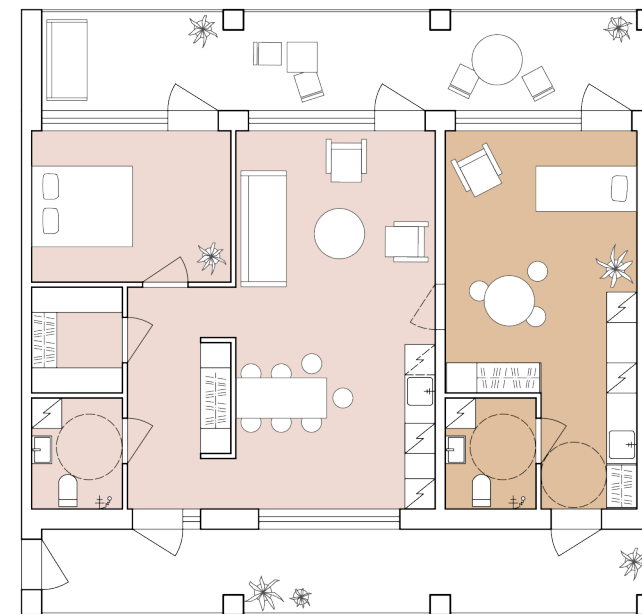
Lähtötilanne

Sivuasunnon tuottama joustavuus

Asuntotyyppi C:ssä perehdytään sivuasunnon tuottamaan joustavuuteen. Sivuasuntoja suunnitellaan harvoin pienten asuntojen yhteyteen. Yleensä niiden mahdollisuudet tunnistetaan lähinnä isojen asuntojen kyljessä, missä ne tuottavatkin joustavuutta esimerkiksi itsenäistyvän nuoren kotina. Tässä tutkitaan, millaisia mahdollisuuksia sivuasunto tuottaa kaksion viereen sijoitettuna.

Tässä asuntotyyppissä joustavuus toteutuu liittämällä asunnot yhteen avaamalla kaksion olohuoneen ja yksiön asuinhuoneen välinen ovivaraus. Mikäli muita rakennustoimenpiteitä ei tehdä, yksiö säilyttää itsenäistyneen luonteensa. Tällöin se voi palvella esimerkiksi itsenäistyvän nuoren tai arjessaan apua tarvitsevan vanhuksen asuntona.

Yksinkertaisia rakennustoimenpiteitä tekemällä yksiö voidaan liittää kaksion osaksi myös siten, että muodostuu kookas perheasunto, johon kuuluu olohuoneen ja avokeittiön lisäksi kaksi makuuhuonetta, kaksi kylpyhuonetta, kodinhoitohuone ja vaatehuone. Tällöin yksiön keittiö muutetaan kodinhoitohuoneeksi, joka palvelee sisäänkäyntinsä ansiosta myös kuraeteisenä. Päämakuuhuoneesta saadaan suora kulku kylpyhuoneeseen ovivaroja avaamalla ja sulkemalla.

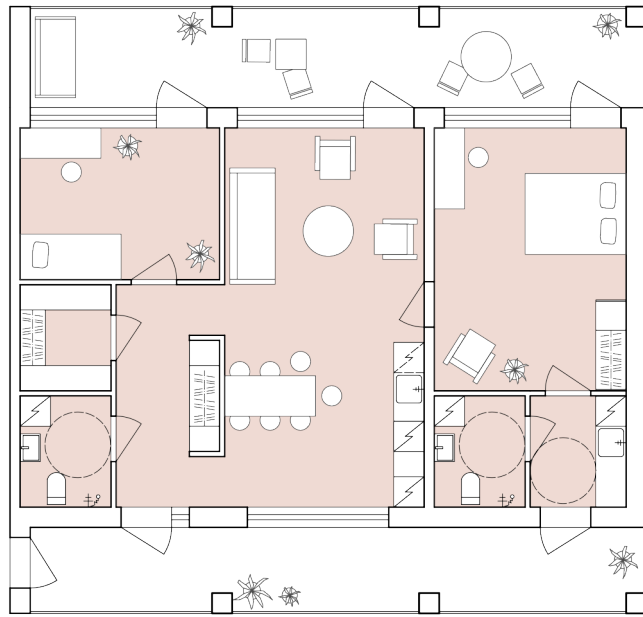

1 : 150

Astrid ja Mikko nauttivat elämästä kaksin, mutta eivät ole poissulkeneet lapsen mahdollisuutta tulevaisuudessa. Näin ollen heille tuntui luontevalta ostaa ensimmäiseksi yhteiseksi kodikseen kaksio, joka tarvittaessa voisi laajentua pienen perheen tarpeisiin. Sivuasunnon he laittavat vuokralle.

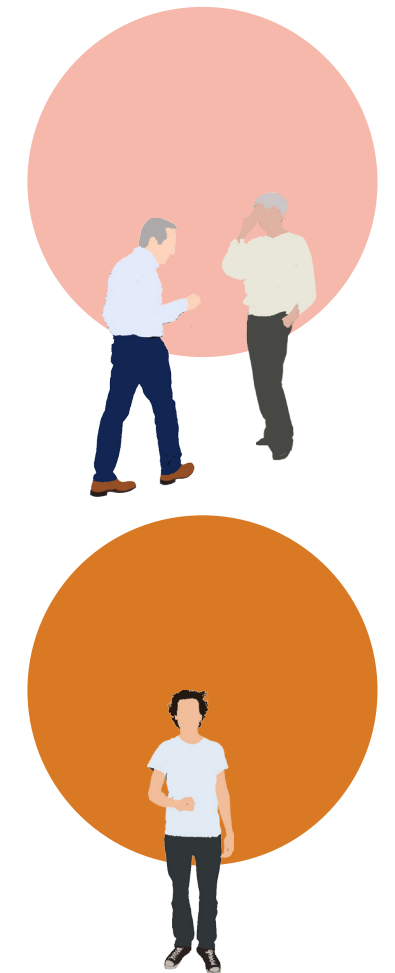
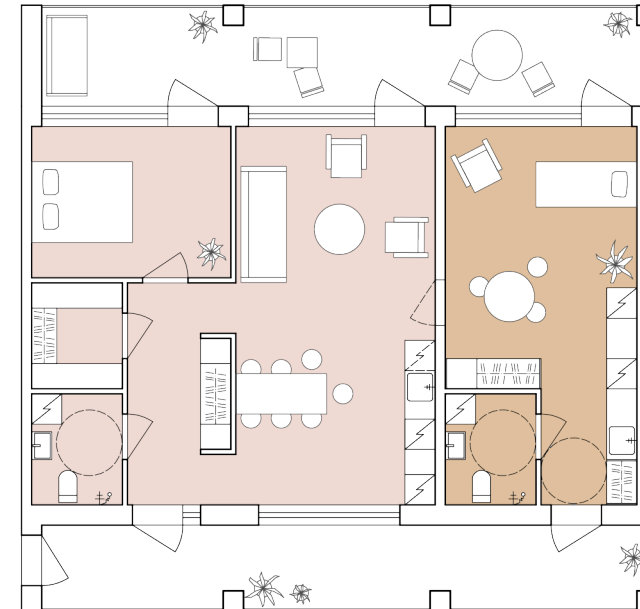

Kymmenen vuoden kuluttua

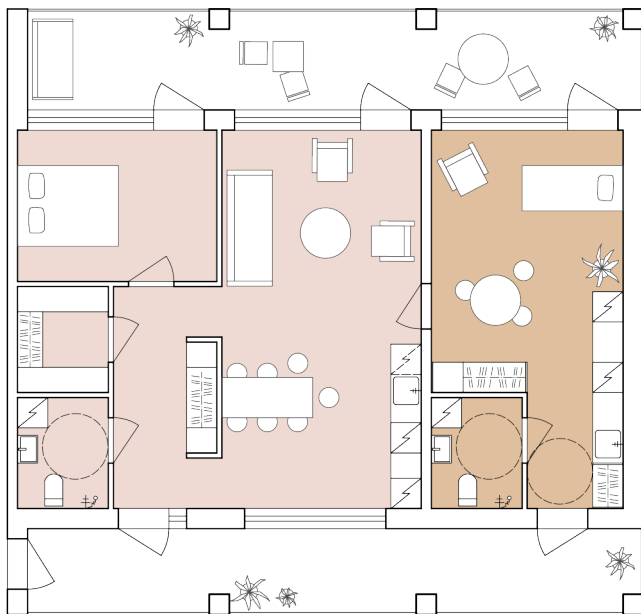
Astrid ja Mikko ovat olleet jo pitkään yhdessä kun heille syntyy lapsi, Kasper. Jo odotusaikana he irtisanovat vuokralaisen sopimuksen ja liittävät sivuasunnon osaksi kotiaan. Vanhempien entisestä makuuhuoneesta tehdään Kasperin huone ja Astrid ja Mikko saavat käyttöönsä suuren makuuhuoneen, jonka kyljessä sijaitsevat kylpyhuone ja kodinhoituhuone tuovat perhe-elämään ripauksen ylellisyyttä.

Kolmenkymmenen vuoden kuluttua

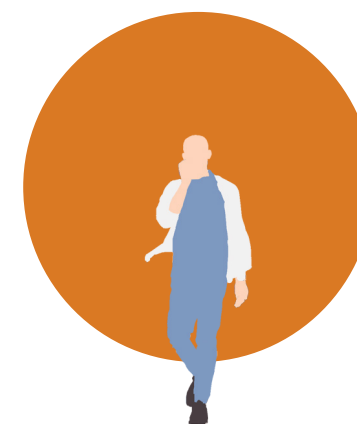

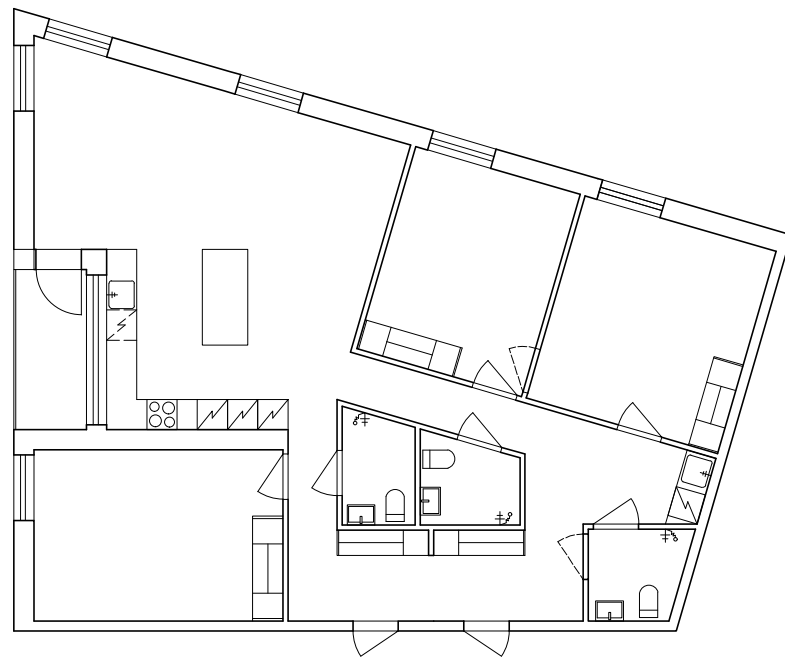
Kasper aloittaa opinnot Helsingin yliopistossa. Vanhempien luona asuminen on logistisesti ja taloudellisesti järkevä ratkaisu, mutta niin poika kuin vanhemmatkin kaipaavat jo omaa rauhaa. Sivuasunnon irrottaminen kaksioista tukee Kasperin itsenäistymistä tavalla, joka mahdollistaa myös täyden keskittymisen vaativiin opintoihin.

Viidenkymmenen vuoden kuluttua

Kasper on jo aikaa sitten valmistunut ja muuttanut Lontoseen. Astrid ja Mikko ovat jälleen vuokranneet sivuasuntoa ulkopuolisille. Eläkkeellä se on tuonut tarpeellisia lisätuloja ja mahdollistanut elintason, jonka ansiosta he ovat voineet usein kyläillä Kasperin ja tämän perheen luona. Nyt Astridilla on kuitenkin alkava muistisairaus, jonka vuoksi pariskunta tarvitsee yhä enemmän apua arjessaan. Hoitokotiin muuttamisen sijaan he päättävät palkata kotiinsa sairaanhoitajan, joka saa sivuasunnon työsuhteasunnokseen.

1 : 150

ASUNTOTYYPPI D

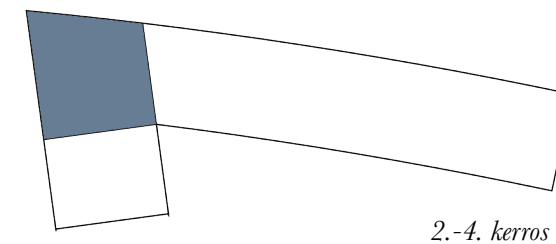
-

Klusteriasunto kaverusten kotina

120 m²

Yksinasumisen yleistyminen on maailmanlaajuinen megatrendi, mutta vapaaehtoista se ei aina ole. Monille yksinasuminen on omaehtoinen ja tärkeäksi koettu valinta. Tilastollisesti tarkasteltuna siihen kuitenkin liittyy joitakin merkittäviä riskitekijöitä, kuten köyhyyttä ja yksinäisyyttä. Asuntotyyppi D:llä etsitään vastausta siihen, miten itsenäinen aikuinen voisi asua sosiaalisesti ja ehkä taloudellisestikin kestävästi, mikäli hän ei halua asua yksin.

Asuntotyyppi D voi palvella kolmen ruokakunnan yhteisenä asuntona tai se voidaan jakaa kahteen erilliseen asuntoon. Jakaminen tapahtuu käytävien kulkuaukkoja sulkemalla. Jakamisen tavasta riippuu, millaiseksi asuntotyyppi muostuu.

2.-4. kerros

Nykytilanne

Jakamattomana asuntotyyppi D on kolmen ruokakunnan yhteinen koti, jossa jokaisella on käytössään henkilökohtaiset makuuhuone ja kylpyhuone.

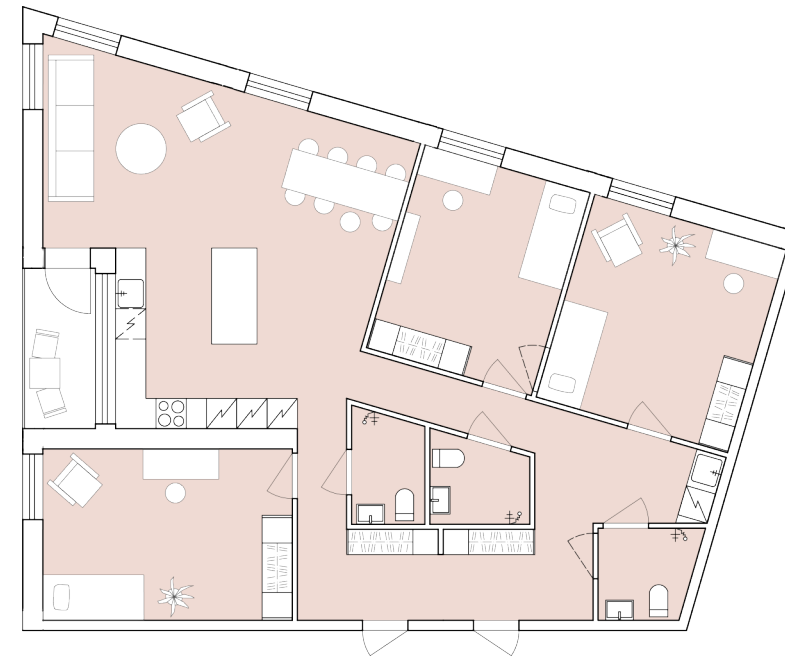
Yhteisöasumiseen liittyy konfliktien riski, kun yksityisen ja jaetun rajat törmäävät monin eri tavoin. Tämän asuntotyypin suunnittelussa on selkeällä tilanjäsentelyllä ja tasalaatuisilla henkilökohtaisilla tiloilla pyritty siihen, että henkilökohtaisen ja yhteisen väliset rajat ovat selviä ja tasa-arvoiksi koettuja. Jokaisella asukkaalla on käytössään jokseenkin samankokoiset (15,5 m²-16,5 m²) henkilökohtaiset huoneet sekä varustelutasoltaan toisiaan vastaavat kylpyhuoneet.

Yksityisyyden rajoista viestitään kahdella tavalla: yhtäältä hyvin konkreettisin seinin ja ovin; toisaalta hienovaraisemmin reittien ja vyöhykkeisyyden avulla. Esimerkiksi kylpyhuoneet on sijoitettu siten, että niiden oviaukot ovat suoraan vastapäätä yksityisten makuuhuoneiden oviaukkoja. Näin niistä tulee luontevasti osa asukkaan henkilökohtaista piiriä, mutta ne ovat tarvittaessa myös muiden käytettävissä. Tämänkaltaisen jäsentely takaa myös sen, että asunto taipuu luontevasti myös perheen käyttöön.

Asuntotyyppi D voidaan jakaa kahdeksi erilliseksi asunnoksi käytävien kulkuaukkoja sulkemalla. Näin voidaan muodostaa esimerkiksi yksiö sekä kahden makuuhuoneen yhteinen koti, joka soveltuu yhteisasumiseen. Keittiövarauksen ansiosta kodinhoitotilan muuttaminen keittiöksi on yksinkertaista. Toisaalta yksiötä voi käyttää myös sivuasuntona, joka tukeutuu suurempaan asuntoon.

Asunnon keskellä sijaitseva makuuhuone voi liittyä kumpaan tahansa asuntoon ovivarauksia avaamalla ja sulkemalla. Näin yksiöstä voidaan tehdä kaksio.

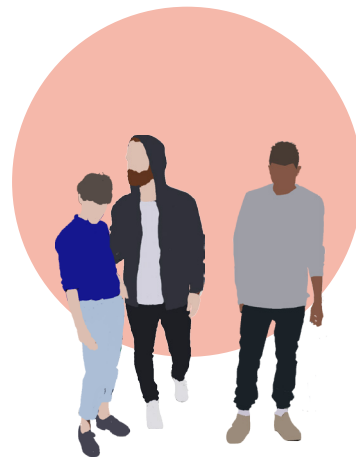
Tässä asuntotyypissä välittävillä liikennetiloilla on keskeinen rooli joustavuuden toteutumisessa. Se näkyy selkeästi asunnon pohjaratkaisussa, jossa käytävien määrä on melko suuri. Käytävä asunnon keskellä on varsin tehoton tilanteessa, jossa keskimäinen makuuhuone on liitetty oikeanpuoleiseen asuntoon. Silloin käytävä palvelee vain kulkua kylpyhuoneeseen. Muissa muunteluvaihtoehtoissa tämän tilajärjestelyn edut ovat kuitenkin niin ilmeiset, että hukkatila yksittäisessä tilaratkaisussa hyväksytään.

Jenni, Eeva ja Matti ovat kolmekymppisiä kaveruksia, jotka päättävät muuttaa yhteiseen asuntoon kyllästyttyään yksinasumisen kalliisiin kustannuksiin. Asuttuaan jo vuosia itsenäisesti, he ovat kaikki innoissaan uusien asumisjärjestelyjen mahdollistamasta arkisesta yhdessäolosta. Toisaalta oma rauha on jokaiselle tärkeää. Kaverukset pitävät siitä, että uudessa kodissa ei tarvitse jakaa kaikkea, vaan jokaiselle on selkeästi oma alueensa, johon lukeutuu oman makuuhuoneen ohella henkilökohtainen kylpyhuone.

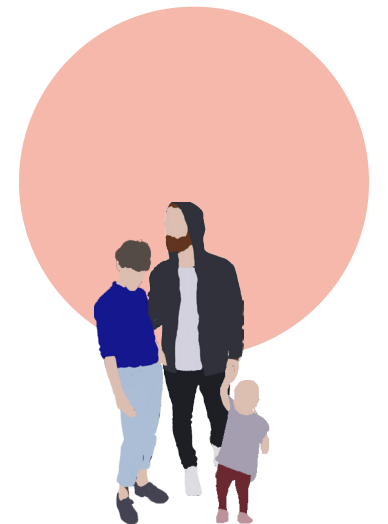
Viiden vuoden kuluttua

Jenni ja Matti ovat huomanneet olevansa ihastuneita toisiinsa. Tuore pari viettää kaiken ajan yhdessä, joten heille tuntuu luontevalta luopua toisesta makuuhuoneesta ja muuttaa asumaan yhteiseen. Matin vanhaan huoneeseen löydetään kämppekaveriksi Eevan työkaveri Samir. Samaan aikaan Eeva alkaa kaivata enemmän omaa rauhaa, joten asunto päätetään jakaa kahteen osioon. Jenni ja Matti jäävät asumaan Samirin kanssa yhteiseen kolmioon Jennin saadessa oman yksion.

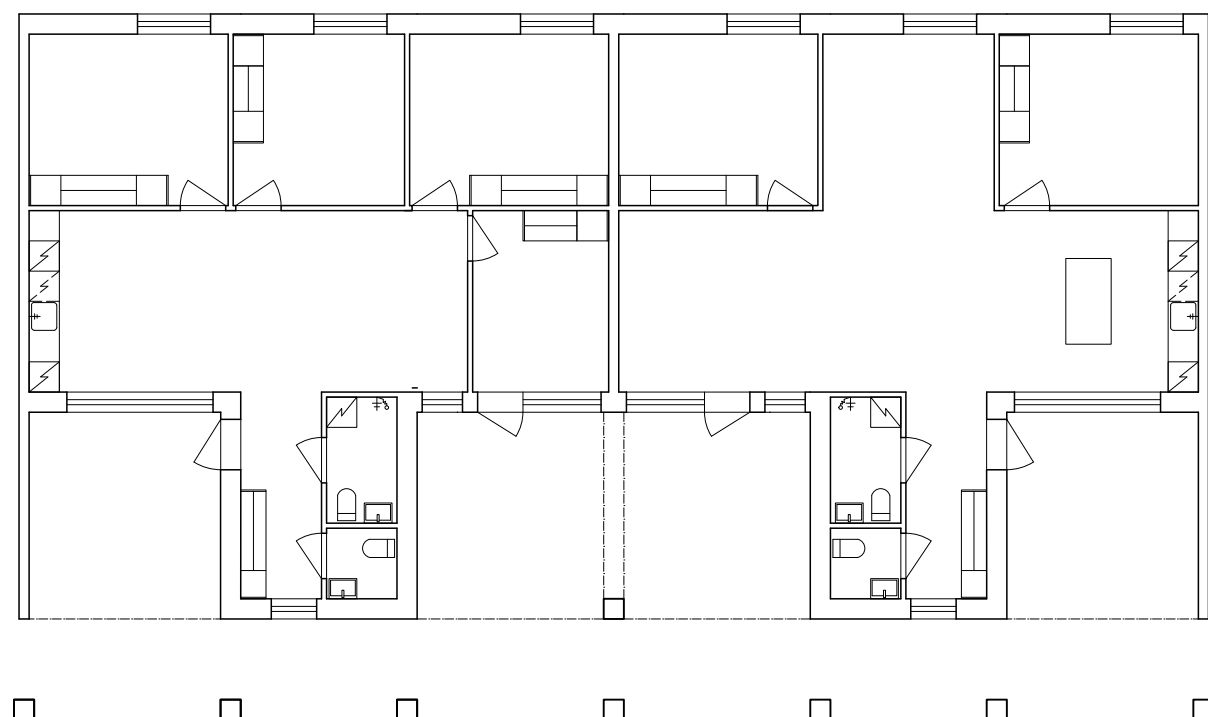

Kymmenen vuoden kuluttua

Jennille ja Matille on syntynyt lapsi, Alva. Samir haluaa muuttaa perhe-elämän tieltä omilleen. Eeva ja hänen uusi seurustelukumppaninsa Annika näkevät tässä mainion tilaisuuden yhteenmuutolle. Samirin vanha huone liitetään ovivaraus avaamalla osaksi Eevan kotia. Alvalle päätetään rakentaa oma huone jakamalla olohuone väliseinällä kahtia. Samalla perhe päättää luopua keittiön saarekkeesta, jolloin olohuone säilyy avarana ja tilajärjestelyiltään käytännöllisenä.

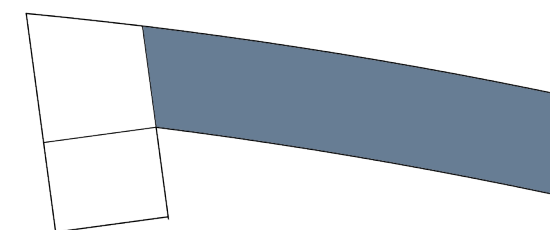
1 : 150

ASUNTOTYYPPI E

Pientalo katolla

1-4 mh + kt + oh + kph + wc + parvi + piha
94 m² + parvi 14 - 29 m²

Pientalo ja oma piha kaupungin palveluiden välittömässä läheisyydessä on monen suomalaisten haave. Asuntotyyppi E:llä tutkitaan, millaisia mahdollisuuksia katolle nostettu pientalorivi yhdistettynä luhtikäytävään tuo asuntoarkkitehtuuriin.

5. kerros

Nykytilanne

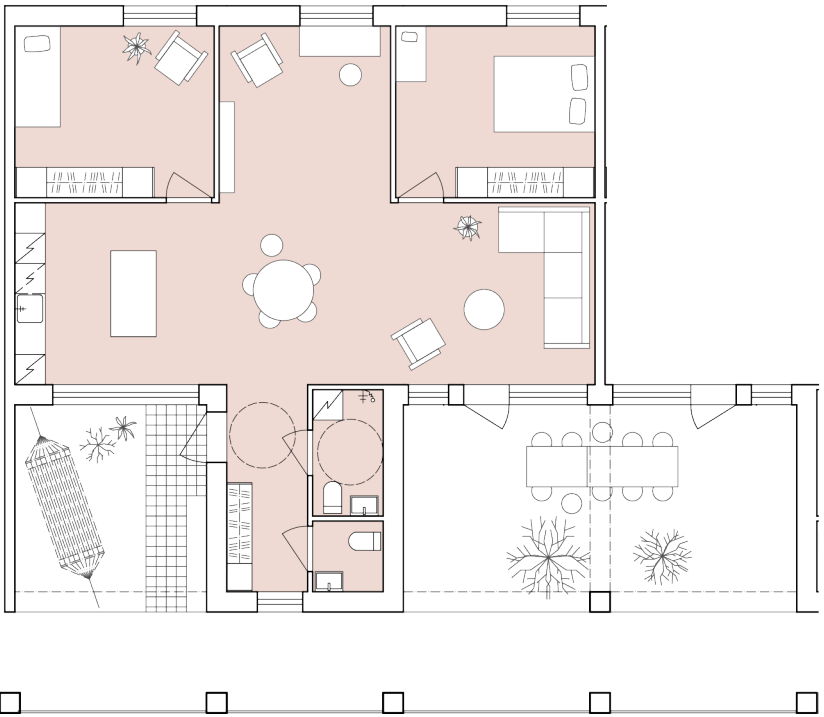
Lisätilaa pihalla

Asuntotyyppi E joustaa kahdella tavalla. Ensinnäkin, pilari-laatta-rakenteen ansiosta asunnon pohja on melko vapaasti muokattava. Toiseksi mittava, suurimmillaan viiteen metriin nouseva huonekorkeus, mahdollistaa lisätilan etsimisen myös vertikaalisesti, sillä katonharjan alle on mahdollista rakentaa parvi. Asunnon 94 neliömetrin pinta-ala pysyy näin ollen vakiona, mutta huonejakauma joustaa aina kolmeen makuuhuoneeseen ja 29 neliömetrin parveen saakka. Sisätilan lisäksi myös ulkotila tuo asumiseen uusia mahdollisuuksia: kahden asunnon väliin jäävää suurehkoa piha-aluetta voidaan käyttää monin eri tavoin.

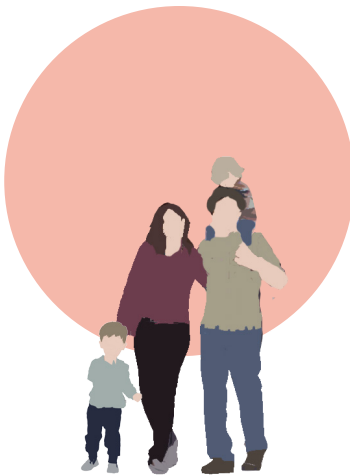
Luhtikäytävältä sisäänvedetty piha tuo asuntoarkkitehtuuriin monia mahdollisuuksia. Piha luo puolijulkisen vyöhykkeen asunnon ja luhtikäytävän väliin. Se mahdol-

listaa asunnon avaamisen luhtikäytävän suuntaan ilman, että asuintilojen yksityisyys kärsii. Tällöin asunnosta voidaan avata näkymiä kahteen suuntaan, mikä tekee asuintiloista valoisia ja avaran tuntuisia. Sijainti muiden asuntojen yläpuolella lisää yksityisyyden tunnetta vielä entisestään.

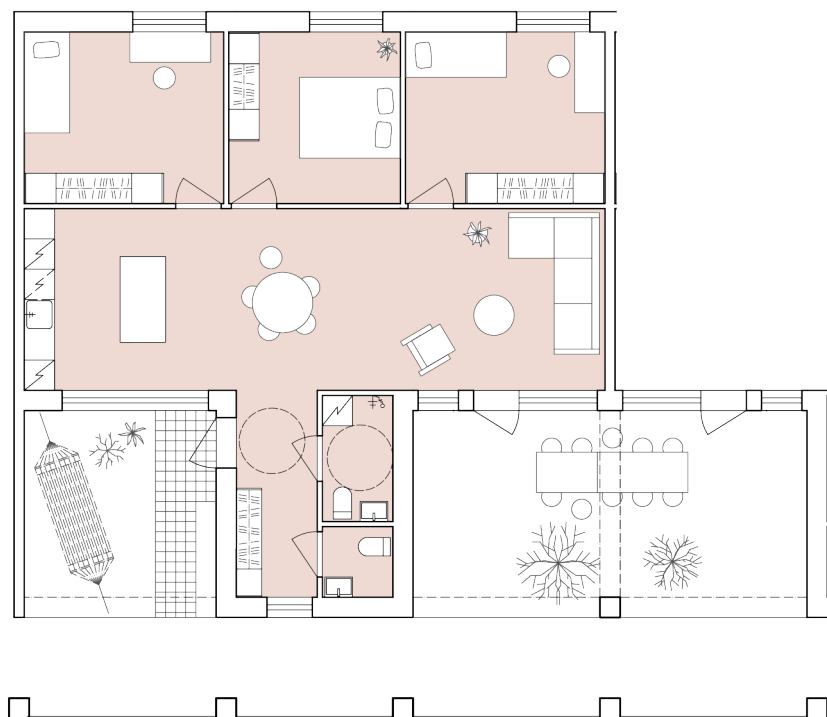
Suurehko, kahdeksan metriä leveä piha tarjoaa puitteet pihapeleihin ja -leikkeihin tai vaikkapa puutarhajuhtien tai elokuvanäytöksen järjestämiseen. Silloin, kun tarvetta ulkotilalle on vähemmän, voidaan yhteispiha jakaa kahdeksi erilliseksi asutopihaksi joko väliaikaisesti esimerkiksi pihakalusteilla tai pysyvämmiin kasvillisuuden tai aitojen avulla. Suuren yhteispihan lisäksi asukkailla on aina käytössään myös pienempi yksityinen piha, joka kytkeytyy keittiöön.

Emmalla ja Juhalla on kaksi lasta: neljävuotias Lauri ja yksivuotias Leevi. Perhe nauttii yhdessäolosta kotona ja pihalla puuhaillen. Vanhemmat ovat kokeneet tässä elämänvaiheessa parhaaksi avoimen tilaratkaisun, sillä se mahdollistaa vilkkaiden poikien silmälläpitämisen muiden puuhien lomassa.

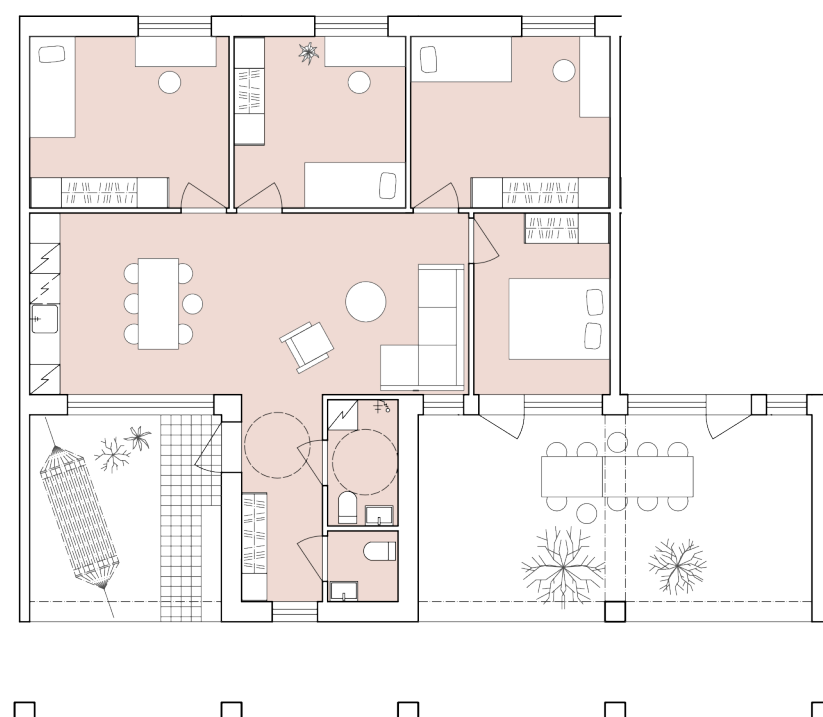

Seitsemän vuoden kuluttua

Kouluikään kasvettuaan Lauri ja Leevi ovat saaneet omat huoneet. Keitto ja olohuone on yhä haluttu pitää yhtenä suurena kokonaisuutena, jossa mahtuu myös viihdyttämään vieraita. Suuremmissa illanistujaisissa ja juhlissa koti laajenee myös ulos sekä perheen henkilökohtaiselle pikkupihalle että naapureiden kanssa jaetulle yhteispihalle.

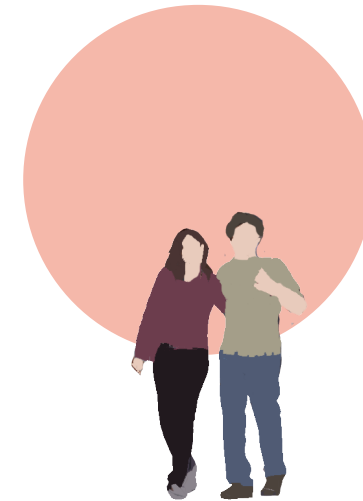
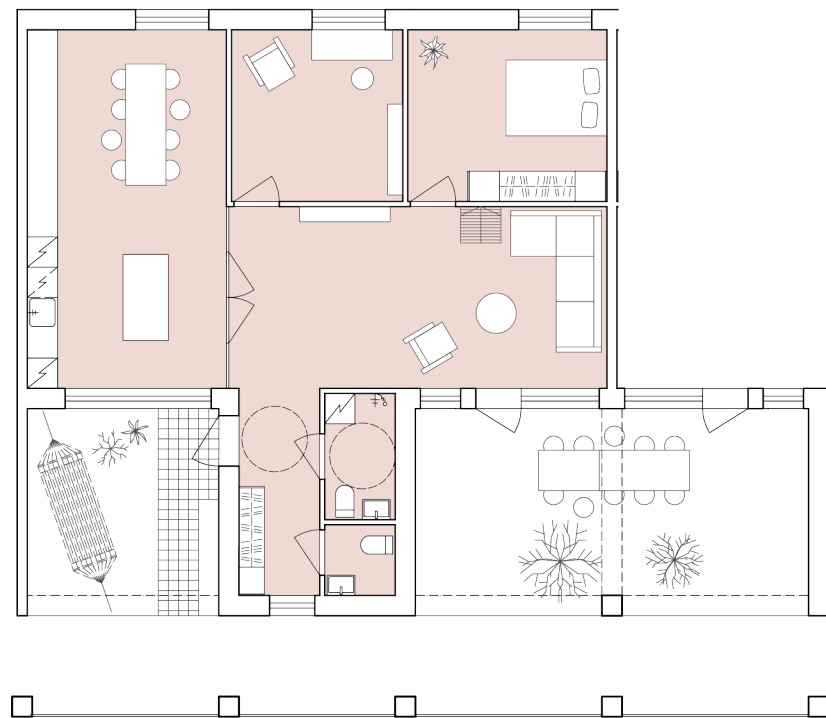
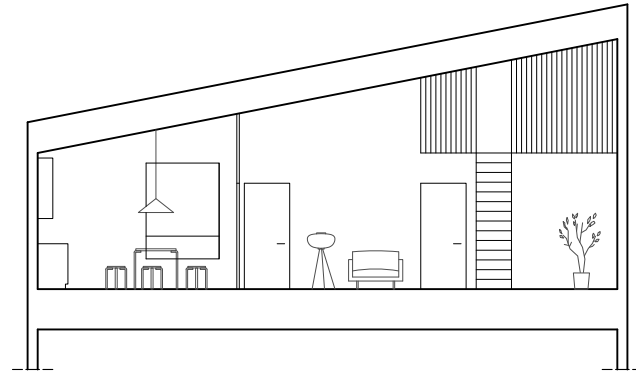
Viidentoista vuoden kuluttua

Omien lasten kasvettua aikuisuuden kynnykselle Emmasta ja Juhasta alkaa tuntua siltä, että elämässä ja kodissa voisi olla tilaa vielä yhdelle lapselle. Niinpä he päättävät ryhtyä sijaisvanhemmiksi 12-vuotiaalle Minjalle. Asuntoon rakennetaan neljäs makuuhuone jakamalla olohuone väliseinällä kahtia. Samalla luovutaan keittiön kevytrakenteisestä saarekkeesta, jotta olohuoneeseen jää riittävästi tilaa oleskelulle ja ruokailulle.

Kolmenkymmenen vuoden kuluttua

Emma ja Juha ovat asuneet jo lähes vuosikymmenen kahdestaan lasten muutettua omilleen. Lisääntynyt vapaa-aika on tuonut mukanaan uusia harrastuksia, mikä näkyy myös pariskunnan kodissa. Yksi makuuhuoneista on nyt varattu Emman taideharrastukselle. Pariskunnan innostuttua yhä enemmän ruoanlaitosta, päätetään sille omistaa kokonainen huone erottamalla keittiö ja olohuone väliseinällä toisistaan. Keittiöstä tehdään tilava, jotta sinne mahtuu kookas ruokapöytä ystävien ja sukulaisten kestitsemistä varten. Vaikka perheessä ei enää ole tarvetta ylimääräisille makuuhuoneille, ovat pariskunnan lapset usein nähtyjä yövieraita mummolassa. Heitä varten on rakennettu parvi, jonne iltaisin pedataan serkuksille siskonpeti.

5 LOPUKSI

Diplomityöni tutkimuskohteena on ollut joustavuus ja tilanjakaminen asuntosuunnittelussa. Halusin selvittää, miksi asunnot soveltuvat niin heikosti ennalta suunnittele mattomiin käyttöihin - miksi kodit eivät jousta, kun elämä niiden seinien sisällä muuttuu? Miksi ydinperhe on yhä asuntosuunnittelun normi, vaikka lähes puolet kotitalouksista muodostuu yksineläjistä ja yleisin perhetyyppi on jo pitkään ollut kaksi aikuista? Arkkitehtuurin historiaan perehtymällä valottuivat paitsi syyt ilmiön takana, myös se, että muutkin ovat kysyneet näitä kysymyksiä jo pitkään. Asuntotarjonnan monipuolistamisen puolesta on puhuttu pian sata vuotta. Perheiden ja elämäntapojen moninaisuus ei suinkaan ole ilmiönä uusi - ”normaali ydinperhe” vain nostettiin asuntosuunnittelun perusteeksi osin ideologisista syistä. Asuntojen joustavuutta on kehitetty vaihteittain jo 1920-luvulta lähtien.

Asuntosuunnittelun historian ohella tutustuin joustavaa arkkitehtuuria käsittelevään kirjallisuuteen. Ymmärsin nopeasti, että joustavuuden saavuttamisen kannalta olisi parasta, jos asunnot voisivat kasvaa ja supistua tarpeen mukaan. Kerrostalokontekstissa tämä voidaan saavuttaa tilanjakamisen avulla. Näiden havaintojen sekä muiden joustavan asumisen teorioiden pohjalta oli lopulta melko helppoa kehittää viisi asuntokonseptia, jotka vastaisivat joustavuuden tarpeisiin eri tavoin.

Tässä diplomityössä esitellyt asunnot ovat konseptitasoisia suunnitelmia, joiden tavoitteena on havainnollistaa joustavan suunnittelun keinoja ja mahdollisuuksia. Asuntosuunnittelussa on pyritty yleistettävyyteen, vaikkakin konseptit on sovitettu todelliseen, rakenteilla olevaan ympäristöön, mikä on asettanut niiden suunnittelulle joitakin reunaehtoja.

Tehtyjen suunnitelmien pohjalta voidaan todeta, että asuntojen nykyistä parempi joustavuus toisi asumiseen merkittävää lisäarvoa. Se mahdollistaisi samassa kodissa pysymisen läpi erilaisten elämänvaiheiden ja toisi asumiseen muuun jouston ohella myös taloudellista joustoa. Myös ympäristövaikutukset ovat suotuisat: monenlaisiin käyttötarkoituksiin soveltuminen pidentää rakennuksen elinkaarta.

Joustavuutta voidaan tavoitella useilla eri keinoilla. Kytköhuoneet ja sivuasunnot ovat esimerkkejä tiloista, joiden avulla joustavuutta voidaan lisätä myös ns. tavanomaisen asuntosuunnittelun puitteissa. Sen sijaan erilaiset asuntojen välittömään yhteyteen sijoittuvat yhteistilat, kuten jaetut kodinhoitohuoneet ja saunat, saattavat vaatia sekä suunnittelijalta että asukkaalta uudenlaista asennoitumista esimerkiksi yksityisyyden suhteen.

Keskeisenä haasteena joustavuuden toteutumisen kannalta voidaan pitää sitä, ovatko yhteisesti jaetut tilat vapaina ja saatavilla silloin, kun asukas niitä tarvitsee. Tämä korostuu etenkin tilanteessa, jossa jaettua tilaa ollaan kytkemässä osaksi yksityistä asuntoa, kuten kytköhuoneiden ja sivuasuntojen kohdalla. On mahdollista, etteivät jaettuja tiloja ympäröivien asuntojen asukkaiden elämäntilanteet ja tilantarpeet aina koh-
taa samanaikaisesti. Voi olla, ettei asukas esimerkiksi ole valmis luopumaan käyttöoikeudestaan kytköhuoneeseen silloin, kun naapuri sitä tarvitsisi. On kuitenkin todettava, että jopa harvoin toteutuessaan mahdollisuus liittää asuntoon lisätilaa on joustavampi lähtökohta asuntosuunnittelulle kuin se, ettei näitä seikkoja huomioitaisi lainkaan.

Diplomityön aihe on laaja ja työn edetessä esiin on noussut lukuisia jatkotutkimusaiheita. Yksi keskeisimmistä on jaettujen tilojen tarkempi rakenteellinen ja talotekninen suunnittelu. Tässä työssä ei otettu juurikaan kantaa rakenneteknisiin yksityiskohtiin, vaan työn painopiste on ollut tilojen suunnittelussa ja tilankäytön mahdollisuuksien tarkastelussa. Samoin tilojen hallintaoikeuden myötä syntyvät talotekniset haasteet vaativat lähempää tarkastelua.

Myös tilojen hallintaoikeus on keskeinen jatkotutkimuskohde. Kuka omistaa jaetut tilat? Asuntojen rajat saattavat muuttua monin tavoin niiden elinkaaren aikana, joten jaettujen tilojen hallintamuotojen tarkastelu ja kehitys selkeiksi malleiksi on ehdottoman tärkeää. Tässä diplomityössä aihetta on sivuttu ehdottamalla, että jaetut tilat olisivat taloyhtiön omistuksessa. Tällöin osakkaat voisivat vuokrata niitä, mutta ne olisivat myös ulkopuolisten vuokrattavissa silloin, kun osakkailla ei ole niille käyttöä. Tällaisen hallintamallin kehitys voisi hyötyä myös poikkitieteellisestä tarkastelusta.

Tässä työssä rajattiin muuntojoustavuuden tarkastelu asuntotasolle. Työn edetessä tuli kuitenkin selväksi, että luhtitalo tuo jouston toteuttamiseen mahdollisuuksia, joita ei ole aiemmin tutkittu. Varsinkin kaksikerroksisissa asunnoissa luhtikäytävän myötä asuntoon voidaan järjestää lukuisia sisäankäyntejä ilman, että asuntojen asuttavuus kärsii. Tämä tarkoittaa sitä, että asuntoja voidaan jakaa ja yhdistellä hyvin vapaasti, mikä tuottaa suuren määrän jouston mahdollisuuksia. Muuntojoustava asuminen yhdistettynä luhtitalotypologiaan on erittäin kiinnostava jatkotutkimuksen kohde.

LÄHTEET

Clapham, D. 2005. The meaning of housing: A pathways approach. Bristol, UK: Policy Press.

Habraken, N.J. 1972. Supports: An alternative to mass housing. London

Habraken, N.J. & Teicher, J. 1998. The structure of the ordinary: Form and control in the built environment. Cambridge (MA): MIT Press.

Harmaala, M., Toivola, T., Faehnle, M., Manninen, P., Mäenpää, P. & Nylund, M. 2017. Jakamistalous. Helsinki: Alma Talent.

Hasu, E. 2017. Asumisen valinnat ja päätöksenteko paljastettuina: ”mitä kaikkea me ei tajuttukaan kun tähän muutettiin ja mökistä luovuttiin”. Helsinki: Aalto-yliopisto.

Hedberg, I., Arkkitehtuurin laitos - School of Architecture, Tampere University of Technology & Hedman, M. 2014. Jaetut tilat joustavan asumisen mahdollistajana.

Helamaa, A. & Pylvänen, R. 2012. Askeleita kohti yhteisöasumista: Selvitys yhteisöasumisen muodoista ja toteuttamisesta. Tampere: Tampereen teknillinen yliopisto.

Ilonen, P., Lukander, M. & Niska, A. 2006. Helsinkiläinen kerrostaloatlas 2006. Helsinki: Helsingin kaupunki.

Ilonen, P. 2009. Omia tiloja: Spaces of One’s Own. Arkkitehti 4/2009, 20–25.

Ilonen, P., Puintila S., Haahti K., Isotupa, M., Tromp, J. 2011. Asuinkerrostalo Tila. Arkkitehti 4/2011, 28–39.

Junto, A. 2007. Suomalaisten asumistoiveet ja mahdollisuudet. Helsinki: Tilastokeskus: Ympäristöministeriö.

Junto, A. 2008. Asumisen muutos ja tulevaisuus: Rakennetarkastelu : erilaistuva asuminen, osaprojekti 1. Helsinki: Ympäristöministeriö.

Junto, A. (toim.) 2010. Asumisen unelmat ja arki: suomalainen asuminen muutoksessa. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Kahri, E. & Pyykkönen, H. 1980. Asuntoarkkitehtuuri ja -suunnittelu. [Espoo]: Otakustantamo.

Kahri, E., Enkovaara, E., Anttonen, S., Viita, P., Ilonen, P. & Kämäräinen, J. 2011. Asukasnäkökulma kaupunkiasumiseen. Helsinki: Rakennustieto.

Korhonen, E., Malin, L. & Saavola, K. 1998. Helsingin asukastalot ja yhteiskerhotilat. Helsinki: Helsingin kaupungin tilastokeskus.

Krokfors, K. 2006. Aika asuntoarkkitehtuurissa: Typologinen joustavuus pientalosuunnittelun uudistamisen välineenä. Teknillisen korkeakoulun arkkitehtiosaston tutkimuksia 2006/26. Espoo: Teknillinen korkeakoulu.

Krokfors, K. New Housing Concepts for the Sustainable Evolution of Housing. Teoksessa Lehtonen, H. & Norvasuo, M. et al., 2008. Asuttaisiinko toisin? Kaupunkiasumisen uusia konsepteja kartoittamassa. Espoo: Teknillinen korkeakoulu, 111–171.

Krokfors, K. 2009. Joustavien asuntojen aika. Arkkitehti 4/2009, 12–19.

Krokfors, K. Kohti joustavia asumisratkaisuja: standardoidun asuntotuotannon ongelmat asumisen kehittämisessä. Teoksessa Norvasuo, M. et al., 2010. Asutaan Urbaanisti! Laadukkaaseen kaupunkiasumiseen yhteisellä kehittelyllä. Espoo: Aalto-yliopisto, yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskus, 211–242.

Laitinen, K. & Norvasuo, M. 2014. Asukkaiden yhteistilat ja kolmannet paikat. Helsinki: Aalto-yliopisto.

Lapintie, K. 2008. Ilmastonmuutos ja elämänvirta: Kestävä kehitys vastaan asumispreferenssit. Yhdyskuntasuunnittelu, 46(1), 24-39.

Lapintie, Kimmo ja Hasu, Erja: Asumisen monet kulttuurit. Teoksessa Juntto, A. (toim.): Asumisen unelmat ja arki: suomalainen asuminen muutoksessa. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Lilius, J. 2008. Koti keskellä kaupunkia: Keskusta lapsiperheen asuinalueena, esimerkkeinä Tukholma ja Helsinki. Helsinki: Johanna Lilius.

Mäenpää, P. 2019. Monistamisesta monimuotoistamiseen. Arkkitehti 4/2019, 15-21.

Rapoport, A. 2005. Culture, Architecture and Design. Chigaco: Locke Science Publishing Co.

Schneider, T. & Till, J. 2007. Flexible housing. Amsterdam: Architectural Press.

Saarikangas, K. 2002. Asunnon muodonmuutoksia. Puhtauden estetiikka ja sukupuoli modernissa arkkitehtuurissa. Helsinki (Helsingfors): Suomalaisen Kirjallisuuden Seura

Tarpio, J., Arkkitehtuurin laitos - School of Architecture, 2015. Joustavan asunnon tilalliset logiikat: Erilaisiin käyttöihin mukautumiskykyisen asunnon tilallisista lähtökohdista ja suunnitteluperiaatteista. Tampereen teknillinen yliopisto. Arkkitehtuurin laitos.

Tervo, A., Meriläinen, S., Pirinen, A. & ARA. 2018. Jaetut tilat. Lahti: Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus (ARA).

Tervo, A., Hasu, E., Huttunen, H., Hirvonen, J., Ullrich, T. & Ratia, A. 2015. Uusi suomalainen unelmakoti?: Asukasnäkökulma townhouse-asumiseen. Helsinki: Aalto-yliopisto, Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu, Arkkitehtuurin laitos.

Vesamo, A., Krokfors, K., Tervo, A. Arkkitehtuurin laitos, Aalto-yliopisto. 2019. Meidän. Tilanjakamisen mahdollisuudet suomalaisessa asuntoarkkitehtuurissa.

Painamattomat lähteet:

Asuntoreformi Helsinki: Asuminen 2020. Kilpailuohjelma.

Helsingin kaupunki. Pasilan aluerakentaminen [verkkoaineisto]. [viitattu 2.3.2020]. Saatavissa: <https://www.uuttahelsinki.fi/fi/pasila/rakentaminen/pohjois-pasila>

Strandell, A. 2017. Asukasbarometri 2016: Kysely kaupunkimaisista asuinympäristöistä. Suomen ympäristökeskus. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/193009>

Tilastokeskus 2014. Ajankäyttö. Suomen virallinen tilasto [verkkoaineisto]. [viitattu 9.2.2020] Saatavissa: <http://www.stat.fi/til/akay/>

Tilastokeskus 2018. Perheet 2017. Suomen virallinen tilasto [verkkoaineisto]. [viitattu: 10.1.2020] Saatavissa: <http://www.stat.fi/til/perh/2017/02/>

Tilastokeskus 2019. Asunnot ja asuinolot 2018. Suomen virallinen tilasto [verkkoaineisto]. [viitattu: 30.1.2020] Saatavissa: <http://www.stat.fi/til/asas/2018/>

Kiitos

Tämä diplomityö olisi hyvin erilainen ilman seuraavia henkilöitä:

Valvojani Sami Vikström ja ohjaajani Pia Ilonen - kiitos tarkkanäköisestä, tinkimättömästä ja kannustavasta ohjauksestanne.

Logistisesta ja henkisestä tuesta kiitän niin omia kuin puolisonikin vanhempia. Pelastitte monta viikonloppua kuluneen vuoden aikana.

Suurin kiitos kuuluu heille, joiden kanssa elän. Kimmo, kiitos ruokahuollosta ja arkemme kannattelemisesta, mutta ennen kaikkea rakkaudestasi. Ahti, kiitos villistä ilosta, leikistä ja siitä, että pidät arvojärjestykseni kirkkaana.